

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI**

147143

Nermin ADALI

BİLGİ EDİNME HAKKI

Yüksek Lisans Tezi

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç. Dr. Ali AKYILDIZ

147143

KIRIKKALE

2004

ÖZET

Bu çalışmada, bireylere yönetim organlarının elindeki bilgilere ulaşma imkanı tanımak suretiyle, demokratik ve şeffaf yönetimin oluşmasını sağlayan en önemli araçlardan biri olan bilgi edinme hakkı incelenmektedir.

Bilgi edinme hakkı, bilgi vermeyi yönetimin takdirinden çıkarmaktadır. Bu sayede bireyler idari karar alma sürecine katılabilirler ve bu süreç içerisinde kendi haklarını savunabilirler. Bilgi edinme hakkı üçüncü kuşak insan hakları içinde mütalaa edilmektedir ve ifade hürriyetinin kullanılmasını anlamlı kılmaktadır.

Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, yönetimde açıklık ilkesi incelenmektedir. İkinci bölüm, bilgi edinme hakkının tanımı, amacı, içeriği ve sınırlarının incelenmesine ayrılmış bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise Türkiye ve diğer ülkelerdeki bilgi edinme hakkına ilişkin yasal düzenlemeler incelenmiş bulunmaktadır.

ABSTRACT

This study examines the freedom of information which is one of the most important instruments which promotes democratic and transparent administration by providing individuals a right to access information held by administrative bodies.

Freedom of information takes away information from administration's discretion and makes it a right for individuals. Through this, individuals can participate in administrative decision making process and may defend their rights during such process. Freedom of information is conceived as one of the third generation human rights and it is a significant element to use the freedom of expression.

This study comprises three chapters. The first chapter looks at the principle of transparency in administration. The second chapter is allocated to the examination of the definition, purpose, inclusion and limits of the freedom of information. And the last chapter examines legal regulations relating to the freedom of information in Turkey and other countries.

AÇIKLAMA

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “Bilgi Edinme Hakkı” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

NERMİN ADALI

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM YÖNETİMDE AÇIKLIK İLKESİ

A.YÖNETİMDE AÇIKLIK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ.....	5
1.Liberal Devlet Anlayışından Sosyal Devlet Anlayışına Geçilmesi.....	5
2.Açık Yönetime Duyulan İhtiyaç.....	6
3.Yönetimde Açıklık Yolundaki Gelişmeler	10
B. YÖNETİMDE AÇIKLIK KAVRAMI.....	13
1.Yönetimde Açıklığın Unsurları	16
2.Yönetimde Açıklığın Yararları	17
3.Yönetimde Açıklığın Anlamları	20
C. BELGELERDE AÇIKLIK.....	21
D.YÖNETİMDE AÇIKLIĞI SAĞLAYAN ARAÇLAR	23
1.Dinlenme Hakkı.....	24
2.Bilgi ve Belgelere Ulaşma Hakkı.....	29
3.Hukuki Yardım ve Temsil	36
4.Gerekçe İlkesi	39
5.İşleme Karşı Başvuru Yollarının Gösterilmesi.....	44
6.Yönetime Katılma.....	50

İKİNCİ BÖLÜM
BİLGİ EDİNME HAKKI

A. TANIMI	58
B. AMACI	74
C. GEREKLİLİĞİ VE FAYDALARI	79
D. KAPSAMI VE SINIRLARI	86
1. Bilgi Edinme Hakkı Kapsamındaki Bilgi ve Belgeler	86
2. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları	88
3. Gizliliğin İstisnaları	93
4. Bilgi Edinme Hakkı Bağlamında Bireysel Bilgilerin Öğrenilmesi ve Bireyin Korunması	96
E. KULLANIMI	98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKINA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

A. AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİNİN ÜYE ÜLKELERDE RESMİ BELGELERE ERİŞİM HAKKINA İLİŞKİN OLARAK YAPILACAK DÜZENLEMELERLE İLGİLİ TAVSİYE KARARI	105
B. DİĞER ÜLKELERDEKİ DÜZENLEMELER	108
1. İsveç'teki Yasal Düzenlemeler	108
2. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yasal Düzenlemeler	112
3. Fransa'daki Yasal Düzenlemeler	119
a) Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Hakkında Kanun	121
b) İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanunu	128
C. ÜLKEMİZDE KABUL EDİLEN BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU	136
1. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Amacı	137
2. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Kapsamı	138
a) Bilgi Verme Yükümlülüğü Altında Bulunan Kurum ve Kuruluşlar Açısından	138

b) Bilgi Edinme ve Belgelere Erişim Talebinde Bulunabilecek Kişiler Açısından.....	139
c) Bilgi Edinme ve Belgelere Erişim Başvurularına Konu Olabilecek Belgeler Açısından.....	140
3. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları	143
a) Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler.....	143
b) Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler.....	144
c) Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi veya Belgeler	146
d) İstihbarata İlişkin Bilgi ve Belgeler	146
e) İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi ve Belgeler	147
f) Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler....	147
g) Özel Hayatın Gizliliği ile İlgili Bilgi veya Belgeler.....	148
h) Haberleşmenin Gizliliği ile İlgili Bilgi veya Belgeler	148
ı) Ticari Sır Niteliğindeki Bilgi veya Belgeler	149
i) Kurum İçi Düzenlemeler ile İlgili Bilgi veya Belgeler	151
j) Tavsiye ve Mütalaa Talepleri ile İlgili Bilgi veya Belgeler.....	152
4. Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı	154
a) Başvuru Usulü	152
b) Başvuru Üzerine Yapılacak İşlemler ve İtiraz Usulü.....	155
c) Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu	158
SONUÇ	160
KAYNAKLAR.....	165

KISALTMALAR

AİD	: Amme İdaresi Dergisi
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
C.	: cilt
DD	: Danıştay Dergisi
GÜ	: Galatasaray Üniversitesi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İİİD	: İdare Hukuku Ve İlimleri Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
s.	: sayfa
S.	: sayı
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TİD	: Türk İdare Dergisi
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜSIAD	: Türk sanayiciler ve iş adamları derneği
Y.	: yıl

GİRİŞ

Çalışmamızın konusunu oluşturan bilgi edinme hakkının ortaya çıkışı ve gelişimine temel teşkil eden ve bu hakka yasal düzenlemelerde yer verilmesine zemin hazırlayan düşünce “yönetimde açıklık” düşüncesi olmuştur.

Bilgi edinme hakkının araçlarından birini oluşturan yönetimde açıklık düşüncesinin gündeme gelmesi ve bu konudaki taleplerin artması, devlet anlayışında meydana gelen değişimler paralelinde gerçekleşmiştir. Devletin üstlenmiş olduğu görevlerin ve buna bağlı olarak da yürütmüş olduğu faaliyetlerin artması, yönetimde açıklık taleplerinin ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden birini oluşturmaktadır.

Devletin görevlerinin sadece milli güvenliği sağlamak ve ülkeyi dışa karşı korumaktan ibaret gören anlayış şeklinin değişmesi ve yerini müdahaleci, koruyucu ve düzenleyici devlet anlayışına bırakması, onun gerek sosyal gerekse ekonomik nitelikte görevler üstlenmesi ve bu alanlarda faaliyetlerde bulunması sonucunu doğurmuştur.

Bu durum, devletin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerini yürütme ve bu konudaki faaliyetleri gerçekleştirme görevlerini yerine getiren idarenin işlem ve eylemleriyle, bireylerin yaşamlarının hemen her alanında karşılaşmalarına ve bunlardan bazen oldukça önemli sonuçlar doğuracak şekilde etkilenmelerine neden olmuştur.

İdare, faaliyet ve görev alanlarının artmasına ve genişlemesine paralel olarak, oldukça geniş ve hantal, geç işleyen bir yapıya bürünmüştür. Bu durum da kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla yapılan işlem ve eylemlerde hataların ve hukuka aykırılıkların çoğalması olasılığını arttırmıştır.

Bireyler gerek günlük yaşamları gerekse hukuki durumları üzerinde bu derece etkili olabilen bu işlem ve eylemlerin yapılış süreci hakkında ve bunları gerçekleştiren idarenin yapısı ve işleyiş düzeni hakkında bilgi

sahibi olmak istemişler, yönetimin kendini halka açmasını, yakınlaştırmasını ve faaliyetlerini şeffaflık içinde yürütmesini talep eder hale gelmişlerdir.

Bu gelişmelerin doğurmuş olduğu taleplerin bir sonucu olarak gündeme gelen yönetimde açıklık düşüncesinin hayata geçirilmesi için yasal düzenlemelerde ve uygulamada yer verilmesi gereken çeşitli ilkeler bulunmaktadır:

Yönetimde açıklığın gerçekleştirilmesi için öncelikle yönetimin işlem ve eylemlerinde izleyeceği prosedürün yönetilenler tarafından bilinmesinin yani alenileştirilmesinin sağlanması suretiyle, uygulanacak usulün, izlenecek yolun yöneticilerin takdirine göre aynı türdeki işlemlerde farklı şekilde gerçekleşmesinin engellenmesi gerekmektedir. Bu ise yönetim tarafından yönetsel işlem ve eylemlerde ve yönetsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde uygulanacak usulün genel bir idari usul yasası ile düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Genel idari usule ilişkin düzenlemelerin içeriğinde ve uygulamada mutlaka yer verilmesi gereken ve idari usul ilkeleri olarak adlandırılan ilkeler; Avrupa konseyi bakanlar komitesinin bireyin yönetsel işlemler karşısında korunmasına ilişkin tavsiye kararında da vurgulandığı üzere; bireylerin yönetimin işlem ve eylemleri karşısında bilgilenmesi, kendini savunması, bunlara katılmak suretiyle haklarını koruması imkanı tanınması amacını gerçekleştirmeye yönelik olan bu ilkeler; dinlenilme hakkı, bilgi edinme ve belgelere erişim hakkı, hukuki yardım ve temsil, gerekçe ilkesi, işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi ilkesi,yönetime katılma ilkeleridir.

Yönetimde açıklık ilkesinin gerçekleştirilmesinde en önemli araçlardan birini yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınması oluşturmaktadır. Bilgi edinme hakkı yönetimde açıklık ilkesinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Yönetimde açıklık ile ilgili yönetilenlerden gelen talepler ancak yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınması ile karşılık bulabilecektir.

Yönetilenlere idarenin işlem, eylem, faaliyetleri, işleyişi ve yapısı ile ilgili olarak bilgi edinme hakkının tanınmasıyla, bireyin yönetim karşısındaki konumu değişmiş, bireyler tebaa durumundaki pasif konumlarından çıkarak kamu hizmetlerinden yararlananlar statüsüne erişmiş, kendilerinin ödediği vergilerle finanse edilen kamu hizmetleri ve yönetimin faaliyetleri ile ilgili olarak bilgi talebinde bulunabilme hakkına sahip olmuşlardır.

Bilgi edinme hakkının sağladığı imkanlar vasıtasıyla, yönetimin işlem ve eylemleri ile ilgili olarak bilgi edinen ve bunlardan haberdar olan birey, kendisi ile ilgili işlemler söz konusu olduğunda işlemle ilgili olarak görüş bildirebilme, kanıtlar öne sürme yoluyla savunma haklarını işlemin yapılış süreci içerisinde kullanabilme, genel nitelikteki işlemlerle ilgili olarak ise faaliyetle veya işlemle ilgili herkesin yönetime katılımının sağlanması ile bu konudaki düşüncelerini belirtme imkanına sahip olacak ve böylece yönetimin işleyiş süreci içinde de demokrasi sağlanacaktır.

Bilgi edinme hakkına ilişkin yapmış olduğumuz çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde yönetimde açıklık ilkesinin ortaya çıkışı, gelişimi ve yönetimde açıklık kavramı, yönetimde açıklık ilkesinin ve yönetimin işlem ve eylemlerinde hukukiliğin sağlanmasının araçları olan idari usul ilkeleri incelenmiş bulunmaktadır.

Bilgi edinme hakkının genel olarak incelenmesine ayrılmış bulunan çalışmanın ikinci bölümünde ise, bilgi edinme hakkının ortaya çıkışı, gelişimi, içeriği, amacı, kapsamı ve sınırları, gerekliliği, faydaları ve kullanımı incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise bilgi edinme hakkına ilişkin yasal düzenlemelere değinilmiş bulunmaktadır. Bilgi edinme hakkı ile ilgili ilk düzenlemeye İsveç'te yer verilmiştir. Amerika'daki bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemelerin de oldukça eski bir tarihi bulunmaktadır. Bu bölümde diğer ülkelerdeki bilgi edinme hakkına ilişkin yasal düzenlemelerle ilgili olarak İsveç, Amerika ve Fransa'daki yasal düzenlemelere değinilmiş ve bunun yanında ülkemizde henüz yürürlüğe girmiş bulunan bilgi edinme hakkı kanunu da incelenmiş bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖNETİMDE AÇIKLIK İLKESİ

A.YÖNETİMDE AÇIKLIK KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

1. Liberal Devlet Anlayışından Sosyal Devlet Anlayışına Geçilmesi

19. yüzyılda batı toplumlarında egemen olan liberal devlet anlayışına göre devletin görevleri oldukça sınırlıydı. Bu anlayış devletin görevlerini ülkeyi dış tehlikelere karşı savunma ve içeride de düzen ve güvenliği sağlayama ile sınırlı bir çerçeveye belirlemekteydi. Ekonomik alanda ise devletin müdahalesi gereksiz sayılmanın yanı sıra doğal gidişatı ve düzeni bozacağı gerekçesiyle sakıncalı da sayılmaktaydı.¹

Ayrıca devletin faaliyet alanı içerisine bireylerin fiili imkansızlıklar nedeniyle yürütemedikleri yada faydalı bulmadıkları için yürütmedikleri faaliyetlerde giriyordu. Devlet bu faaliyetleri toplumsal ihtiyaçların karşılanması amacıyla doğrudan, üstün ve ayrıcalıklı yetkiler ve yönetim usulleri kullanmak suretiyle yürütmekteydi.²

Liberal anlayışa dayalı olarak piyasa ekonomisinin kendi kuralları doğrultusunda işlemeye bırakılması, sanayileşmeyi büyük oranda gerçekleştirmiştir. Ancak bu durum beraberinde ağır sosyal sorunlara yol

---

¹ ÖZBUDUN Ergun, "Türk Anayasa Hukuku"Yetkin Yayınları Gözden Geçirilmiş 7. Baskı Ankara-2002 s.123

² GÜNDAY Metin, " İdare Hukuku", Yenilenmiş 5. Baskı İmaj Yayıncılık Ankara 2002 s.283

açmış, gelir ve servet eşitsizliklerini artırmış, sınıf çatışmalarını yoğun bir hale getirmiştir.³

Liberal düşünce tarzının yarattığı olumlu gelişmelerin yanında beraberinde getirdiği ağır bunalımlar yaratan olumsuzluklar; toplumları bu anlayışı terk etmeye ve sosyal devleti gerçekleştirmeye doğru yönelen tedbirler almaya itmiştir.⁴

Sosyal ve ekonomik alanda devletin sadece düzenleyici olmaktan çıkıp, müdahaleci politikalar izlemesi gereğinin kendini bu şekilde hissettirmesi sonucu devletler gerek ekonomide gerekse günlük yaşamın diğer alanlarında müdahaleci politikalar izlemeye başlamışlardır.

Devletin görev ve faaliyet alanları konusundaki anlayışta söz konusu olan bu değişiklikler sonucunda kamu otoriteleri ekonomik ve sosyal hayatın bütün sektörlerine müdahale eder hale gelmişlerdir. Bu durum insanların günlük hayatlarının da idarenin faaliyetleriyle karşı karşıya gelmesine yol açmıştır ve insanların idare tarafından gerçekleştirilen ve hayatlarını bu derece etkileyen işlem ve eylemlerin kimler tarafından ve hangi prosedürler izlenerek yapıldığını bilmek konusundaki taleplerinin artmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak yönetimde açıklık kavramı daha çok dile getirilmeye ve önem kazanmaya başlamıştır.⁵

2. Açık Yönetime Duyulan İhtiyaç

Devlet anlayışındaki gelişmeler yönetici devlet anlayışının değişerek hizmet devleti, sosyal hukuk devleti anlayışlarının benimsenmeye başlanması yönünde olmuş; bunun sonucu olarak da devletin ekonomik ve sosyal alanlardaki müdahaleleri daha da artmıştır. Kamu hizmetlerinin ve kamusal faaliyetlerin sayı ve hacim olarak genişlemesi ve bu şekilde yaşamın her alanında kendisini göstermeye başlamasıyla birlikte bireyler sürekli

---

³ ÖZBUDUN ,a.g.e s.123

⁴ ÖZBUDUN,a.g.e s.123

⁵ EKEN Musa ,Kamu Yönetiminde Açıklık Ve Bilgi Edinme Hakkı, doktora tezi,1993,s.44

olarak yönetimin fonksiyonlarıyla ve hizmetleriyle karşılaşır hale gelmişlerdir ve bu gelişmeyle doğru orantılı olarak bireylerin bu faaliyetlerin yürütülmesinden zarara uğrama olasılıkları da fazlasıyla artmıştır.⁶

İdare donatılmış bulunduğu tek yanlı işlem yapma ve bu işlemlerle bireylerin hukuki ve fiili durumlarında değişiklik yapma yetkisi sayesinde kişilere haklar kazandırma, imkanlar tanıma yanında yükümler yüklemekte, yaptırımlar uygulamaktadır.⁷

Bu işlemlerin kişiler üstünde çok önemli boyutlarda etkileri olabilmektedir; Gerçi bu işlemlerin hukuka uygunluğu yargı yoluyla denetlenmekte ve bireyler idarenin bu işlem ve eylemleri nedeniyle zarara uğramaları durumunda zararlarının karşılanmasını yargı yoluyla talep edebilmektedirler ancak yargı denetimi işlem ve eylemlerin yapılmasından sonra işleyen bir denetim yolu olduğu için her zaman yeterince etkili olmayabilmektedir.⁸

Kamu yönetimi ile bireyler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde ve yönetimin denetlenmesinde temel işlev yargı denetiminin olmaktadır. Ancak yargı denetiminin uzun bir prosedür izlenmesini gerektirmesi bireyler tarafından bu yola başvurmak konusunda çekimser davranılmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle yönetimin tek yanlı ve icrai karar alma yetkisini kullanırken, eylemlerde bulunurken denetlenmesi açısından hali hazırda uygulana gelen denetimlerin yanında yönetimde açıklığın sağlanması, idari işlem ve eylemlerin yapılış sürecinde söz konusu olacak bir denetim sağlayacaktır. Ayrıca bu sayede yargının yükünde de önemli ölçüde azalma meydana gelecektir.⁹

---

⁶ EKEN,a.g.t,s:28

⁷ GÜRAN Sait, “ Yönetimde Açıklık”, İHİD Yıl 3,sayı 1-3 1982,s:2,3,AZRAK A.Ülktü, “ Umumi İdari Usul Ve Kodifikasyonu Meselesi”,İÜHF.M.,C:XXXIII,S.1-2,1967-1968, s.69

⁷ EKEN,a.g.t,s:58

⁸ GÜRAN Sait, “ Yönetimde Açıklık”, İHİD Yıl 3,sayı 1-3 1982,s:2,3,AZRAK A.Ülktü, “ umumi idari usul ve kodifikasyonu meselesi”,İÜHF.M.,C:XXXIII,S.1-2,1967-1968, s.69

⁹ EKEN,a.g.t,s:58

İdarenin görev ve faaliyetlerinin artması, örgüt olarak da genişlemesine neden olmuş ve bu genişlemeye paralel olarak yapısı ve işleyişi itibariyle karmaşık bir hal almıştır. Bu durum siyasi denetim, idari denetim ve yargı denetimleri yanında etkin bir kamuoyu denetimini de gerekli hale getirmiştir. Kamuoyu denetimi ise yönetimin işlem ve eylemlerini gerçekleştirirken kamuya açık olmasını ve kamuoyunun yönetimin işlem ve eylemleri hakkında bilgi sahibi olmasını, kararların ne şekilde kimler tarafından alındığının bilinmesi ve bu bilgiler doğrultusunda bireylerin yönetimin karar alma sürecine aktif olarak katılımının sağlanması ile mümkün olabilecektir.¹⁰

Kamuoyu denetiminin bu kadar etkin bir denetim olmasının nedeni vatandaşlarca yapılan bir denetim olmasıdır. Bu nedenle kamuoyu denetiminin fonksiyonel bir hal alması için kamu kurumlarının eylem, işlem ve kararları konusunda vatandaşların bilgi sahibi olması ve karar alma süreçlerine vatandaşların katılımının sağlanması, temel koşulu oluşturmaktadır.¹¹

Yönetimde demokrasinin gerçekleştirilmesi açısından da, açıklığın sağlanmasının önemi büyüktür. Bu nedenle yönetimde demokrasi ne kadar gerekli ise bunu sağlamanın en temel aracı olan şeffaf yönetim de o kadar önemli ve gereklidir.

Demokratik bir yönetimin sağlanmasında temel ve vazgeçilmez koşul, devletin genel karar organlarının ve yürütme ile görevli kişilerin seçimle iş başına gelmeleridir. Seçim, yönetim organlarının demokratik bir şekilde oluşmasını ve demokratik bir yönetimi sağlayabilmektedir. Ancak yönetimin oluşumundan sonraki safha olan işleyişinin demokratik olması konusunda yani yönetimde demokrasiyi gerçekleştirmek konusunda yönetimin ve onu oluşturan organ ve kişilerin seçimle iş başına gelmiş olmaları tek başına yeterli olmamaktadır. İşte bu nedenle demokratik yönetim yanında yönetimde demokrasiyi gerçekleştirmek için, yönetimde açıklığa ihtiyaç duyulmaktadır.¹²

¹⁰ EKEN, "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı", AİD.C.27,S.2,MART 1994.s.25

¹¹ EKEN,a.g.t.,s.40

¹² ÖZAY İl Han, "Günışığında Yönetim", İstanbul 2002,Alfa Basım Yayım,s.1

Genelde demokratik yönetimden anlaşılan yöneticilerin seçimle göreve gelmeleridir ve vatandaşların da buradaki rolü yöneticileri seçmekten ibaret olarak anlaşılmaktadır. Yönetimin iş başına gelmesinden sonraki aşama için vatandaşın seçtiği yöneticileri denetlemesi ve yönlendirmesi ve yönetime katılması gereği genellikle göz ardı edilmektedir. Vatandaşın yönetime katılması bir yana bırakılsa bile sadece kendisini yönetecekleri seçmesi için dahi bilgilenmesi yönetim sürecinin gidişatı hakkında fikir sahibi olması gerekmektedir.¹³

Demokrasinin her anlamda tam olarak gerçekleştirilmesi için sadece yönetimin oluşumu aşamasına hasredilmemesi, siyasi demokrasi yanında yönetsel demokrasiye de yer verilmesi ve bunun sağlanması için de açıklığın temel bir ilke olarak benimsenmesi zorunludur. Yönetimde demokrasiyi gerçekleştirme şartlarından biri olan açıklığın uygulanması sayesinde yönetimin karar alma mekanizması içerisinde yapılan müzakerelerin, kurul toplantılarının ilgilenen ve izlemek isteyen herkese açık olması ve yönetsel faaliyetlerin aleni bir şekilde yürütülmesi sağlanabilecektir.¹⁴

Yönetimin işleyiş sürecinde de demokrasiyi hakim kılmak için; idari işlemlerin yapılışında uygulanacak genel idari usulün düzenlenmesi, bilgi edinme hürriyetinin sağlanması, yönetimin karar almak üzere yapmış olduğu toplantılara katılmak isteyenlere katılım olanağının sunulması olarak sayabileceğimiz üç temel unsurun hayata geçirilmesi gerekmektedir.¹⁵

Yönetimde demokrasinin sağlanması ancak açık bir yönetimin gerçekleştirilmesi ile mümkün olduğundan; belirtilen unsurların sağlanması aynı zamanda açık yönetimin gerçekleştirilebilmesi için gereklidir. Yukarıda değinilen unsurlar birbirini tamamlar bir özellik arz etmektedir ve bu durum idari usul kanunu bulunan ülkelerde belgelere erişim hakkının da düzenlenmiş bulunmasıyla kendisini göstermektedir. Bu şekilde düzenlemeye gidilmesinin nedeni idari işlemlerin yapılışında uygulanacak genel bir idari

---

¹³ EKEN,a.g.t,s.56,57

¹⁴ EKEN,a.g.t.,s.57

¹⁵ SEZGİNER Murat , “ İdari Belgelere Ulaşma Hakkı-Fransa Örneği-” SÜHFD,C.6,S.1-2,s.302-303, ÖZAY,a.g.e.,s.2-5

usul kanunu bulunmasının sağladığı güvencenin bunun yanında bilgi ve belgelere ulaşma hakkının tanınmış olmaması durumunda bir anlamı olmayacağı gerçeğidir.¹⁶

3. Yönetimde Açıklık Yolundaki Gelişmeler

İdari açıklık, yönetimde şeffaflık, gün ışığında yönetim gibi kavramlarla da ifade edilen yönetimde açıklık ilkesi, 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Açıklık kavramının ortaya çıkışı klasik idari sistemin tartışılmaya başlamasıyla olmuştur. Devletin ekonomik ve sosyal hayata daha çok müdahale eder hale gelmesi, sadece koruyucu olmaktan çıkıp düzenleyici, yön verici ve aktif politikalar uygulamaya başlaması bireylerin yaşamında daha çok yer almasını ve bu yaşamı direkt olarak etkileyen faaliyetlerde bulunmasını sağlamıştır. Bu durum da bireylerin söz konusu faaliyetlerin nasıl yapıldığı, ilgili kararların nasıl alındığı konusundaki bilgilenme taleplerinin artmasına neden olmuştur.

Devletin kendisini oluşturan bireylerin karşısında ulaşılmaz bir güç olduğu hakkındaki düşünce değişmeye başlamış ve devletin varlık nedeninin insanlar olduğu, bu nedenle de devletin faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerektiği fikri gündeme gelmiş ve bu düşüncelerin gelişmesi nedeniyle yönetimde açıklık talepleri daha çok dile getirilir bir hal almıştır.

Devletin giderek ekonomik ve sosyal hayata ilişkin görevler üstlenmesi, bu görevler dolayısıyla müdahaleci bir yapıya bürünmesi ve bunun sonucunda ekonomik ve sosyal hayatta etkin bir rol oynamaya başlaması, insanların yaşamlarının hemen her alanında idari işlem ve eylemlerle karşılaşmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla bireyler kendilerini her yönüyle etkileyen bu müdahalelerle ilgili olarak gerektiğinde haklarını koruyabilmek amacıyla, bu işlem ve eylemlerin; nasıl ve ne şekilde yapıldığını, gerekçelerini bilmek ihtiyacı duymuş ve bu konularda talepte

¹⁶ SEZGİNER, “ İdari Belgelere Ulaşma...”,s.302-303, ÖZAY,a.g.e.,s.2-5

bulunmaya başlamışlardır. Bu taleplerin artmasında toplumun eğitim ve kültür düzeyi, iletişim ve teknolojiadaki gelişmeler de büyük ölçüde etkili olmuştur.

İdarenin yapmış olduğu eylem ve işlemlerin bireyleri ve idareyi karşı karşıya getirdiği en hassas konu, temel hak ve özgürlüklerdir. Özellikle bu açıdan bakıldığında bireylerin temel hak ve özgürlüklerini zaman zaman büyük ölçülerde olmak üzere etkileyen müdahaleler karşısında bilgilenmeleri büyük bir gerekliliktir.

İnsanların günlük yaşamlarını şekillendiren bu müdahalelerin gerekçelerini bilme, olumsuz etkilere yol açmasını önleme istekleri sonucunda açıklık ihtiyacı temel sorun ve ilgi odağı haline gelmiştir.

Yönetimde açıklık; demokrasinin de vazgeçilmez öğelerinden biridir. Demokrasi, yönetimin işlem ve eylemleri karşısında bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunması gereğini de içermektedir. İşte, yönetimin açıklığı, bireyin hak ve özgürlüklerinin korunması açısından çok önemli işlevi olan bir araçtır.

Yönetimde açıklık olgusunun uluslararası boyutta ilk ifadesi, Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirgesi'nde iletişim özgürlüğü ile ilintili bir şekilde olmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ise konuya 10. maddesinde Birleşmiş Milletler Evrensel Beyannamesinden daha geniş bir şekilde yer vermiştir. Buna göre "herkesin anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak kanaat özgürlüğünü ve kamu makamlarının karışması ve sınırlar söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşüncelerin alınmasını ve iletilmesini içerir."

Bilgi edinme hakkı konusundaki en önemli uluslararası gelişme Avrupa konseyinin 1977 yılında almış olduğu bir tavsiye kararı ile yaşanmıştır. Anılan kararda bu konu ile ilgili dinlenilme hakkı, bilgi kaynaklarına giriş hakkı, hukuki yardım ve temsil ettirme imkanı, idari

işlemlerin gerekçeli olması, işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi gibi çeşitli ilkelere yer verilmiştir.¹⁷

Değınilen kararda yer verilen bu ilkeler yönetilenlerin yönetsel karar alma mekanizmasına ve dolayısıyla alınan kararlara katılmasını, yönetimin açıklığını, yönetilenlere bilgi verilmesini ve bu sayede yönetilenlerin bu idari eylem ve işlemler karşısında korunabilmesini hedeflemektedir.¹⁸

Avrupa konseyi bu kararından sonra özel ve direkt olarak bilgi edinme hakkına değınen bir karar daha almıştır. 1981 tarihli bu kararda ise; herkesin istediğinde yargı ve yasama organları dışındaki kamu otoritelerinin elindeki bilgileri elde edebilmesi, bilgilere ulaşımında eşitliğin sağlanması, talep sahibinin konuyla ilgisi olmadığı gerekçesiyle reddedilmemesi, bilgi talebini reddeden kararın gerekçeli olması ve yargı yolunun açık olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁹

Uluslar arası boyuttaki bu gelişmelerin de yön vermesi ile yönetimin açıklığı ve bilgi edinme hakkı ilkeleri, üzerinde hassasiyetle durulması gereken ilkeler niteliğini kazanmış, bu zamana kadar pek zikredilmeyen idarenin faaliyetlerinin de aleni olması gereğı vurgulanmıştır.

Bireyler yönetimin topluma sunduğı hizmetlerden yararlanırken, bu hizmetlerin kendilerine ulaşması aşamasına kadar uzanan mekanizmaları, karar alma süreçlerini bilme ihtiyacı içindedirler. Bu durum da, tüm dünyada yönetimin halka daha çok yaklaşması ve faaliyetlerini topluma açması gerektiğinin kabul edilmesine neden olmuştur.²⁰

---

¹⁷ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi "İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması"(Çev.İhsan Kuntbay) AİD. C.11,S.4 Aralık 1978,s.3-11

¹⁸ EKEN ,a.g.t, ,s.48

¹⁹ EKEN ,a.g.t s.48

²⁰ EKEN, "Kamu Yönetiminde Gizlilik ..." ,s.25

B. YÖNETİMDE AÇIKLIK KAVRAMI

Özellikle ikinci dünya savaşından sonra bütün dünyada demokratikleşme akımı oluşmuştur. Bu demokratikleşme çabası sürecinde yalnızca yasama yada yargı organlarının değil; aynı zamanda idarenin de aleni bir şekilde çalışması, kapalı olmaktan çıkıp, yönetilenlerin bilgisine açık bir şekilde faaliyet göstermesi gereği üzerinde durulmuştur.²¹

Yönetimde açıklık kavramının daha fazla dile getirilmesi, bireylerin yönetilenler olarak değil kamu hizmetlerinden yararlananlar olarak görülmeye başlaması ile birlikte olmuştur.²²

Bireyler kamu hizmetlerinden yararlananlar olarak nitelendirildiğinde ise, bunun bir sonucu olarak bu hizmetlerin sunulmasında rol oynayan işlem ve eylemlerin nasıl yapıldığının bilinmesi onların en önemli, en başta gelen hakkı olmaktadır.²³

Devlet anlayışındaki değişimler, önceleri hiç bilinmeyen bir çok faaliyet ve konunun devletin ilgilendiği, hizmet yürüttüğü yada yoğun olarak düzenlediği alanlar haline gelmesini sağlamıştır. Sosyo ekonomik gelişme, teknik yenilikler, toplumsal ihtiyaçlar, ideolojik ve siyasal baskılar devletin görev alanını genişletmiş ve yapısını büyütüştür. Devletin büyümesi ve yükünün artması ise kamu yönetimini ön plana çıkarmıştır.²⁴

Yönetimde açıklık düşüncesinin ön plana çıkmasında demokratik düşüncenin gelişmesi ve yönetimde etkinlik gibi ihtiyaçlar da etkili olmuştur. Demokratik değerlerin, iletişim araçlarının, eğitim-kültür düzeyinin ve dolayısıyla sosyal ilginin gelişmesi, yönetenlerin görev ve sorumluluklarının

²¹ DURAN Lütfi, "İdari Usul İlkeleri Ve Kapsadığı Konular", T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 Ankara ,s.28

²² YILDIRIM Ramazan, "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak Ve Özgürlüğü" TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler, 17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.227

²³ ÖZAY, "Demokratik Yönetim ve Yönetimde Demokrasi", T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler 17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.277

²⁴ ERYILMAZ Bilal, "Kamu Bürokrasisinin Denetlenmesinde Yeni Gelişmeler", AİD C.26,S.4,Aralık1993,s.81

yeniden değerlendirilmesini ve kamu hizmetlerinin, halkın denetim ve gözetimi altında yürütülmesini gerekli hale getirmiştir. Bu durum rekabet piyasasının ve demokratik bir kamuoyunun oluşmasının da belli bir serbestlik ve alenilik gerektiriyor olmasına benzetilebilir. Tıpkı bunun gibi bürokraside üretilen ve toplanan bilgi ve belgelerin de, halkın görüşüne ve kullanımına açık tutulması gerekmektedir.²⁵

Yine devletin görev ve faaliyetlerinin artmasına paralel olarak idarenin olanakları ve elindeki araçlar da artmıştır. Bu değişimler vatandaşın kamu bürokrasisi karşısında korunması ve yönetimin hukuka ve ihtiyaca uygunluğunun sağlanması gereğini vurgulamıştır. Bu sonucun elde edilebilmesi ise ancak yönetimin denetlenmesi sayesinde mümkün olacaktır.²⁶

Yönetimin denetimini sağlayan diğer araçlar yanında etkin bir kamuoyu denetiminin sağlanması da yönetimin etkili bir denetime tabi olması açısından çok büyük önem taşımaktadır. Kamuoyu denetimini sağlamak ise yönetimin kendini dışa açması, vatandaşları bilgilendirmesi ve aldığı kararların nasıl ve kimler tarafından alındığı konusunda bilgi vermesi ile mümkün olur.²⁷

Yönetimde açıklık ilkesi 1960'lı yıllarda gelişmiştir ve bu ilkenin temelini yönetimin halka daha çok yaklaşması, faaliyetlerini topluma açık bir şekilde sürdürmesi ve bireyin hak ve özgürlüğünün en üst seviyede korunması esasları oluşturmaktadır.

Saydamlık olarak da ifade bulan açıklık ilkesi; bireyin kendisi ile ilgili olarak idarenin elinde bulundurduğu bilgilerin ya da devlet sırrı niteliğinde değerlendirilmeyen bilgilerin verilmesini isteyebilmenin yanı sıra, idarenin karar alma sürecinden haberdar olma ve bu süreci etkileyebilmeyi de içermektedir. Yine bu ilke vatandaşlara; idari faaliyetlerin ve dosyaların

²⁵ ERYILMAZ ,a.g.m.,s.101

²⁶ TOPRAK Erkan, "Demokratik Ve Etkin Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma" Ankara -2000 G.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Tezi,http://www.icisleri.gov.tr/yayinlar/inceleme_arastirma/doktora_tezi.htm,30.04.2004

²⁷ TOPRAK ,a.g.t.

görülebilmesi, idareden her türlü bilgi ve belgenin alınabilmesi, idari yerlerin gezilmesi gibi imkanların sağlanması gereğini de içermektedir.²⁸

Yönetimde açıklık, kabaca, yönetimin herkesçe görülebilmesini ifade etmektedir. Yönetimde açıklık kavramının kapsamını yönetsel etkinliklerin, dosyaların görülebilmesi, yönetimden her türlü bilginin alınması, belgelerin alınması, yönetsel yerlerin gezilmesi gibi imkanlar oluşturmaktadır.²⁹

Yönetimde açıklık kavramı, yönetimin karar alma sürecinden vatandaşların haberdar olup bu sürece katılabilmeleri yanında; bu süreç sonunda alınan kararların ve bunların sonuçlarının kamuoyunda tartışma konusu yapılabilmesini, kararların halka kapalı ve gizli bir şekilde değil, ilgili konularda halkın bilgilendirilerek ve aydınlatılarak ve görüşünü ifade etmesine olanak tanınarak alınması usullerini de kapsamaktadır. Yine bu ilke esneklik, tartışılabilirlik ve demokratiklik esaslarının benimsenip, yönetimin herkesin görüşüne, bilgisine ve denetimine açık bir şekilde faaliyetlerini sürdürdüğü ve yönetimin hesap verilebilirliğinin sağlandığı bir sistemi ifade etmektedir.³⁰

Yönetimde açıklık ilkesi, yönetimin yönetilenler tarafından denetimine imkan sağlamaktadır. Açıklığın yönetilenlere sağlayacağı resmi bilgi ve belgelere ulaşım imkanı bu denetimin yapılabilmesini de mümkün kılacaktır. Gerçekten de yönetimde açıklığın mevcut kılınabilmesi, yönetilenlerin yönetimi denetlemesinin bir gereği olan idari faaliyetlerin izlenebilmesi, dosyaların görülebilmesi, her türlü bilgi ve belgenin idareden temin edilebilmesi imkanlarını sağlayacaktır. Bu şekilde de idarenin yönetilenler tarafından denetlenebilmesi mümkün olacaktır. Açıklık ilkesine yer veren

²⁸, TANÖR Bülent, "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri", Bülent Tanör 'ün 1997 Yılında TÜSİAD İçin Yaptığı Araştırma, <http://www.ideapolitika.com/BulentTanor/perspektifs2.htm>, 19.05.2004., TOPRAK ,a.g.t.

²⁹ AKILLIOĞLU Tekin , "Yönetimde Açıklık-Gizlilik Ve Bilgi Alma Hakkı", AÜSBFD, 1991, C.46, S.3-4, s.9

³⁰ KÜÇÜK Adnan, " Fikir Hürriyetinin Unsurlarıyla Birlikte Arz Ettiği Ayrılmaz Bütünlük", http://www.akader.org/khuka/2003_mart/fikir_hurriyeti.htm, 30.04.2004

bütün ülkeler de halka bilgi ve belge sağlamayı yönetime bir yükümlülük olarak yüklemişlerdir.³¹

Yönetimde açıklık aynı zamanda katılmalı yönetim sistemine yer veren bir ilkedir. Bu ilkeyi benimsemiş olan yönetimlerde, kararlar alınmadan önce tartışmaya açılmakta, bireyler kendilerini ilgilendiren kararların alınması sürecine katılabilmekte ve söz sahibi olabilmektedirler. Ayrıca bu ilke benimsendiği yönetimlerde güvenin, güvenliğinin, güvenilirliğinin, sağlıklı olmanın, yöneticilerin yaptıkları işlemler konusunda eleştiriye ve tartışmaya açık olması gibi özelliklerin bir ifadesi olmaktadır.³²

Yönetimin işleyiş sürecinde açıklığın yeterli derecede bulunmaması, yönetsel karar makamlarında bulunan kişilerin subjektif eğilimlerinin işlem sürecine yansımalarına neden olabilir. Ayrıca yine yönetimde açıklığı ve yönetime katılımı sağlayacak ve idarenin uymakla yükümlü bulunacağı usuller yasal düzenlemelerde yer almadıkça, idarenin, bireyin yönetime katılımını gerçek anlamda sağlamak konusunda çaba sarf etmemesi yada bu konuda keyfi davranması söz konusu olabilecektir.³³

1. Yönetimde Açıklığın Unsurları

Daha önce de belirtilmiş olduğu gibi yönetimde demokrasi, gün ışığında yönetim ya da yönetimde açıklığı sağlayacak bazı unsurların yapılacak düzenlemelerle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu düzenlemelerden ilki, yönetimin bilgi verme ödevinin düzenlenmesi olacaktır. Yönetimin çeşitli vasıtalarla bireylere, izlediği prosedürler, karar alma mekanizmaları ve fonksiyonları konusunda bilgi vermesi yönetimde açıklığı sağlayacak en temel unsuru oluşturmaktadır.³⁴

³¹ FİNDİKLİ Remzi, Yönetimde Açıklık-Açık Yönetim TİD. ,S.412,Y.68,Eylül 1996,s.105

³² FİNDİKLİ,a.g.m.,s.104

³³ GÜRSEL Meltem Kutlu, “İdare Hukuku Bağlamında Yönetime Katılma Ve İdare Hukukunun Sıjelerinden Biri Olarak Bireyin Niteliğindeki Değişim”, G.Ü. Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, G.Ü. Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003,s.320

³⁴ EKEN ,a.g.t.,s.154-155

Yapılması gereken bir diğel düzenleme, yönetimin gerçek veya tüzel kişilere kendi elinde bulunan resmi belge, bilgi ve dokümanlara ulaşma olanağını sağlamasıdır. Söz konusu düzenleme bilgi edinme hakkının bir uzantısı ve kapsamı içerisinde yer alan bir düzenlemedir. Yine bu düzenleme bireylerin kendi haklarında tutulmuş olan dosyalara ulaşma imkanını kapsamaktadır.³⁵

Açıklığı sağlamada üçüncü yapılacak düzenleme kamu yönetimi organlarının toplantılarına gözlemci olarak katılabilme imkanının sağlanmasını içermektedir. Dördüncü olarak kamu yönetiminin aldığı kararların gerekçelerini açıklaması gereğı de yapılması gereken düzenlemelerden biridir.³⁶

Yönetimde açıklığın yada saydamlığın uygulamada etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından, kamu yönetimi içerisindeki görev yetki ve sorumlulukların açıkça belirlenmesi, bilgilerin belirli standartlar içinde düzenli olarak yayımlanması suretiyle kamuya açık ve ulaşılabilir bir durumda bulundurulması, kaynak dağıtım ve kullanım sürecinde bütçelerin hazırlanma, uygulanma ve raporlanma sürecinin açık bir biçimde gerçekleştirilmesi, denetim ve istatistiksel veri yayımlama sisteminin kalitesi ve açıklığının sağlanması için bağımsız güvencelerin oluşturulması da sağlanması gerekli koşullardandır.³⁷

2. Yönetimde Açıklığın Yararları

Hukuk devleti ilkesini benimsemiş bir devlette idare; eylemlerini, işlemlerini ve faaliyetlerini, insan haklarına dayanan, demokratik yönetim anlayışına ve idarenin yasallığı ilkesine uygun olarak gerçekleştirir. Yine hukuk devleti ilkesinin benimsenmesinin bir gereğı olarak idarenin bu eylem ve işlemlerine karşı bireylerin yargı yoluna başvurma hakkı

³⁵ EKEN,a.g.t.,s.154-155

³⁶ EKEN ,a.g.t.,s.154-155

³⁷ POLAT Necip, “ Saydamlık,Hesap Verme Sorumluluğu Ve Denetimin Etkinliği”, Sayıştay Dergisi,S.49,s.68

bulunmaktadır.Yargı yolunun sahip olduğu işlevi etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için mahkemelerde duruşmaların herkese açık ve kararların gerekçeli olması gerekmektedir. Yasama ve yargı erklerinin faaliyetlerinin her zaman kamuya açık olarak yürütülmesine rağmen, idarenin faaliyetleri söz konusu olduğunda açıklık ilkesinin her zaman uygulama alanı bulduğu söylenemez. Bu durum idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun tanınmasının önemini daha da artırmaktadır.³⁸

Hukuk devleti ilkesini benimsemiş ve gerçekleştirmiş bir devlette hukuka bağlı ve yönetimde demokrasiye saygı gösteren idare, karar alma sürecinde belli idari usul kural ve ilkelerine uymak durumunda bulunduğundan ve idarenin karar alma sürecine ilişkin kuralların yasal bir düzenleme ile açıkça belirtilmesi gerektiğinden bireylerin yargı yoluna en son çare olarak başvurmaları söz konusu olacaktır. Belirtilen düzenlemeleri gerçekleştiren ve bu sayede yönetimde açıklığı sağlayan bir idarenin bulunduğu devlette, idare daha etkin, verimli, hukuka uygun işlem yapacak diğer taraftan idarenin karar alma süreci içerisinde bireyleri korumaya yönelik hukuk kurallarının yasa ile düzenlenmiş olması ile bireyler de idare karşısında daha güvenceli bir hukuki statü kazanmış olacaktır.³⁹

Yönetimde açıklık ilkesinin benimsenmesi, bu ilkeyi temel ilke olarak uygulamaya geçirecek düzenlemelerin yapılması, gerçek anlamda yönetime katılmayı, idari uygulamalarda gizliliğe son verilmesini, idarenin gizlilik nedeniyle şaibe altında kalmasının engellenmesini, idareye güvenilirliği ve saygınlığı sağlayacak ve idari yargıya başvuruları azaltacaktır.⁴⁰

Yönetimde açıklık düşüncesi devletin müdahale ettiği ve faaliyette bulunduğu alanların genişlemesi ve buna bağlı olarak da kamu yönetiminin örgüt olarak gelişmesi ve hantallaşması ve bu büyük güç karşısında bireylerin korunması gereğinden ortaya çıkmıştır.

³⁸ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s. 318

³⁹ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s .318

⁴⁰ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s 320

Kamu yönetiminin sosyo-ekonomik ve kültürel alanları faaliyetleri ile daha çok etkiler hale gelmesi, yönetimde yozlaşmanın oluşmaya başlaması, insanların kültür ve eğitim düzeyindeki ve teknolojideki değişimler, yönetimde açıklık düşüncesinin olgunlaşmasını sağlamıştır.⁴¹

Yönetimde açıklık yöneten ve yönetilenler arasında, koruyucu ve müdahaleci devlet anlayışının etkisiyle oluşmuş bulunan dengesizliği gidermede ve dengenin kurulmasında önemli bir yere sahiptir. Bu sayede bireyler toplumsal ilişkilerde merkezi bir rol oynamakta, yönetim ile yönetilenler arasında daha iyi, basit ve güven çerçevesinde gelişen bir bağ kurulmakta, anlaşmazlıklar azalmakta, yönetimde etkinlik ve verimlilik artmaktadır. Aynı zamanda açık yönetim toplumla devlet arasında var olagelmış bulunan mesafeyi kaldıracak kendisinden korkulan yönetim anlayışı yerini halkın hizmetinde olan bir yönetim anlayışına bırakacaktır.⁴²

Açık yönetim; sağladığı faydalar nedeniyle tercih edilen ve gerçekleştirilmeye çalışılan bir yönetim biçimidir. Yönetimde açıklık öncelikle yapılan işlemlerin ve işlerin sorumlusunun belirli olmasını sağlayacaktır. Bu sayede yapılan işlemlerle ilgili eleştirilerin, sorgulamaların yöneltilebileceği yetkili bireyler tarafından bilinebilecek, bu da bireylerin konu ile ilgili sorularını ilgili kişiye yöneltmelerine imkan sağlayacaktır. Bu durum yöneticileri ve sorumluları görevlerini yaparken daha dikkatli davranmak konusunda yönlendirecektir.⁴³

Yine yönetimde açıklık tarafsızlığı, yönetimin faaliyetlerini objektif bir biçimde yerine getirmesini sağlar. Yönetimde açıklığın sağlanması bireylere bilgi ve belgelere ulaşma, kendisi ile ilgili alınan kararlara katılma imkanı verir. Yönetimde açıklık aynı zamanda yönetsel faaliyetlerin halka açık bir şekilde gerçekleştirilmesini gerektirdiğinden yönetsel faaliyetlerde yozlaşmalar, tıkanıklık ve kilitlemeler olmayacak yada en asgari düzeye indirilebilecektir. Açık bir yönetimin faaliyetlerinde hesap verilebilirlik hakim

⁴¹ EKEN, "Kamu Yönetiminde Gizlilik ...",s.53

⁴² EKEN, "Kamu Yönetiminde Gizlilik ...",s.53

⁴³ FINDIKLI,a.g.m,s.107-108

unsur olacağından ve bu faaliyetler halkın denetimine açık bulunacağından yönetsel hizmetlerde kalite ön plana çıkacaktır.⁴⁴

Yönetimde açıklık ilkesinin esas alınması ve uygulamaya geçirilmesi, yönetimin karar alma süreci içerisinde yapılan bütün müzakerelerin, kurul toplantılarının, ilgilenen ve dileyen herkese açık olmasını mümkün kılacaktır. Bu sayede yönetim; faaliyetlerine egemen olan gizlilik esasından sıyrılıp, bireylerin ve onların temsilcisi durumunda olan sivil toplum örgütlerinin katılımına açık bir hal alacaktır. Yönetimde açıklık ilkesi kapsamında yer verilmesi gereken katılım ise, kamusal faaliyetlerin yürütülmesinde yönetilenlerin yönetimle işbirliği yapabilmesi ve yönetimin bireyin hizmetinde olmaya zorlanmasını ifade etmektedir.⁴⁵

3. Yönetimde Açıklığın Anlamları⁴⁶

- Açıklık ilkesi öncelikle yönetsel işlemin açık ve anlaşılabilir olmasını ifade etmektedir. Bu durum yazılı işlemlerde geçerli olduğu gibi sözlü işlemlerde de geçerlidir.
- Açıklığın bir diğer anlamı ise <yayın ve bildirim> ilkesi olarak da ifade edilebilen yönetsel işlemin açıklanması zorunluluğudur.
- Açıklığın bilgi edinme hakkının düzenlenmesine de zemin teşkil etmiş olan üçüncü anlamı ise yönetsel faaliyetlerde aleniyetin sağlanmasıdır. Bu anlamıyla açıklık ilkesi yönetsel faaliyetlerin herkesin gözü önünde yapılmasını da kapsamaktadır.
- Açıklık ilkesine yüklenebilecek bir diğer anlam ise işlem metninde, toplu karar gerektiren işlemlerde oylamanın niteliğinin belirtilmesi ve ayrıca işleme karşı başvuru imkanlarının gösterilmesi olarak belirtilebilir.

⁴⁴ FINDIKLI, a.g.m, s.107-108

⁴⁵ AKYILMAZ, "İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü", Yetkin Yayınları, 2000, s.77

⁴⁶ AKILLIOĞLU Tekin, "Yönetim Önünde Savunma Hakları", Ankara 1983 TODAİE Yayını, no:206, s.101-105

C. BELGELERDE AÇIKLIK

Yukarıda da değinildiği gibi; hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla uygulanabilmesi ve yargı organı tarafından yapılan denetimin; idari işlemlerin yapılış ve tamamlanışından sonra gerçekleştirilebilir olma niteliği nedeniyle her zaman yeterince etkili ve önleyici olamamasından kaynaklanan sakıncaların giderilmesi açısından; idarenin tek yanlı karar alma süreci içerisinde uygulanabilecek önleyici bir denetim mekanizmasının varlığı gereklidir. Bu tarzda bir denetimin sağlanabilmesi ise yönetimde açıklık ilkesinin kabulü ve uygulanması ile mümkün olacaktır.⁴⁷

Yönetimde açıklık ilkesi idarenin işlem ve faaliyetleri hakkında bireylere bilgi vermesini, gerek karar alma sürecinde gerekse toplantılarında vatandaşların bilgisine ve katılımına açık olmasını gerektirir. Yine yönetimde açıklık ilkesinin ifade ettiği anlamlardan ve gereklerinden biri de belgelerde açıklık ilkesidir.

< Yönetimsel dosyalarda açıklık>,<yönetimsel belgelere giriş hakkı> gibi deyimlerle de ifade bulan belgelerde açıklık ilkesi, idare tarafından tutulan ve saklanan belgelerin yönetilenler tarafından görülebilmesini ifade etmektedir.⁴⁸

Bu ilke sadece yazılı belgelere ulaşılması ve bu belgelerin görülmesini ifade etmemektedir .Yönetimin elindeki her türlü belge bu ilke kapsamına girmektedir.⁴⁹

Belgelerin açıklığı, yönetimin sahip olması gereken genel bir niteliği, nesnel bir hukuki durumu ifade etmektedir.Bu durumun yönetilenler için bireysel olarak ve kamusal bir hak sağlar şekilde düzenlenmiş olması hali ise, yasal düzenlemelerde bilgi alma hakkına yer verilmesi ile söz konusu olur.

⁴⁷ KANLIGÖZ Cihan, “ İdari İşlemlerde Yazılı Bildirim”,AÜHFD.,C.XL,1988,S.1-4,s.183

⁴⁸ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.112-113

⁴⁹ ÖZKAN Gürsel, “İdari Usul Kanununda Düzenlenmesi Gereken Genel İdari Usul İlkeleri”, TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.61

Buna ilaveten, bazı ülkelerde bilgi alma hakkı yanında yönetimin bilgi verme ödevinin de düzenlendiği görülmektedir.⁵⁰

Bu iki sistem arasındaki fark ise, bilgi vermeyi yönetime bir ödev olarak yükler şekilde düzenleme yapılmış olması durumunda daha dar ve sınırlayıcı bir düzenlemenin söz konusu olmasıdır. Bunun nedeni söz konusu sistemde yasayla bilgi verme ödevinin alanının sınırlanmış olması ve yönetime de bilgi verme konusunda takdir hakkı tanınmış olması olasılığıdır.⁵¹

Belgelerde açıklık ilkesi, bilgi edinme hakkı ile çok sıkı bir ilişki içerisinde bulunduğundan, bu ilkenin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınması ile bağlantılı bulunmaktadır. Belgelerde açıklık ilkesinin iki türlü uygulaması mevcuttur: Bu ilke herkese yönetimin elindeki belgeleri görme imkanı tanınmak suretiyle yada bu imkan yalnızca ilgililere sağlanarak uygulanabilir.⁵²

Belgelerde açıklık ilkesinin yönetilenler arasında bir sınırlamaya gidilmeksizin herkese uygulanması, yönetsel belgeleri görme imkanı tanınırken, bireylerin niteliği konusunda hiçbir şart öngörülmeden herkes tarafından bu konuda istemde bulunulabilmesini ifade etmektedir. İlkenin <tarafalara yada ilgililere> açıklık olarak nitelendirilebilecek diğer uygulama şeklinde ise, yönetsel yönetime ilgili ve taraf sıfatını taşıyarak katılan kişilere belgeleri görme imkanının ve bilgi alma hakkının tanınması söz konusudur. Belgelerde açıklık ilkesinin herkese açıklık veya mutlak açıklık şeklinde düzenlenmiş bulunması durumunda, bu düzenleme ilgisine açıklığı da kapsamakta yani yönetsel yöntemde bilgi alma hakkı ayrı bir düzenleme gerektirmeksizin mevcut olmaktadır.⁵³

Kamu yönetiminin bilgi ve belgelerde açıklık imkanı sağlayan bir niteliğe sahip olmasının ve bunun yönetimin faaliyetlerine ve yönetilenlerle ilişkilerine egemen olan genel bir ilke olarak kabul edilmesinin bir çok yararı bulunmaktadır. Bilgi ve belgelerde açıklığın genel bir ilke olarak kabulünün en önemli işlevi savunma hakları alanında görülmektedir. Savunma haklarının

⁵⁰ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.112-113

⁵¹ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.112-113

⁵² AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.114

⁵³ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.114

kullanılması açısından bireyin kendisine yönelik olarak yapılan yönetsel işlemde haberdar edilmesi ve işlem hakkında bilgi sahibi olması önemli bir koşulu teşkil etmektedir.⁵⁴

Yönetsel işlem hakkında ilgiliye bilgi verilmesi konusunda, "dosya tamamlanmadan bilgi verilip verilemeyeceği" konusu hassas bir noktayı oluşturmaktadır. İdari usul yasalarına bakıldığında bu konuda bireyden ziyade idareden yana düzenleme yapıldığı görülmektedir. Dosya tamamlandıktan ve karar verildikten sonra ise bu konuda en alt düzeyde de olsa bilgi verilmesi büyük önem taşımakta ve en azından ilgiliye dava açma konusunda bir fikir vermektedir.⁵⁵

D.YÖNETİMDE AÇIKLIĞI SAĞLAYAN ARAÇLAR

İdarenin hukuka uygunluğunun sağlanması ve yönetimin işleyişinde demokrasinin egemen kılınmasının temel gereklerinden biri olan yönetimde açıklık ilkesinin yalnızca genel bir norm olarak tanınması ve düzenlenmiş bulunması ilkenin uygulanabilmesi için yeterli değildir. Yönetimde açıklık ilkesinin kendisinden beklenen işlevleri ve amaçlarını yerine getirebilmesi için ilkeyi uygulamaya geçirecek düzenlemelerin de yapılması gerekmektedir. Yönetimde açıklık ilkesini hayata geçirecek idari usul ilkelerinin de düzenlenip yönetilenlere birer hak olarak tanınması, ilkeyi tam anlamıyla gerçekleştirmeyi sağlayacaktır.

Kamu idaresinde bu güne kadar süre gelmiş olan gizliliğin aralanması, başka bir deyişle yönetimde açıklığın sağlanması ve bireyin yönetimin işlem ve eylemleri karşısında hak arama imkanını kullanarak korunması için düzenlenmesi gereken idari usul ilkeleri şu şekilde belirtilebilir:

⁵⁴ AKILLIOĞLU, "Yönetimde Açıklık...",s.9-10

⁵⁵ AKILLIOĞLU, "Yönetimde Açıklık...",s.9-10

- Dinlenilme Hakkı
- Bilgi ve Belgelere Ulaşma Hakkı
- Hukuki Yardım ve Temsil
- Gerekçe İlkesi
- İşleme Karşı Başvuru Yollarının Gösterilmesi
- Yönetime Katılma

1. Dinlenilme Hakkı

Yönetimin kendisine verilen görevleri yerine getirirken ve yetkileri kullanırken, almış olduğu kararlarla yönetilenlerin hukuken korunan hak ve menfaatlerini etkilemesi mümkündür. Hukuk devleti ilkesinin gelişmesi ve uygulanmaya başlaması ile birlikte, yönetilenlere idari usulde belirlenen çerçevede ve mümkün olduğu ölçüde, yönetim tarafından alınacak kararlar ve dayanağı olan maddi vakıa ile ilgili olarak çok önemli hukuki noktaları ve kararın alınmasında yönetimin takdir hakkını etkileme açısından belirleyici olabilecek sebepleri ifade olanağının verilmesi gündeme gelmiştir.⁵⁶

Dinlenilme hakkı, idari işlemlerin yapılış usulü düzenlenirken mutlaka yer verilmesi gereken önemli ilkelerden biridir. Yönetilenlerin yönetimin karar alma sürecine katılımını sağlayan bu hak, yönetimde açıklığı sağlama amacına da hizmet edecek en önemli araçlardan birini teşkil etmektedir.

Dinlenilme hakkı ile bireye; yönetim tarafından hukuki durumunu sınırlayan ya da düzenleyen bir idari işlemin yapılması öncesinde işlemin dayanakları ile ilgili olarak kendi savını öne sürme ve açıklama yapma fırsatı verilmektedir. Olaya kamu yönetimi açısından baktığımızda ise, dinlenilme hakkı idari işlemin hazırlanması öncesinde işlemle ilgili belirleyici konumda bulunan önemli vakıalar hakkında, idari işlemde etkilenecek bireylere

⁵⁶ AKYILMAZ Bahtiyar, “Yeni Bir İdari Usul Kanunu Örneği:İspanya Kamu İdarelerinin Hukuki Rejimi ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun”, TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.48,dipnot 46

yönetim makamları tarafından görüşünü açıklama imkanı tanıma yükümlülüğünü ifade etmektedir.⁵⁷

Söz konusu hakla, ilgilinin yönetsel işlemin, kararın hazırlanmasına katkıda bulunmasının sağlanması, bilgilendirilmeden öte ilgiliye yönetim önünde kendisini savunma hakkı tanınması genel bir kural olarak düzenlenmektedir. Böylece ilgili yönetsel kararın henüz oluşma aşamasında haklarını, menfaatlerini savunabilme imkanına kavuşmaktadır. İlgilinin sözlü veya yazılı olarak ifade ettiklerinin göz önüne alınması da yönetime bir mükellefiyet olarak yüklenmektedir.⁵⁸

İdari usulün temel ilkelerinden biri olan dinlenilme hakkı, yönetim tarafından bireylerin haklarını ve menfaatlerini etkileyebilecek bir kararın alınmasından önce bireye bu işlemle ilgili olarak dinlenilme ve gerektiğinde savunma haklarının tanınmasını sağlamaktadır. Birey kendisine dinlenilme hakkı tanınmasıyla idarenin alacağı kararla ilgili her türlü bilgi, belge ve delil sunma imkanına sahip olmakta ve yönetimde kural olarak ilgiliyi dinlemekle yükümlü bulunmaktadır.⁵⁹

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 28 Eylül 1977 Tarihli Bireyin Yönetsel İşlemler Karşısında Korunması Konusundaki Karar'ında belirtilen beş ilke arasında dinlenilme hakkı da yer almaktadır.

Sözü edilen kararda dinlenilme hakkı şu şekilde düzenlenmiştir: "haklarını, özgürlüklerini yada yararlarını zedeler nitelikte her yönetsel işleme karşı ilgilinin olay ve kanıtlar öne sürme ve gerektiğinde kanıt araçları ileri sürme hakkı vardır. Bunlar yönetimce göz önünde tutulur."

---

⁵⁷ AKYILMAZ Bahtiyar, "İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü", Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.113-115

⁵⁸ DURAN ,a.g.m.,s.27

⁵⁹ ODYAKMAZ Zehra, "Hazırlanmakta Olan İdari Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma Ve Bireye Tanınan Haklar",GÜHFD Naci Kınacıoğlu'na Armağan C.1,S.2,aralık 1997,s.5-6

“ Uygun durumlarda, ilgiliye, elverişli süre içinde ve olaya uygun biçimde yukarıdaki hakları bildirilir.”⁶⁰

İlkenin karar ekinde yapılan yorumu ise şu şekildedir: ⁶¹

- I. “Kararın temelinde bulunan bireyle yönetim arasındaki ilişkilerde hakkaniyetin sağlanması düşüncesine uygun olarak, bu ilke ilgiliye yönetsel işlem hazırlık yöntemi sırasında dinlenme hakkı vermektedir. İlgili, alınacak karara karşı olaylar öne sürebilir, kanıtların değerlendirilmesini isteyebilir ve gerektiğinde kendisi kanıt araçları sunabilir. Böylece ilgilinin hazırlık yöntemine katılması sağlanmakta ve kendisine haklarını, özgürlüklerini yada hukuka uygun yararlarını savunma olanağı tanınmaktadır.
- II. Dinlenme hakkı deyimi, sözlü olduğu kadar yazılı savunma hakkını da kapsamaktadır.
- III. Bu ilke yalnızca hakları, özgürlükleri yada yararları zedeleyen yönetsel işlemler hakkında uygulanır. Yönetsel işlem ilgilinin dilekçesi üzerine ve dileği tümüyle karşılama amacıyla hazırlanıyorsa ilgiliye dinlenme hakkı tanınması gerekli değildir.
- IV. Kararda dinlenme hakkının hazırlığın hangi aşamasında tanınması gerektiği konusunda esnek bir tutum benimsenmiştir. Daha önce alt komite bu hakkın yönetsel işlemin alınmasından önce tanınacağını öngörmüştü. Ancak hazırlık sırasında işlemin çoğunlukla gözden geçirildiği, değişikliklere uğradığı düşünülerek bu konuda kesin bir kural koymanın güç olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, ilkenin

⁶⁰ AKILLIOĞLU , “Bireyin Yönetsel İşlemler Karşısında Korunması Ve Yönetim Hukukumuz”,AİD,C.14,S.3,EYLÜL 1981,s.40

⁶¹ AKILLIOĞLU , “Bireyin Korunması...” ,s.40

uygulanmasını güvence altına almak amacıyla, ilgili tarafından öne sürülen olay, istek ve kanıt araçlarının yönetimce göz önünde tutulması gerektiği ayrıca belirtilmiştir.

V. Dinlenilme hakkının kullanılmasında genel kural göz önünde tutulur. Öte yandan, yönetsel işlemin sonucunu değiştirmeyecekse ilgilinin dinlenilmesi gerekli değildir. Aynı biçimde, sürekli nedenlerle dinleme uygulanmaz yada olanaksız ise, gerekli değildir. İlgilinin dinlenilmesi yönetsel işlem yöntemini gereksiz yere ağırlaştırabilir, yönetimin bu konuda gereken özeni göstermesi kamu yararadır.

VI. İlgilinin dinlenilme hakkını kullanabilmesi için öncelikle bu hakkın varlığından bilgisi olmak gerekir. İlkenin ikinci fıkrası bu nedenle yönetimi ilgiliye bildirimle yükümlü tutmakta ve bunun savunmaya elverişli bir sürede yapılmasını öngörmektedir.”

Dinlenilme hakkının hangi idari işlemlerle ilgili olarak tanınacağı konusunda genel kanı, Avrupa konseyi bakanlar komitesinin konu ile ilgili kararın ekinde yer alan dinlenilme hakkı ilkesinin yorumunda da değinildiği üzere bu hakkın, ilgisinin hukuki durumunu olumsuz şekilde etkileyen ve değiştiren, ilgisine yükümlülük yükleyen, bir şeyin yapılması yada yapılmaması konusunda ilgisinden talepte bulunan yada yararlandırıcı bir idari işlemin yapılması talebinin reddi niteliği taşıyan idari işlemler söz konusu olduğunda tanınması gerekeceği yolundadır⁶².

İdari işlem ilgilinin dilekçesi üzerine ve talebini tamamen karşılama amacı güdülerek hazırlanıyorsa, bu işlemle ilgili olarak ilgiliye dinlenilme hakkı tanınmasına gerek bulunmamaktadır.⁶³

Yine yukarıda değinilen bakanlar komitesi kararının yorumunda belirtilmiş olduğu gibi, ilgili kişinin dinlenilme ve savunma hakkından haberdar olmaması durumunda yönetimce ilgiliye, ilgilinin haklarını kullanması

⁶² AKYILMAZ Bahtiyar, “İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü”, Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.115

⁶³ ÖZKAN , a.g.m., s.59

açısından yeterli olacak bir süre içerisinde, dinlenilme ve savunma hakkına sahip olduğunun bildirilmesi gerekmektedir.⁶⁴

İdari işlemlerin yapılışında ve idari kararların alınma sürecinde uygulanacak usulün genel bir idari usul kanunu ile düzenlenmiş bulunduğu ülkelerde, idari usul kanunlarında dinlenilme hakkına da yer verilmiş, idareye her hangi bir konuda işlem yapmadan önce bu işlem ile ilgisi olan ve işlemde etkilenebilecek bireylerin görüş ve düşüncelerine başvurma mükellefiyeti yüklenmiştir. Bu yükümlülük sadece idarenin ilgilinin talebi doğrultusunda yapmış olduğu işlemler söz konusu olduğunda değil, hiçbir talep olmadan kendiliğinden harekete geçerek yapmış olduğu işlemler için de geçerli kılınmıştır.⁶⁵

Ülkemizde hazırlanmış bulunan idari usul kanunu tasarısında da dinlenilme hakkı ve kullanılma şekli düzenlenmiştir. Tasarıda düzenlenen dinlenilme hakkı ile ilgililere idari işlemin yapılmasından önce haklarını, özgürlüklerini yada hukuki yararlarını savunmak amacıyla kendi tercihleri doğrultusunda yazılı veya idare tarafından düzenlenecek görüşme toplantısı sırasında sözlü açıklama yapma, tanık dinletebilme, idareye her türlü bilgi ve belgelerini sunma, bilirkişi incelemesi yapılması talebinde bulunma imkanları sağlanmaktadır.

Tasarıda; araştırma inceleme ve soruşturma yapılmasını gerektiren olaylarda, bu olaylarla ilgili yapılan başvurularda ve tasarıda belirtilen idari yaptırımların uygulanmasında idare tarafından ilgililere dinlenilme hakkı tanınması zorunlu kılınmıştır. Diğer haller söz konusu olduğunda ise idare, idari işlemde önce ilgililere dinlenilme hakkı tanıyıp tanımama konusunda takdir yetkisine sahip kılınmıştır. Kamu kuruluşları, zorunlu tutulan idari işlemler dışındaki idari işlemlerde de dinlenilme hakkı tanınmaları durumunda, hangi tür idari işlemlerde ilgililere dinlenilme hakkı tanınabileceğini yönetmelik çıkarmak suretiyle düzenleyeceklerdir.

---

⁶⁴ ÖDYAKMAZ, a.g.m.,s.6

⁶⁵ ÖZKAN , a.g.m., s.60

Sahip oldukları dinlenilme hakkından ilgililerin haberdar edilmesi konusunda tasarıda; bu hakka sahip ilgililere idare tarafından en az yedi gün önceden yazılı bildirimde bulunulmak suretiyle yapılmak istenen idari işlemin konusu, maddi ve hukuki dayanakları, bu hakkı yazılı yada sözlü olarak kullanabilecekleri, sözlü olarak kullanmak istemeleri halinde yapılacak görüşme toplantısının yeri, tarihi ve saatinin açıklanacağı öngörülmüştür.

2. Bilgi Ve Belgelere Ulaşma Hakkı

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı yönetimde açıklığın sağlanmasında temel teşkil eden ve yapılacak olan diğer düzenlemelerden beklenen amaçlara ulaşılabilmesi için, idari usul kanunlarında mutlaka yer verilmesi gereken bir ilkedir. Bu nedenlerle bu hakla ilgili olarak çeşitli ülkelerde oldukça ayrıntılı düzenlemelere gidildiği ve hatta ayrı bir kanunla düzenlendiği de görülmektedir.

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı vasıtasıyla, idarece tutulan dosyalarının ilgililere açılmasının sağlanması, diğer bir idari usul ilkesi olan dinlenilme hakkı ile de yakından bulunmakta ve bu hakkın etkin bir şekilde kullanımını sağlamaktadır. Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı, demokrasi, hukuk devleti ve fırsat eşitliği ilkelerine dayanmakta ve bu ilkelerin hayata geçirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Yine belgelere erişim hakkı inceleme konumuz olan bilgi edinme özgürlüğünü de tamamlar nitelik taşıyan bir haktır.⁶⁶

İdarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma hakkı, dinlenilme hakkının tamamlayıcısı niteliğindedir; çünkü ilgiliye dinlenilme hakkının kullanılabilmesi için bu hakka konu olan idari işlemin hukuki temellendirilmesi yapılırken dayanılan bütün unsurları görme imkanının tanınması gerekmektedir.⁶⁷

⁶⁶ AKYILMAZ Bahtiyar, “İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü”, Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.116

⁶⁷ ÖZKAN, a.g.m., s.60

Görüldüğü üzere yönetimde açıklığı sağlamak konusunda düzenlenmesi gereken diğer usuli ilkelerin işlerliğinin sağlanabilmesi ve yönetilenlere sağlanacak bu hakların kullanılabilmesi, onlara idarenin elinde bulunan bilgi ve belgelere erişim hakkının tanınmasına bağlıdır.

Yine idarenin idari işlem yapma ve idari karar alma süreci içerisinde uygulayacağı usulün genel bir idari usul kanunu ile düzenlenmiş olması da yönetilenler için büyük bir güvence teşkil etmekle beraber, ilgililere bu süreç içerisinde idarenin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelere ulaşma imkanı sağlanmamış olması durumunda kendisinden beklenen yararı sağlamayacaktır.⁶⁸

Hukuk devleti ilkesinin gereklerinden birini teşkil eden, yönetim ve yönetsel işlemler karşısında da sahip olunması büyük bir gereklilik arz eden hak arama hürriyeti açısından da idarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma hakkı çok büyük önem taşımaktadır. Bireylere hak arama hürriyetinin tanınmış olması ancak onların bilerek hareket edebildiği yani bilgi niteliği taşıyan verilere ve yeterli donanıma sahip olabildiği koşullarda bir anlam ifade edecektir. Bu nedenle bilgiye ulaşma hakkı, hak arama hürriyetinin de başlangıcını, temelini, olmazsa olmaz koşulunu oluşturmaktadır.⁶⁹

Aynı zamanda yönetilenlere yönetimin elinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşma imkanının tanınması, yönetimin, etkilenmesi, denetlenmesi yoluyla, bireyin hak arama özgürlüğünü kullanmasını ve hukuk devleti ilkesinin korunmasını sağlayan bir sistem olarak değerlendirilmektedir.⁷⁰

Yönetimin elinde yönetilenlere ait bilgilerin bulunması karşısında, yönetilenlerle yönetim arasında bir denge ve giderim unsuru olması açısından; yönetime, elindeki bilgileri, yönetilenlerin bunlardan yararlanılabilmesi için, genel olarak yada sadece talepte bulunan kişiyi ilgilendirdiği ölçüde ulaşılabilir kılma ve saydamlaştırma yükümlülüğü getirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yine yönetilenlere bu imkanın

⁶⁸ SEZGİNER, “İdari Belgelere Ulaşma...”,s. 303

⁶⁹ GÜRAN Sait, “Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu”,Anayasa Yargısı 9,Ankara,1993,s.29

⁷⁰ GÜRAN , “Hak Arama Özgürlüğü...”,s.23

sağlanmasının kişi haklarının korunmasını sağlayan mekanizmaların veya idari faaliyetlerin katılım yada kontrol yoluyla demokratikleşmesinin sağlanmasının bir unsuru olarak görüldüğü bilinmektedir.⁷¹

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı, yukarıda da değinildiği gibi bilgi edinme hakkının da temelini teşkil etmektedir. Bilgi ve belgelere ulaşma hakkının tanınması ile kamu yönetiminin elindeki bilgilerin, dokümanların halkın yada ilgililerin yararlanmasına sunulması söz konusu olmaktadır. Yine bu hak sayesinde açıklık politikaları hayata geçirebilmekte, bu sayede teorik olarak yönetimin faaliyet alanında egemenliğin ortak kullanılması sağlanmaktadır.⁷²

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı bireylerin idarenin kararlarına, eylem ve işlemlerine ilişkin bilgi ve belgelere ulaşabilmesini ifade etmektedir. Bu hakkın doğumuna yönetilenlerin; yönetimin işlemleri, tutum ve davranışları karşısında bilgilendirme ihtiyacı neden olmuş ve bu olgu zamanla daha da önem kazanarak bu ihtiyacın yönetilenlere bu konuda kamusal bir hak tanınmak suretiyle karşılanması sağlanmıştır. Bireyler; bilgi ve belgelere erişim hakkı aracılığıyla yönetimin tek yanlı iradesi ile hukuk düzeninde gerçekleştirmiş olduğu değişiklikler ve yapmış olduğu işlem ve eylemlerin nedenleri, sonuçları ve niteliği ile ilgili bilgi sahibi olma imkanını elde etmektedirler.⁷³

Yönetimsel makamların, idari usul sonucu ortaya çıkacak kararı etkileyebilecek vakıalarla ilgili olarak savunma yapabilmeleri yada hukuki yararlarını ileri sürabilmeleri için; mümkün olduğu ölçüde işleminden etkilenecek ilgililere kendisinde bulunan bilgi ve belgeleri inceleme fırsatı vermesi gerekmektedir.⁷⁴

Yönetimin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma hakkı ile birey, yönetimin elinde bulundurduğu ve kendisi ile ilgili verilecek karara dayanak oluşturmuş bulunan her türlü bilgi ve belgenin örneğini yönetimden alabilecektir. Bu

⁷¹ GÜRAN, "Hak Arama Özgürlüğü...",s.30-31

⁷² EKEN Musa, "Bilgi Edinme Hakkı",İnsan Hakları Yıllığı,C.17-18,Y.1995-1996,s.64

⁷³ KÜÇÜK ,a.g.m.

⁷⁴ AKYILMAZ, "İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü",Yetkin Yayınları,2000,s.160

sayede birey yönetim tarafından, kendisi hakkında, içeriğinden haberdar olmadığı belgelere dayanılarak alınan kararlar karşısında korumasız kalmamış olacaktır.⁷⁵

Böylece bireyler yönetimin tek taraflı karar alma ve kamu gücü kullanma yetkileriyle donatılmış bulunması karşısında zayıf durumda bulunmalarının getirebileceği olumsuzluklara karşı korunabilecektir. İdari usul kanunları idari işlemlerin yapılması ve idari kararların alınması sürecinde uyulması gereken usul kurallarını düzenlediğinden, bilgi ve belgelere erişim hakkı bireylere öncelikle söz konusu olan idari işlemle ilgili belgeler için tanınmaktadır. Ancak bu durum kişiye sınırlı bir bilgi alma hakkı sağlayacağından çeşitli usul kanunlarında daha geniş düzenlemelere gidildiği görülmektedir.⁷⁶

İdari belgelere ulaşma hakkı sadece yazılı belgeleri değil, yönetimin elinde bulunan her türlü bilgi ve belgeyi kapsar nitelikte bir haktır. Ancak bu hakkın kullanılabilmesi için bu verilerin yönetimin elinde bulunması yani verilmesinin imkan dahilinde olması gerekmektedir.⁷⁷

Buradaki bilgi ve belge kavramları, idarenin elinde bulunan her türlü veri ve yazılı, basılı veya teksir edilmiş dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüd, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, bilgisayar hard diski, disketi ve compact disk gibi taşıyıcıları ifade etmektedir.⁷⁸

Belgelere erişim hakkı, söz konusu olan idari işlem ile ilgili yürütülmekte bulunan idari usul süreci boyunca kullanılan bütün dosyaları, idari işlemin yöneldiği diğer kişilerin dilekçelerini, ekli belgelerini, delillerin toplanması ile ilgili tanık ve bilirkişi ifadelerini, dinlenilme hakkını kullanan

⁷⁵ ODYAKMAZ, a.g.m.,s.8

⁷⁶ SEZGİNER, “ İdari Belgelere Ulaşma...” ,s.304-305

⁷⁷ ÖZKAN, a.g.m., s.60-61

⁷⁸ ODYAKMAZ, a.g.m.,s.9

üçüncü kişilerin beyanlarını ve idari usul sürecine katılan diğer idari makamların sundukları belgeleri de kapsamaktadır.⁷⁹

Belgelere erişim hakkını kullanan ilgililer, hakkın kapsamına dahil olan belgelerin tamamının kopyasını alabilmekte ve hatta belgelerden yazılı notlar alma imkanına da sahip olmaktadır. Belgelere erişim hakkının kapsamına yönetimin idari usul süreci boyunca almış olduğu notları incelemek imkanı da girmektedir; ancak taslak niteliğindeki karar müsveddeleri ve çizimler bu hakkın kapsamına dahil değildir.⁸⁰

Belgelere erişim imkanı idari işlem yapma ve karar alma sürecinin her aşamasında söz konusu olmakta, başlangıçta belli bir idari işlemin yapılışına yönelik olmayan idarenin içsel bir faaliyetinin daha sonradan idari işlem yapmaya yönelik hazırlık işlemi niteliğine dönüşmesi halinde de bu faaliyete ilişkin bilgi ve belgelerin ilgililerin incelemesine ve bilgilenmesine açılması gerekmektedir.⁸¹

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkına Avrupa konseyi bakanlar komitesinin bireyin yönetsel işlemler karşısında korunması ile ilgili kararında “Bilgi Kaynaklarına Giriş Hakkı “olarak yer verilmiştir. Kararda belirtilen ilke ve ilkenin karar ekinde yapılan yorumu şu şekildedir.⁸²

“ İsteği üzerine ilgiliye, yönetsel işlemde önce, bu işlemin yapılmasında kullanılan bütün öğeler hakkında verilmesi olanaklı her bilgi uygun biçimde iletilir.”

“İlkenin karar ekinde yapılan yorumu:

1. Bu ilke dinlenilme hakkını tamamlayıcı niteliktedir. İlgilinin dinlenilme hakkını kullanabilmesi için kendisine yönetsel işlemin dayandığı bütün öğeleri görme olanağı tanımak gereklidir. “Öğeler” terimi, yönetsel

⁷⁹ AKYILMAZ, “İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü”, Yetkin Yayınları, 2000, s.160-161

⁸⁰ AKYILMAZ, “İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü”, Yetkin Yayınları, 2000, s.160-161

⁸¹ AKYILMAZ, “İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü”, Yetkin Yayınları, 2000, s.160

⁸² AKILLIOĞLU, “Bireyin Korunması...”, s.48

işlemin hukuki temelini gösterilmesini, dayandığı olguların açıklanmasını içerir. Ancak bunların yönetimin elinde bulunması, başka deyişle verilmesi olanaklı olması gerekir. Bununla, işlem dosyasında bulunan bilgiler öngörülmektedir. Bilgisyardaki bilgiler söz konusu ise, bunların yazıya çevrilmesi gerekir.

II. İlgiliye bilgi verme araçları sayılmamıştır. Bunlar dosyaya bakmanın sağlanması biçiminde olabileceği gibi, bir özet verilmesi biçiminde de olabilir. Kararda “uygun biçimde” deyişimle, yönetimce elverişli biçimin seçilmesi öngörülmüştür.

III. Önemli kamu yararlarına aykırı yada sır niteliğinde bilgilerin verilmemesi yolunda bir ayırık kural konmasına gerek görülmemiştir. Bu durum genel kural kapsamına girer.

IV. Bilgi kaynaklarına girişin istek üzerine sağlanacağı belirtilmişse de yönetimin bunu kendiliğinden de yapabileceği açıktır.

V. Öte yandan, ilke, yapılacak işlemlere ilişkin olmakla birlikte, yapılmış bir işlemin değiştirilmesi başvurusunda da uygulanmak gerekir. Daha önce ilkelerin ortak asgari ilkeler olduğu, daha fazlasının uygulanmasına engel biçimde yorumlanamayacağı belirtilmişti.”

Bilgi ve belgelere ulaşma hakkı Avrupa Birliğinde de ilk planda Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması'nda yer almıştır. Antlaşmaya göre birlik vatandaşlarına ve birlik vatandaşı olmamakla birlikte, ikametgahı bir üye devlette bulunan gerçek kişiler ile merkezi bir üye devlette bulunan tüzel kişilere belirli ilkeler, koşullar ve sınırlamalara tabi olunmak suretiyle Avrupa

birliği parlamentosu, Konsey ve Komisyon dokümanlarına ulaşma hakkı tanınmaktadır.⁸³

Ülkemizde bilgi edinme hakkı kanunu ile bireylerin idarenin işlem, eylem ve kararları hakkında bilgi edinme ve idarenin elindeki belgelere ulaşma imkanı getirilmeden önce, Avukatlık Kanunu'nun 2. maddesinde 4667 sayılı kanunun 2. maddesi ile yapılmış olan değişlikle dolaylı da olsa bireylere bilgi ve belgelere erişim hakkını tanıyan bir düzenlemeye gidilmiştir.⁸⁴

İlgili hükme göre "Yargı organları, emniyet makamları diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri, özel ve kamuya ait bankalar, noterler, sigorta şirketleri ve vakıflar, avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak zorundadır. Kanunlarındaki özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu kurumlar avukatın gerek duyduğu bilgi ve belgeleri incelemesine sunmakla yükümlüdür. Bu belgelerden örnek alınması vekaletname ibrazına bağlıdır. Derdest davalarda müzekkereler duruşma günü beklenmeksizin, mahkemedен alınabilir."⁸⁵

Bu düzenleme ile doğrudan olmasa da, avukat aracılığıyla bireylere bilgi ve belgelere erişim hakkını tanımaktadır. Avukatlık kanununun ilgili maddesinde hakkın dava süreci ile sınırlı olduğuna dair her hangi bir düzenleme bulunmadığından, söz konusu hakkın sadece savunma hakkı kapsamında sınırlandırılmadığı görülmektedir. Bu nedenle sözü edilen hükümlerle bireylere dolaylı olarak da olsa avukat vasıtasıyla bilgi ve belgelere erişim hakkı tanınmış olmaktadır.⁸⁶

⁸³ İSHAKOĞLU Erdoğan, "Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı", Adalet Dergisi, Y.94, S.14, OCAK 2003, s.130-131

⁸⁴ AKYILMAZ, "Bir İdari Usul İlkesi Daha: Anyasa M.40/2 Başvuru Yollarının Gösterilmesi" GÜ Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, GÜ Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003, s.83

⁸⁵ AKYILMAZ, "Bir İdari Usul İlkesi..", s.83

⁸⁶ AKYILMAZ, "Bir İdari Usul İlkesi..", s.83

3. Hukuki Yardım Ve Temsil

Hukuki yardım ve temsil ilkesi, yönetilenlerin bilgi ve belgelere ulaşma hakkını ve idari usul süreci içerisinde kendisine tanınmış olan diğer haklarını kullanmalarına uygulanabilirlik kazandırmak açısından mutlaka yer verilmesi gereken önemli bir ilkedir.

Yönetimin kendisine verilen görevleri yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken yapacağı işlem ve eylemlerin hangi yöntemlerle ve nasıl yapılacağıının genel bir idari usul kanunu ile düzenlenmiş olması ve bu sayede yönetimin faaliyetlerinin yönetilenler tarafından öngörülebilmesine imkan sağlanması yönetim karşısında bireylere büyük bir güvence sağlamaktadır.

Yönetimin işlemlerinde ve karar alma sürecinde uygulayacağı usulün genel bir yasa ile düzenlenmesi yanında, yönetimin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma imkanının yönetilenlere sağlanmış olması da bu konudaki güvenceyi tamamlamaktadır. Ancak bireylerin, yönetime ve idari işlem usullerine yabancı olmaları nedeniyle, kendilerine tanınan bu hakları ve olanakları kullanamaması olasıdır. Bu nedenle söz konusu hakların düzenlenmiş olmasının yönetilenlere teoride sağlamış olduğu güvencenin, bunları kullanma konusunda bireylere yardımda bulunulmadığı takdirde uygulamaya yansıyamama olasılığı söz konusudur.

Yönetilenlerin yönetimin işlem eylem ve kararları karşısında bilgi yetersizliği nedeniyle hak kaybına uğramasını önlemek için idari usul sürecinde bilgi ve belgelere erişim hakkının tanınması yanında yönetim tarafından bireylere danışmanlık hizmetinin de sunulması gerekmektedir.⁸⁷

Hukuki yardım ve temsil ilkesi bireyin, yönetim karşısında kendisine tanınmış bulunan dinlenilme, savunma hakkı ile bilgi ve belgelere erişim haklarının sağladığı olanakları bir temsilci aracılığı ile de kullanabilmesi

⁸⁷ AKYILMAZ Bahtiyar, "İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü", Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.118

imkanını ifade etmektedir. Bu hakkın tanınmış olması ile birey, idare karşısında kişisel olarak hakkını arayabilmenin yanında, bu süreç içerisinde kendini temsil ettirebilme veya hukuki yardım alabilme imkanlarına kavuşacaktır.⁸⁸

Hukuki yardım ve temsil ilkesi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Bireyin Yönetmel İşlemler Karşısında Korunması Hakkındaki Karar'ında yer verilen ilkelere birisidir.

İlkenin kararda yer verilmiş şekli ve yorumu şöyledir:⁸⁹

"İlgili yönetmel yöntemde kendisine yardımcı tutabilir veya temsilci kullanabilir."

İlkenin yorumu:

- I. İlkenin amacı; ilgilinin yönetmel yöntemde yardımcı kullanmasını veya kendisini temsil ettirmesini sağlamaktır. Bu ilke öncelikle, bireyin kendi başına da işini kovuşturmasının serbest olduğunu öngörür. Bazı işlemlerin ilgili tarafından bizzat yapılma zorunluluğu yada yöntemin belli aşamalarına bizzat katılma zorunluluğu konusu ilke kapsamı dışında bırakılmıştır.
- II. Temsil veya yardımın niteliğine, başka deyişle temsilci veya yardımcının katılma koşullarına ilkede yer verilmemiştir.
- III. İlke parasız hukuki yardıma, başka deyişle yardım veya temsil giderlerinin kamu gücü tarafından üstlenilmesine de yer vermemiştir. Bu konu ilke kapsamında olmakla birlikte, başka bir komite tarafından ele alınmıştır.

⁸⁸ ODYAKMAZ, a.g.m.,s.12

⁸⁹ AKILLIOĞLU, "Bireyin Korunması...",s.50

İlkenin yorumunda da değinilmiş olduğu gibi hukuki yardım ve temsil ilkesinin amacı; bireyin idari usul sürecinde kendisini temsil ettirebilmesi veya yardımdan yararlanmasını sağlamaktır. İlke bireyin temsilci kullanmaksızın kendi başına da idari usul işlemlerini sürdürebilmesini öncelikle kabul etmekte; bunun yanında ilgili tarafından bizzat yapılma zorunluluğu bulunan işlemler yada ilgilinin idari usule bizzat katılmasını gerektiren durumlar dışında ilgilinin temsilci kullanabilmesini mümkün kılmaktadır.⁹⁰

İdari usul kanunu bulunan ülkelerde idari usulde hukuki yardım ve temsil konusunun düzenlendiği, haklarını ve menfaatlerini savunma konusunda yetersiz kalan bireylere ihtiyacı olan hukuki yardımın yapılmasına veya temsilci kullanarak hak ve menfaatlerini savunmasına imkan sağlandığı görülmektedir.⁹¹

Ülkemizde hazırlanan idari usul kanunu tasarısında da hukuki yardım, ve temsil ilkesine yer verildiği görülmektedir. Tasarıda hukuki yardım, temsilden ayrı bir şekilde bilgi verme ile ilgili hükümlerle birlikte düzenlenmektedir. Tasarıdaki düzenleme ile, idare görev alanlarıyla ilgili olarak başvuru hakkını kullanacak ilgililere, yol göstermekle, idari usul sürecinde sahip olduğu hakları kullanabilmeleri için yardımcı olmakla, idari işlemlere karşı itiraz başvuru makam ve mercileri ile sürelerine ilişkin bilgi vermekle yükümlü tutulmuştur.

Yine aynı maddede görevlinin başvurunun nasıl yapılması gerektiği konusunda ilgiliye yol göstereceği usul ile ilgili bilgi vereceği, açıklama yapacağı ve eksikliğin söz konusu olması durumunda bildirim yenilenmesini veya yazılı bildirimde bulunulmasını talep edeceğini öngörmektedir.

---

⁹⁰ ÖZKAN , a.g.m., s.62

⁹¹ ÖZKAN , a.g.m., s.62

Temsil ile ilgili olarak da tasarıda, ilgilinin idari usulün her safhasında, bizzat yapılması gerekmeyen tüm işlemleri temsilci vasıtasıyla yapabileceği, fiil ehliyetine sahip olan herkesin, ilgili idarede görevli bulunmamak kaydıyla idare karşısında diğer bir kişiyi temsil edebileceği öngörülmüştür. Yine tasarıda temsilci tayininin nasıl yapılacağı, yetkisiz temsil durumunda nasıl bir uygulamaya gidileceğini de belirlenmiştir.

Bireysel işlemin beşten fazla kişiyi ilgilendirip, hak ve menfaatlerde ortaklık bulunması hali ile ilgili olarak da, idarenin ilgililerden temsilci seçmelerini isteyeceği, üç gün içinde bu isteğin yerine getirilmemesi durumunda idarenin işlemi en kısa sürede sonuçlandırabileceği ilgili ile yürüteceği “zorunlu temsil” başlığı altında düzenlenmiştir.

4. Gerekçe İlkesi

İdari işlemler belli bir sebebe dayanılarak yapılmaktadır. İdari işlemlerin sebebini, yönetimi o konuda işlem yapmaya iten dürtü, saik oluşturmaktadır. Yönetimi işlemi yapmaya yöneltten bu etken, daha önceki bir hukuki işlem yada bir olay da olabilir. İdari işlemin gerekçesinden bahsedildiğinde ise işlemin şekli ile ilgili olan ve, işlem metninin parçasını oluşturan bir öge anlaşılmaktadır. İdari işlemi yapan makam işlemde gerekçeyi açıklamakla, idari işlemin dayandığı sebeplerinin bir bölümünü; işlemin neden, nasıl ve hangi şartlarda yapıldığını ve neden başka içerikte bir işlem değil de söz konusu işlemin yapılmış olduğunu belirtmiş olur.⁹²

Gerekçe, işlemin nedenlerinin işlem metninde gösterilmesi olarak ifade edilmektedir. Bir idari işlemin gerekçesiz olarak yapılması mümkün olabilirken, nedensiz olarak yapılması mümkün değildir. Gerekçenin işlem metninde yer alması yada ilgiliye ayrıca bildirilmiş olması durumları arasında fark gözetilmeksizin nedenlerin tamamını ayrıntılı olarak içermesi gerekmediği belirtilmektedir.⁹³İdarenin yapmış olduğu idari işlemlerde, işlemin nedenlerinin özlü biçimde bildirilmesi ödevine gerekçe ilkesi adı

⁹² AKYILMAZ Bahtiyar, “İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü”, Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.118-119

⁹³ AKILLIOĞLU Tekin, “Yönetmelik İşlemlerde Gerekçe İlkesi”, AİD, C.15, S.2, Haziran 1982, s.7

verilmektedir. Başka bir deyişle; gerekçe ilkesi, ilgililerin istemeleri halinde idarenin işlem kurma nedenini bildirmesinin ayrıca açık kurala gerek bulunmaksızın genel bir ödev şeklinde düzenlenmesini ifade etmektedir. İdari işlemlerin gerekçeli olarak bildirilmesi konusunda genel bir ödev söz konusu olamamakla birlikte, olumsuz nitelik taşıyan idari işlemlerde işlemin nedenine işlem metninde kısa bir şekilde yer verilmesi veya ilgilinin talebi halinde yazılı olarak bildirilmesi ilgilinin dava açma hakkı ve hak arama özgürlüğü kapsamına giren bir hak olarak değerlendirilebilir.⁹⁴

Gerekçe ilkesi, idari işlemlerde kanunla öngörülmüş olmasa dahi gerekçenin bulunmasını ifade etmektedir. İlke, aynı zamanda işlem nedenlerinin gösterilme zorunluluğu olarak da anlaşılmaktadır. İşlemin sebebinin yada sebebin değilse bile, gerekçesinin ilgililer tarafından bilinmesi yada işlem metninde gerekçenin idare tarafından gösterilmesi gereği; bireyin söz konusu işlem ile ilgili olarak bilgi alma ve yönetim önünde savunma haklarıyla bağlantılı görülmektedir.⁹⁵

Gerekçenin gösterilmesi ile, ilgililer işlem nedenlerini öğrenmek ve gerektiği takdirde işleme karşı yargı yoluna başvurma haklarını kullanmak imkanına kavuşurlar. Bu açıdan bakıldığında gerekçe ilkesinin, ilgilinin işleme dair bilgi alma hakkının asgari düzeyini ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle idari işlemin sebebinin yargı denetiminin yapılması süreci için büyük önem taşıdığı, gerekçenin ise yönetilenlerin korunması ve savunma hakları açısından önemli olduğu ifade edilmektedir.⁹⁶

Gerekçenin, idari işlemin metninde yada ilgilinin bu konudaki talebi üzerine sonradan yapılacak bir bildirimle belirtilmesi mümkündür. Gerekçenin sonradan yapılacak bildirimle ilgiliye iletilmesi durumunda, bildirim yazılı olması ve makul bir sürede yapılması gerekmektedir. Buradaki makul sürenin belirlenmesinde dava açma süresinin esas alınması mümkündür. Gerekçenin, özellikle yaptırım içeren kararlarda bulunması, yaptırım haklı

⁹⁴ AKILLIOĞLU, "Yönetimde Açıklık...", s.9

⁹⁵ AKILLIOĞLU, "Yönetimsel İşlemlerde...",s.8-9

⁹⁶ AKILLIOĞLU, "Yönetimsel İşlemlerde...",s.8-9

kılan olgu ve iddiaların tümünün yaptırım içeren kararda bütün açıklığı ile gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁹⁷

İdari işlemde gerekçenin yer alması yada ilgiliye işlemde bağımsız olarak bildirilmiş olması durumunda, ilgilinin gerekçeden edindiği bilgi, işleme karşı dava açıp açmama konusunda aydınlanmasını sağlayacaktır. İşleme karşı dava açılması durumunda da, gerekçe, açılacak davanın dayandırılacağı nedenlerin belirlenmesinde ilgiliye yol gösterecektir. Bu nedenle gerekçe ilkesinin bu açılardan bakıldığında yargı denetimini kolaylaştırma işlevinden ziyade, öncelikle yargı önünde hak aramayı kolaylaştırma işlevine sahip olduğu belirtilmektedir.⁹⁸

Gerekçe ilkesinin kabulü, yönetim tarafından alınan kararlarda ve yapılan işlemlerde, işlemin yada kararın maddi ve hukuki nedenlerinin, varsa ön araştırma sonuçlarının mutlak surette gösterilmesini gerekli kılmaktadır. Yönetime karar ve işlemlerinde gerekçe gösterme zorunluluğu getirilmesi, bireylere hukuki güvenlik sağlamanın yanında, yönetime, aldığı kararları hukuka uygun tesis etme imkanı getirerek sorumluluktan kurtulmasını sağlayacaktır.⁹⁹

Gerekçe ilkesinin kabulünün yönetim, ilgili ve yargısal denetim açısından yararlarına daha ayrıntılı olarak değinmek gerekirse; öncelikle gerekçe idari işlemin yöneldiği kişinin işlemin dayandığı sebepler hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar ve ilgili bu sayede işlemin dayandığı esasları ve bunların sonuçlarını önceden görerek işleme karşı hukuki yollara başvurma konusunda bir karara varabilir ve hukuki yollara başvurduğunda gerekçeye dayanarak savunmasını geliştirme imkanı bulur.¹⁰⁰

⁹⁷ OĞURLU Yücel, “İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma”, Ankara 2000, Seçkin Yayınevi, s.221

⁹⁸ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.110

⁹⁹ ODYAKMAZ, a.g.m., s.12-13

¹⁰⁰ SEZGİNER Murat, “Usul Kanunlarında İdari İşlemin Dış Görünüşü”, TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler, 17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.218-219

Gerekçe ilkesi, İlgilinin gerekçeden edindiği bilgi ile aydınlanması sonucunda yapacağı yersiz ve gereksiz başvurulardan kaçınmasını sağladığı ölçüde de yargı önüne gelen uyuşmazlık yükünde bir azalma sağlayabilir. Gerekçe, idari kararı alacak yada işlemi yapacak idari makamı, işleme dayanak teşkil edecek maddi ve hukuki olayları ayrıntılı bir şekilde araştırmaya, aydınlatmaya zorlayarak, yönetimin de kararlarını daha dikkatli bir şekilde almasını sağlayacak ve yanlış karar alınması olasılığını azaltacaktır. Yine yönetim tarafından idari işlemlerde işlemin gerekçesinin gösterilmesinin özellikle işlemin sebep unsuru açısından yargı denetimini kolaylaştırıcı bir etkisi olacaktır.¹⁰¹

Gerekçe ilkesi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Bireyin Yönetmel İşlemler Karşısında Korunması ile ilgili kararında belirtilen ilkelerden biridir. Yönetmel işlemlerin gerekçeli olması başlığı altında belirtilen ilke ve yorumu şu şekildedir:¹⁰²

"Haklarını, özgürlüklerini yada yararlarını etkiler nitelikte bir yönetmel işlem söz konusu olduğunda, ilgiliye işlemin dayandığı nedenler üzerine bilgi verilir. Bu bilgi verme, işlemde nedenlerin açıklanması biçiminde olabileceği gibi, ilgilinin isteği üzerine makul bir süre içinde yazılı biçimde de olabilir.

İlkenin yorumu:

- I. İlgilinin dava açma olasılığı öngörülerek, zedeleyici işlemlerde gerekçe ilkesi kabul edilmiştir. Aksi halde ilgilinin dava açıp açmamanın yerinde olup olmadığını değerlendiremeyeceği açıktır.
- II. İşlemin hukuki nedenlerinin ayrıntılı olarak belirtilmesi sorunu ve ilgiliye nedenlerin ayrıca belirtilme olanağının seçimi yönetimin takdir yetkisine bırakılmıştır. Yönetim, ayrıntıya girme konusunu yönetmel işlemin

¹⁰¹ SEZGİNER, "Usul Kanunlarında...",s.218-219

¹⁰² AKILLIOĞLU, "Bireyin Korunması...",s.51-52

niteliğine göre ve gerekçenin ilgili tarafından dava açma açısından değerlendirilmesini sağlama bakımından çözüme bağlar.

III. Nedenleri açıklama ya işlem metninde gösterme yada istek üzerine ayrıca bildirme biçiminde olur. Bu bildirim yazılı ve makul süre içinde olmalıdır. Makul sürenin saptanmasında dava açma süresi ölçüt alınır.

IV. Gerekçe ilkesi iyi ve etkili yönetime, yüksek kamu yararlarına ve üçüncü kişi yararlarına aykırı sonuçlar verecek biçimde kullanılamaz. İlgili nedenleri biliyorsa, ayrıca bildirim gereksizdir.”

Kararda ilgilinin çıkarlarının yada haklarının zedelenmesine yol açan işlemlerde gerekçe ilkesinin benimsenmesi ve ulusal mevzuatlara da bu yolda hüküm konulması önerilmiş; haklarını, özgürlüklerini yada çıkarlarını zedeler nitelikte bir işlemin söz konusu olması durumunda ilgiliye işlemin dayandığı nedenlerle ilgili bilgi verilmesi öngörülmüştür.¹⁰³

Bilgi verme; söz konusu idari işlemin metninde nedenlerin açıklanması şeklinde olabileceği gibi, ilgilinin isteği üzerine ayrıca bildirim yapılması şeklinde de olabilir. Aynı belgede gerekçelendirme zorunluluğu, ilgilinin idari işlem veya karardan etkilenmesinin zedelenme sayılacak ölçüde ağır sonuçlar doğurduğu işlemler için benimsenmiştir. Gerekçenin karar metninde yer almaması durumunda, isteği üzerine makul bir süre içinde ilgiliye gerekçe yazılı olarak bildirilir.¹⁰⁴

Gerekçe ilkesinin genel idari usul yasalarında düzenleniş tarzına bakıldığında; yasalarda idari işlemlerde gerekçe gösterilmesi genel kural olarak kabul edilmiş olduğu görülmekte, gerekçe gösterilmesi gerekmeyen işlemler ayrıca sayma yoluyla belirtilmektedir. Genelde idari usul yasaları gerekçe ilkesini bireysel idari işlemler alanında kabul etmektedirler.¹⁰⁵

¹⁰³ EKEN ,a.g.t.,s.66-67

¹⁰⁴ EKEN ,a.g.t.,s.66-67

¹⁰⁵ AKILLIOĞLU , “Yönetmelik İşlemlerde...” ,s.10-11

İdari usul yasalarının bir kısmında, ilgilinin görüş veya isteklerinin idari kararda tümüyle karşılanmamış olması durumunda ve itiraz yoluyla verilen kararlarda gerekçe gösterilmesi zorunlu tutulmuşken (Avusturya, Polonya, İsviçre), diğer bir kısmında da yönetime gerekçe gösterme zorunluluğu yüklenmekle birlikte bu tarafların isteğine bağlanmıştır (Norveç). Bunun yanında gerekçe ilkesinin bütün bireysel idari işlemlerde hiçbir koşulun gerçekleşmesi aranmadan doğrudan doğruya uygulaması zorunluluğunu öngören yasalar da mevcuttur.¹⁰⁶

İdari usul kanunu tasarısında da gerekçe ilkesine yer verilmiş bulunmaktadır. Tasarı, her idari işlem için gerekçeli olma zorunluluğunu getirmiş, işlem metninde idarenin söz konusu idari işlemi yapmasını gerektiren maddi ve hukuki sebeplerin açık ve anlaşılabilir şekilde yer alacağını belirtmiştir. Takdir yetkisi kullanılarak yapılan işlemlerde ise, tercihi belirleyen hususlar ile işlemin sebebi ve amacının idari işlem metninde açıklanacağı öngörülmüştür.

5. İşleme Karşı Başvuru Yollarının Gösterilmesi

İdari işlemlerin yukarıda sayılan idari usul ilkelerini ihtiva etmesi, bireyin idari işlemler karşısında korunması konusunda büyük güvenceler sağlamaktadır. Ancak bireyin bu ilkeler sayesinde edindiği bilgiler doğrultusunda, her hangi bir başvuru yapmayı gerekli görmesi halinde, bu başvuruyu nasıl ve nereye yapacağı konusunda da bilgilendirilmesi gerekmektedir. İdari işlemin metninde söz konusu işleme karşı başvuru yollarının, bu yollara ne şekilde gidileceğinin ve başvuru süresinin gösterilmesi diğer idari usul ilkelerinin amacına ulaşmasına da yardımcı olacaktır.

Bireylerin idari işlemler karşısında hangi idari makama yada kanun yoluna, nasıl ve ne süre içinde başvurabilecekleri konusundaki bilgi eksiklikleri mağduriyetlerine neden olmaktadır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ AKILLIOĞLU, "Yönetmelik İşlemlerde...",s.10-11

¹⁰⁷ ODYAKMAZ, a.g.m.,s.14

İdari işlemin; ilgisine uygulama, bilinçlenme ve hukuk yollarına müracaat edebilme konularında yeterince açık, yol gösterici olması idari usul açısından çok önemli bir gerekliliktir. İdari işlemde başvuru yollarının gösterilmemiş olması durumunda , kişilere tanınmış olan başvuru yada dava haklarının yeterince kullanılmaması ve hak arama özgürlüğünün kullanılması konusunda aksaklıkların ortaya çıkması söz konusu olabilecektir.¹⁰⁸

İşlem metninde işleme karşı başvuru yollarının gösterilmiş olması sayesinde bireyler, karşı karşıya kaldıkları idari işlemle ilgili olarak sahip oldukları yasal hakları kolaylıkla kullanabileceklerdir. İşleme karşı nereye, hangi süre içerisinde başvuruda bulunulabileceğinin, başvurunun zorunlu olup olmadığının bilinmesi ilgilinin bu süreç içinde uğraması olası mağduriyetleri daha başlangıçta engelleyecektir.¹⁰⁹

Hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilebilmesi için yönetimin hukuka bağlılığının sağlanması en önemli koşullardan birini teşkil etmektedir. Yönetimin hukuka bağlılığının sağlanmasında ise yönetimin denetlenmesinin rolü büyüktür. Yönetimin denetimini ve kişilerin kanuni haklarını kullanmalarını güçleştiren durumların aşılması hukuka bağlı yönetimin ve hukuk devletinin gerçekleştirilmesi açısından gerekmektedir.¹¹⁰

Yönetimin denetlenmesi, yönetimin işlemlerine karşı bireylere başvuru imkanının sağlanması ve bireylerin sahip oldukları imkanları kullanabilmesinin kolaylaştırılması yoluyla gerçekleştirilebileceğinden, idari işlemlerde işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesinde önemli bir aşama kaydedilmesini sağlayacaktır.¹¹¹

İdari işlem metninde işleme karşı müracaat yollarının, müracaat yapılması gereken makamın ve müracaatın hangi süre içinde yapılacağıının belirtilmesi, bireylerin yönetim karşısında savunma haklarını kullanabilmesi

¹⁰⁸ AKYILMAZ Bahtiyar, “İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü”, Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.121

¹⁰⁹ AKYILMAZ Bahtiyar, “İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü”, Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002, s.122

¹¹⁰ SEZGİNER, “ Usul Kanunlarında...”,s.225

¹¹¹ SEZGİNER, “ Usul Kanunlarında...”,s.225

için yönetimin gerek işlem yapma sürecinde, gerekse işlemin kendisinde bulunması gereken açıklık kapsamında yer almakta ve açıklığın koşullarından da birini oluşturmaktadır.¹¹²

İdari işlem metninde yada ilgilinin talebi üzerine ayrıca yapılacak bildirimle, yönetim tarafından söz konusu işlemin neden başka türlü değil de, bu şekilde yapıldığının açıklanması zorunluluğunu ifade eden gerekçe ilkesi sayesinde bireyin işlemin nedenleri hakkında bilgi sahibi olacağı ve işleme karşı idari yada yargısal yollara başvurup başvurmama konusunda bir karara varabileceğine yukarıda değinilmiştir. İşte işlem metninde başvuru yollarının ve hangi makama, ne süre içinde başvurulması gerektiğinin belirtilmesi ile bireye sağlanan güvence mekanizması tamamlanacak ve haklarını arama konusunda yol gösterilmiş olacaktır. Bu anlamda idari işleme karşı başvuru yollarının işlem metninde gösterilmesi gereğini belirten ilke, işlemde işlemin gerekçesinin gösterilmesini öngören ilkeyi tamamlamaktadır.

Özellikle idari yaptırım niteliği taşıyan idari işlemler söz konusu olduğunda, bu işlemler dolayısıyla bireylerin hak, özgürlük yada menfaatleri zarara uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle idari yaptırım niteliği taşıyan işlemler söz konusu olduğu zaman, işlem metninde işleme karşı başvuru yollarının kesin ve açık bir şekilde belirtilmesi gereği daha da önem kazanmaktadır. İdari yaptırıma muhatap olan bireyin hangi organa hangi süre zarfında başvuracağını bilmesi bu anlamda çok önemlidir.¹¹³

Görüldüğü gibi yönetimin faaliyetleri karşısında yönetilenlerin hak kaybına uğramaları ihtimalini önlemek için sadece idari karar alma sürecinin genel bir düzenleme ile düzenlenmesi yeterli değildir. Bunun yanında ilgililerin, haklarında tesis edilmiş olan idari işlemin değiştirilmesi veya iptal edilmesi talebiyle üst makamlara başvurabilmeleri amacıyla; kendilerine tanınmış olan bireysel hukuki güvenlik ve idari denetim yollarının yada yine

---

¹¹² AKILLIOĞLU, a.g.e., s.106

¹¹³ OĞURLU, a.g.e., s.224

işlemin iptali veya işlem dolayısıyla uğradıkları zararın tazmini talebiyle başvurabilecekleri yargı yolunun idari işlem metninde işlemin yöneldiği kişiye bilgi olarak sunulması yönetilenlerin özellikle savunma haklarının korunması konusunda çok büyük önem arz etmektedir.¹¹⁴

İşlem metninde başvuru yollarının gösterilmesi sayesinde birey de çoğu kez bilgisizlikten kaynaklanan direkt olarak yargı yoluna başvurma yerine idari başvuru yolunu tercih edebilecektir. Yine bu sayede idari uyuşmazlıkların çoğunun kaynağında çözümlenmesi mümkün olabilecektir. İdari başvuru yollarının genel bir idari usul yasasında düzenlenmesi ve işlem metninde belirtilmesi sayesinde; idarenin ihtilafı çözme taraftarı olduğu, bireyin işlemle ilgili talebine olumlu baktığı durumlarda dahi, usuli düzenlemenin bulunmaması nedeniyle sorunu barışçı yollarla çözümleyememesi ve ancak ilgilinin mahkeme kararı getirmesiyle sorunun halledilebilmesi gibi durumlarla da karşılaşılmayacaktır.¹¹⁵

İşleme karşı başvuru yollarının belirtilmesi ilkesi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin yukarıda değinilen kararındaki idari usul ilkelerinden birini oluşturmaktadır:

“ Yazılı olarak bildirilen yönetsel işlem ilgilinin haklarını, özgürlüklerini yada yararlarını zedeler nitelikte ise, olağan başvuru yollarını ve başvuru sürelerini de gösterir.”

İlkenin yorumu:

- I. “Bu ilke, gerekçe ilkesini tamamlamaktadır. İlgilinin haklarının korunmasını gerçekleştirme amacıyla başvuru yollarının belirtilmesi öngörülmektedir.
- II. İlke yalnızca yazılı işlemlere ilişkindir. Bu, bazı ülkelerde uygulanan “zımnî işlemler” (susma) ve sözlü işlemler konularında çıkması olası güçlüklerden kaçınma amacıyla yapılmıştır.

¹¹⁴ ÖZKAN, a.g.m., s.65

¹¹⁵ ODYAKMAZ, a.g.m.,s.15

III. İlkede yalnızca “olağan başvuru yolları” alınmıştır. Bir çok bakımdan, ulusal sistemlerin başvuru konusunda farklılıklar gösterdiği açıktır. Bu nedenle her ülke hukuki veya yönetsel sistemi içinde başvuru yollarını serbestçe kararlaştırır. Olağan başvuru yolları deyimi, belli bir durumda birden çok başvuru yolunu kapsamaktadır. İlike olağan dışı başvuruları ayırık tutmaktadır (anayasa mahkemesine başvurma, Ombudsman’a başvurma gibi).

IV. Yönetsel işlemde, başvuru yollarının belirtilmesi, başvuru için gerekli bilgileri, özellikle başvuruyu kabule yetkili organı ve başvuru süresini kapsamalıdır.”

Kararda idari işlem metninde işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi ilkesine; dinlenilme hakkı ve gerekçe ilkesini tamamlar bir özellik yüklendiğinden, tıpkı belirtilen diğer iki ilkede olduğu gibi işleme karşı başvuru yollarının belirtilmesi konusundaki ilkenin alanı da karardan etkilenmenin bireyin haklarında ve özgürlüklerinde zedelenme sayılabilecek bir etkilenmeye yol açacak derecede ağır sonuçlar doğuran işlemlerle sınırlı tutulmuştur.¹¹⁶

Yine söz konusu karara göre, işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesiyle kastedilen başvuru için gerekli bilgilerin, başvurunun hangi makama yapılacağı ve başvurunun hangi süre içerisinde yapılması gerektiğinin belirtilmesidir.

Ülkemizde 2001 yılında yapılan anayasa değişikliği ile idari işlemlerde işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi ilkesi bir anayasa hükmü haline gelmiştir. Anayasanın 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı kanununun 16. maddesi ile değişik 40. maddesinin ikinci fıkrası hükmüne göre “Devlet işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” Söz konusu hüküm ile anayasal bazda

¹¹⁶ AKILLIOĞLU , “Yönetsel İşlemlerde...”s.17

kamu makamlarına yaptıkları işlemlerde işlemin ilgisinin hangi kanun yollarına, mercilere ve ne süre içerisinde başvurabileceklerini belirtme yükümü getirilmiştir. Böylece bu konudaki genel düzenleme boşluğu anayasal bir düzenleme ile genel ilke konularak giderilmiştir.

İdari işlemlerde başvuru yollarının gösterilmesi ilkesinin bu düzenleme ile kabulü ile, Türk idaresinin klasik, gelenekselleşmiş işlem yapma usulleri göz önüne alındığında, işlem yapma süreci içerisinde devlet için bir yükümlülük ve birey için bir hak niteliği taşıyan, ilk pozitif genel düzenleme yapılmış olmaktadır.¹¹⁷

İdari işlemde başvuru yollarının gösterilmesi ilkesi ile bağlantılı olarak idari işlem metninin bireylerin anlayabileceği bir açıklıkta kaleme alınmasının taşıdığı önemin de ifade edilmesi gerekmektedir. İdari usul sürecinin tamamlanması sonucunda ortaya çıkan idari işlem, ilgisinin, idari makamın ne istediğini ve ondan ne beklediğini net, kesin ve rahat bir şekilde anlayacağı bir açıklıkta olmalıdır. İdari işlemin anlamının kuşkulara yer vermeyecek ve duraksamaya yol açmayacak şekilde açık olması gerekir. İdari işlem ve kararların açık ve anlaşılır bir nitelik taşımasının, gerek idari işlemin yürütülmesi, gerekse bireylere tanınmış bulunan başvuru ve savunma haklarının kullanımı açısından önemi büyüktür.¹¹⁸

İdari işlemlerde ve kararlarda idari makam tarafından kararın ve işlemin içeriğinin objektif, açık, kesin ve eksiksiz olarak belirlenmesi kuralı hukuk devleti ilkesinin de gereklerinden biridir. Bu açıdan idari işlem, muhatabı olan kişinin işlemin kendisine getirdiği hak ve yükümlülükleri kolayca anlayabileceği bir biçimde olmalı ve işlemde ilgili için şüphe ve tereddüt uyandıracak hususlara yer verilmemelidir.

İdari işlemde ve kararda anlaşılmayan ve tereddüt uyandıran noktaların bulunması halinde, bunların birey için yükümlülük doğuracak nitelikte olmaması gerekmektedir ve bireye kararda yer alan açık olmayan,

¹¹⁷ AKYILMAZ, "Bir İdari Usul İlkesi..",s.83

¹¹⁸ AKYILMAZ, "Bir İdari Usul İlkesi..",s.86

tereddütlü hususların açıklanması konusunda idareye başvurabilme imkanı tanınmalıdır.¹¹⁹

İdari işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi ilkesi bağlamında idari usul süreci açısından ve ilgili düzenlemelerin amacına ulaşmasının sağlanması için, idari usulü sona erdiren işlemin yada kararın, yöneldiği kişi için gerek uygulama gerek bilgilenme ve gerekse hukuk yollarına müracaat edebilme açısından yeterince açık ve yol gösterici olma zorunluluğu büyük önem taşıyan ve ilgili düzenlemelerde yer verilmesi gereken bir husustur.¹²⁰

İdari usul kanunu tasarısında da idari işlemlerde işleme karşı başvuru yollarının gösterilmesi zorunluluğu düzenlenmiştir. Tasarıda idarenin, bireysel işlem metninde ilgilinin hangi idari makam, yargısal merci veya alternatif uyuşmazlık çözüm usullerine başvurabileceğini ve sürelerini belirtmek zorunda olduğu hükme bağlanmış; düzenleyici işlemler söz konusu olduğunda da bu işleme karşı doğrudan veya düzenleyici işlemin uygulanması için yapılan işlem üzerine, hangi yargı merciine, hangi süreler içinde başvurulabileceğinin düzenleyici işlemin ayrı bir maddesinde gösterileceğini düzenlemiştir. Ayrıca idarenin başvuru yollarının ve sürelerinin gösterilmesinde hata yapması durumunda , doğan zararı tazminle yükümlü olduğu düzenlenmiştir.

6. Yönetime Katılma

Demokratik devlet ilkesinin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi ve uygulamaya geçirilebilmesi yukarıda da değinildiği gibi halkın kendilerini yönetecek kadroyu seçmesini yani siyasal katılımını sağlama yanında yönetimin işleyiş sürecine katılımının da sağlanması ile mümkün olacaktır.

Çünkü gerçek demokrasi, yönetilenlerin kamusal işlerin yönetimine ve ulusal politikanın belirlenmesine katılımının olduğu bir rejimdir. Demokrasi sadece siyasal katılımı ifade etmemekte; yönetilenlerin yönetimin karar alma sürecine de katılımını gerektirmektedir. Yönetilenlerin yönetime katılımı

---

¹¹⁹ AKYILMAZ, “Bir İdari Usul İlkesi..”,s.86

¹²⁰ AKYILMAZ, “Bir İdari Usul İlkesi..”,s.86

bireylerin isteklerinin doğrudan doğruya karar alma sürecine girmesi ve idari eylem ve işlemleri etkilemesi koşullarının gerçekleşmesi ile mümkün olacaktır.¹²¹

Devletin sahip olduğu demokratik nitelik ancak halkın gerek kendini yönetecek kadroyu seçme, gerekse daha sonraki yönetsel faaliyetlere katılma olanaklarına sahip olması ile uygulamaya geçirilebilecektir. Demokrasinin seçkinci ve katılımcı demokrasi olmak üzere iki modeli bulunmaktadır. Seçkinci demokrasi modeli, yönetilenlerin yönetime aktif katılımını ihtiva etmemekte ve bu demokrasi modelinde yurttaş ile yönetim arasında çok büyük bir mesafe bulunmaktadır.¹²²

Katılımcı demokrasi modelinde ise, yurttaşların yönetime aktif katılımı söz konusudur ve katılımcı demokrasi, yurttaşların demokratik siyasal bir kültür edinmesine katkıda bulunmaktadır. Katılımcı demokrasi modeli yönetim ile yurttaş arasındaki mesafeyi en aza indirmeyi amaç edinmektedir. Bu amaca, yönetim ile birey arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi ve aradaki mesafenin azaltılmasına yönelik bir sürecin uygulamaya geçirilmesi ile ulaşılabilecektir.¹²³

Yönetime katılma, yönetimin karar alma sürecinde ilgililerin bilgilendirilmesinin de ötesinde bu sürece katılımını içermektedir. İdari işlem sürecine ilgililerin katılımı bireysel idari işlemler söz konusu olduğunda karar alma sürecinde ilgiliye dinlenme hakkı verilmesi ve böylece görüşlerini ileri sürebilme olanağı tanınması, çok büyük kapsamlı genel bir nitelik taşıyan işler ve bunların gerçekleştirilmesi için yapılacak idari işlemler söz konusu olduğunda da tüm ilgililerin bir anket çalışması yapılarak görüşlerinin alınması yoluyla gerçekleştirilebilmektedir.¹²⁴

---

¹²¹ EKEN ,a.g.t.,s.59

¹²² GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s.318

¹²³ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s.318

¹²⁴ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s .321

Geniş kapsamlı kamulaştırma projeleri, otoyol geçişi, yerleşim alanlarının düzenlenmesi gibi idari faaliyetler faaliyetin gerçekleştirileceği bölgedeki halkın katılımının anket çalışması ile sağlanabileceği işlemlere örnek gösterilebilir.¹²⁵

Bireylerin doğru bilgilendirilmesi ve yönetimin işleyişine ve karar alma sürecine katılımının sağlanması ile yönetimin de kendi içinde etkili bir denetim faaliyeti ve oto kontrolü sağlanmış olacaktır.¹²⁶

Demokrasi ilkesinin uygulamaya geçirilmesinde, devletin egemenliğinden kaynaklanan yürütme yetkisinin kullanılması sürecinde halkın katılımının gerçekleştirilmesi temel teşkil etmektedir. Demokrasi kuramı halkın kendi kendini yönetmesi mantığından yola çıkmaktadır. Demokrasinin günümüzde en çok rastlanan ve zamanın şartlarına ve gereklerine uydurulmuş modeli olan temsili demokrasilerde halk önce egemenliği kendi adına kullanacak temsilcileri seçmekte, daha sonra seçilen bu temsilciler egemenliğin halk adına belli bir süre kullanılmasına katılmaktadırlar.¹²⁷

Bu şekilde temsilcilerini seçtikten sonra halkın arada geçen süre boyunca egemenliğin kullanımına katılımı mümkün olmamakta, halk bu süre boyunca kendi adına karar verme yetkisini temsilcilere devretmiş bulunmaktadır. İşte bu nedenlerle gerçek anlamda bir halk yönetiminin söz konusu olması için halkın yürütme yetkisini kullanacak temsilcileri yani kendisini yönetecekleri seçmeleri yanında, bu egemenliğin kullanılması sırasında halkın katılımının ve denetiminin sağlanması gereği ortaya çıkmıştır.¹²⁸

Yönetilenlere siyasal katılım hakkının verilmesi demokratikleşme yolunda çok büyük bir adım teşkil etmiştir. Yönetime katılım, yurttaşların devlet ve toplumla ilgili kararlara siyasal katılım yollarını kullanmak suretiyle

¹²⁵ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s .321

¹²⁶ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s .318-319

¹²⁷ KANLIGÖZ Cihan "Katılımcı Demokrasi Yada "İdari Usul Kanunu Hazırlığı" Sempozyumu Üzerine", AÜHFĐ.,C.45,S.1-4,1996,s.169-173

¹²⁸ KANLIGÖZ, "Katılımcı Demokrasi...",s.169-173

yönetimi etkilemelerine yönetimin açık olması anlamına gelen siyasal katılımdan bir adım ötesini oluşturmaktadır.¹²⁹

Yönetime katılım yönetilenlerin isterlerse siyasal nitelik taşımayan ancak kendilerini doğrudan etkileyebilecek konularda idari kararların oluşumuna daha başlangıçta katılmalarını ifade etmektedir. Bu da bireye önceden dinlenilme hakkı verilmesi, bireylerin gerçek anlamda bilgilendirilmeleri, yönetime almış olduğu kararlarda gerekçe belirtme zorunluluğu getirilmesi gibi düzenlemelerin yapılması suretiyle gerçekleştirilebilir.¹³⁰

Klasik insan hak ve özgürlüklerinin kabul edilmesini sağlayan gelişmeler ve bireylerin seçme ve seçilme haklarını elde etmesi ve bu sayede parlamentoların oluşumunda yer alabilmeleri sonucu, bireyler devlet ve siyasal iktidar karşısında daha geniş haklara sahip olmak istemeye başlamışlardır.¹³¹

Bireyler bu gelişmeler doğrultusunda sadece seçim dönemlerinde parlamenterleri, siyasal iktidarı, yerel yönetimi belirlemekle yetinmemeye ve ; siyasal kararların alınmasına, işlemlerin yapılmasına, katılmak; gerekirse bunları denetlemek konusunda taleplerde bulunmaya başlamışlardır. Bu hakların tanınması ile de bürokrasinin karar ve işlemlerine katılmak ve gerekirse onu denetlemek aşamasına gelmişlerdir. Bu süreç sonunda gelişmiş demokratik siyasal sistemlerin ve siyasal iktidarların alacağı kararlardan ve yapacağı işlemlerden önce, yurttaşın görüşünü alma, gerekirse onları kararlara ortak etme eğiliminde olduğu görülmektedir.¹³²

Devletin faaliyette bulunduğu alanların gün geçtikçe artması ile yönetilenler idari işlem ve eylemlerle hayatlarının her safhasında karşılaşmaya başlamışlardır. Bu durum idarenin eylem ve işlemleri

¹²⁹ DOĞAN İlyas, "Yönetilenlere Katılım Yollarının Kısıtlanması Güçlü Devlet Anlamına Gelir Mi?" TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA,s.130

¹³⁰ DOĞAN İlyas,a.g.m,s.130

¹³¹ BURAN Hasan, "Yönetim Yurttaş İlişkileri Ve Katılımlı Yönetim",Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri,C:1,Ankara Kasım 1995,TODAİE Yayını,s.212

¹³² BURAN Hasan, a.g.m.,s.212

dolayısıyla bireylerin hak ve menfaatlerinin zarara uğrama olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle bireylerin yönetilen konumundan çıkarılmaları ve yönetimin işlem ve kararlarında bireylere, bilgi, söz hakkı vermek karar alma toplantılarını onlara açık bir şekilde yapmakla kendini halka açması ve halkın yönetime katılımını sağlaması gerekmektedir.

Yönetimin açıklığı ve halkın kendi kendini yönetmesi ilkelerinin demokrasinin gerekleri olduğu uzun zamandır dile getirilmektedir. Bu ilkelerin hayata geçirilebilmesi ise halka yönetime katılım yollarının açık tutulması sayesinde olacaktır. Demokratik düşünce, toplumda egemenliğin bireyler tarafından paylaşıldığını kabul etmektedir. Bu durumda her yurttaşın kendi açısından önemli gördüğü konularda haklarını savunabilmesi ve önceden dinlenilme hakkından yararlanabilmesi demokratik düşünüş biçiminin bir gereğini oluşturmaktadır ve bunların gerçekleştirilmesi katılımcı öğeler içeren bir yönetim anlayışıyla mümkün olacaktır.¹³³

Yönetime katılma; yönetilenlerin, siyasal ve yönetsel kadroların belirlenmesi anlamına gelen siyasal katılmadan ziyade seçimle belirlenen bu kadroların görevlerini icra ederken almış olduğu kararlara, yapmış olduğu işlemlere katılımını ifade etmektedir. Bununla bağlantılı olarak katılımlı yönetim kavramı da yönetimin kararlarının dar bir çerçeve yerine bu karar veya işlemde etkilenenlerin de katılımıyla alınmasını öngören bir yönetim biçimini yani yönetimin demokratik özelliğini ifade etmektedir.¹³⁴

Yönetime katılımın sağlanabilmesi için yönetsel yapıda öncelikli olarak yapılması gereken değişiklikler; kurumsal ve örgütsel düzenlemelerde yönetimde gizlilik yerine açıklık prensibinin ve bilgi alma hakkının kabulü, kurumda çalışanların yönetime katılması ve hiyerarşik yapıya son verilmesi olarak sıralanabilir.¹³⁵

Yönetime katılma yönetimin, herhangi bir konuda yapmak istediği çalışma yada işlem ile ilgili verdiği bilgilerin halk tarafından değerlendirilmesi sonucunda oluşan görüşlerin yönetime iletilmesini ifade etmektedir. Bütün

¹³³ DOĞAN İlyas, a.g.m., s.132

¹³⁴ BURAN Hasan, a.g.m., s.211

¹³⁵ BURAN Hasan, a.g.m., s.210

yönetilenlerin belli bir idari kararın alınması sürecine katılmaları yada yönetimin, alacağı idari kararın hazırlığı sırasında tüm bireylere tek tek danışması mümkün olamayacağından, karardan etkilenmeleri muhtemel bireylerin görüşlerine müracaat edilmesi mümkündür.¹³⁶

Yönetimin alacağı kararın belli kişileri değil de toplumun tümünü veya belli bir bölgedeki kişileri ilgilendirmesi gibi durumlar söz konusu olduğunda ise kamusal anketlerin uygulanması yoluyla yurttaşların yönetime katılımı sağlanabilecektir.¹³⁷

Gelişmiş demokratik siyasal sistemlerdeki gelişme ve uygulamalara bakıldığında bürokraside verimliliğin ve etkinliğinin sağlanması için çağdaş gelişmelerden ve toplumdan kopmamanın, iletişimi ve katılımı sağlamanın gerektiği görülmektedir. Yönetimde katılımın sağlanması için bürokraside açıklık ilkesinin benimsenmiş olması gerekmektedir . Bürokraside açıklığı sağlamak için de idari kararın alınması veya işlemin yapılmasından önce yeterli açıklamaların yapılması, özel kişi, kurum ve kuruluşların, "resmi bilgi ve belgelere ulaşma hakkı"nın tanınmış olması büyük önem taşımaktadır.¹³⁸

Açıklık ilkesini kabul etmiş olan demokratik siyasal sistemlerin yönetime; özel kişi, kurum ve kuruluşlara bazı alan ve konular(millî savunma, millî güvenlik vb.) istisna edilerek, bilgi verme yükümlülüğünü yüklediği görülmektedir. Yönetimin, yönetsel açıklığı ve yönetime katılmayı esas alan böyle bir sistemi benimsemiş olması alacağı karardan etkilenecek kişi yada kurum ve kuruluşların bunu desteklemelerine veya karşı çıkmalarına imkan sağlar.¹³⁹

Yine açıklığı ve katılımı sağlayan sistemlerde özel kişi, kurum ve kuruluşlar, kitle örgütleri, baskı ve çıkar grupları yani tüm toplum yönetimin almış yada alacak olduğu kararlara ve yapmış yada yapacak olduğu

---

¹³⁶ EKEN Musa ,a.g.t.,s.59-60

¹³⁷ EKEN Musa ,a.g.t.,s.59-60

¹³⁸ BURAN Hasan,a.g.m.,s.216

¹³⁹ BURAN Hasan,a.g.m.,s.216

işlemlere katılma ve gerekirse bunları denetleme imkanına sahip olmaktadır.¹⁴⁰

Bireylerin yönetsel karar alma sürecine ve yönetsel faaliyetlere katılımının sağlanmadığı bir yönetim halktan ayrı düşecek ve bu durum da yönetim ile halk arasında bir iletişim kopukluğuna yol açacaktır. Yönetime katılıma yer vermeyen yönetim sistemlerinde görülebilecek bu durumlar demokrasinin temel gereği olan halka dayalı yönetimin gerçekleşmemesine neden olacaktır. Yine böyle bir yönetim vatandaşın gelişim göstermediği, sorumlu ve bilinçli hale gelmediği bir toplumun oluşumuna neden olabilecektir.¹⁴¹

Yönetime katılma açısından bakıldığında ülkemizde idari usul kanunu tasarısında bireysel idari işlemler açısından ilgilinin dinlenme hakkının düzenlendiğini bunun dışında ise ayrıca katılma hakkı başlığı altında bir düzenlemeye yer verildiği görülmektedir. İlgili hükümde bayındırlık hizmetleri, imar uygulamaları, mülkiyet ve çevre hakları ile kültür ve tabiat varlıklarını doğrudan etkileyen düzenleyici işlemlerde, belde halkının ortak yararını ilgilendirmek şartıyla, kamunun bilgilendirilmesi ve katılımının esas olduğu belirtilmiştir. Bu işlemlerle ilgili olarak halkın bilgilendirilmesinin, katılımının, sağlanması amacıyla söz konusu işlemlerin konusunun otuz gün içinde incelenip görüş bildirilmek üzere uygun vasıtalarla kamuoyuna duyurulacağı da düzenlenmiştir.

Yine aynı düzenlemeye göre, idari işlemin yapılmasında idare tarafından alınacak kararın niteliğine göre diğer idari kurum ve kuruluşlardan, aynı konuda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve işlemin etki ve sonuçlarını doğuracağı bölgedeki üniversitelerden birer temsilci, idare tarafından düzenlenecek genel görüşme toplantısına çağırılacaktır.

¹⁴⁰ BURAN Hasan, a.g.m., s.216

¹⁴¹ K.G.Robertson, Public Secrets: A Study Of Government Secrecy, St.Martin's Press, New York, 1982, s.11-12, "Demokrasi Ve Gizlilik" Çeviren :Musa CEYLAN, T.İ.D. Y.66, Mart 1994, S.402-405, s.152

Tasarı, ÷lke çapında uygulanacak dñzenleyici işlemelerle ilgili olarak ise ilgili idari kurum ve kuruluşların yanında, idarenin kendi belirleyeceği en az ÷ üniversite, sivil toplum örgütü ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından birer temsilciyi genel görüşme toplantısına davet edeceğini dñzenlemiřtir. Tasarıda son olarak, idarenin görüşme toplantısı sonucunda ortaya çıkan görüşleri ve konu ile ilgili yapılan anket, kamuoyu yoklaması ve benzeri vasıtalarla elde edilen veri ve sonuçları karar alma süreci içerisinde değerlendireceği dñzenlenmiřtir.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKI

A. TANIMI

İdarenin özelliklerinden birisi de faaliyetlerine geleneksel bir gizliliğin egemen olmasıdır. Yönetilenler, idarenin sahip olduğu bu nitelik nedeniyle kendileri ile ilgili idarenin elindeki bilgilerden haberdar olamamakta, kendileri hakkında tutulan belgeleri görememekte ve yönetimce haklarını, özgürlüklerini ve menfaatlerini etkileyecek her hangi bir idari işlemin yapılmasından önce açıklamalarını ve taleplerini yönetime iletme imkanı bulamamaktadırlar.

İdaredeki bu gizlilik ve dışa kapalılık geleneği, yönetimin elindeki bilgi, belge ve diğer verilerin açıklanmaması, yönetimin dış etkilere kapalı bir yapı göstermesi, yönetimin eylem ve işlemlerinin dışarıdan görünememesi ve yönetim tarafından alınan kararların gerekçelerinin açıklanmaması gibi özellikler göstermektedir.¹

İdareye geçmişten bu yana hakim olan gizlilik niteliğinin, “belli sayıda kişilere yönelik açıklık” olarak belirtilmesi de mümkündür. Gizliliğin bu şekilde anlaşılmasına mutlak gizliliğin mümkün ve anlamlı olmadığı düşüncesi temel olmaktadır. Gizlilik bağlamında, kapalılıkla gizlilik arasındaki ayrıma da değinmek gerekmektedir. Kapalılık, etkinliklerin ve dosyaların yönetim dışından görünememesi anlamına gelirken, gizlilikte bilginin yada içeriğin başkaları tarafından bilinmemesi önemli olmakta, gizlilikte kapalılıktan farklı olarak özellikle gizleme, saklı tutma ödevi söz konusu olmaktadır. Bu

---

¹ EKEN Musa, “Bilgi Edinme Hakkı”, İnsan Hakları Yıllığı, C.17-18, Y.1995-1996, s.62

nedenle yönetimde gizliliği zorunlu kılan çeşitli kurallar bulunduğu görülmektedir.²

Kapalılık yönetimin hizmet verdiği çevre yada halka karşı duyarsız olmasını ifade etmektedir. İzlediği politikalarda gizliliği temel alarak hareket eden bir yönetim ise hem dış çevreye hem de kendi içindeki kişi ve birimlere karşı gizliliği sürdürecektir ancak sonuçta gizliliği benimseyen yönetim de kendini dışa kapayacak ve içine girilebilirliği zorlaştıracaktır. Kapalılık özelliği gösteren bir yönetimde gizlilik alanını daha da artırma imkanı bularak gizliliği benimseyebilecektir. Bu durum da kapalılık ve gizliliğin zamanla birbiri ile örtüşebildiğini ve bu kavramları birbirinden ayırmanın çoğu zaman mümkün olmadığını göstermektedir.³

Kamu yönetiminin hem idari hem siyasi boyutunda geniş bir şekilde mevcut olan gizlilik geleneği, öncelikle yönetim-halk ilişkileri alanında görülmüştür. Bu alanda gizliliği temel alan bir politika izlenmesi kamuoyunda yönetimin, çalışma biçimini sadece uzmanların ve görevlilerin bildiği, işleyişine dışarıdan etkide bulunulması mümkün olmayan bir sistem olarak algılanmasına neden olmuştur.⁴

Faaliyetlerine gizliliğin egemen olduğu bir yönetim sisteminde yönetilenler, yeni gelişmeler karşısında yönetimin hangi yönde ve nasıl karar alacağını ve alınmış olan kararların gerekçelerini bilememekte, dosyaları ve raporları inceleme imkanı bulamamaktadırlar. Yönetilenlerin kamu yönetimi hakkındaki fikirleri; yönetimle ilişkileri, yapılan hizmetler ve halkla ilişkilerdeki uygulamalar doğrultusunda oluşacağından, yönetimde gizlilik ve dışa kapalılık politikalarının izlenmesi halinde kamu oyunun izlenimi olumsuz yönde olacaktır.⁵

² AKILLIOĞLU Tekin , “Yönetimde Açıklık-Gizlilik Ve Bilgi Alma Hakkı”,AÜSBFD.,1991,C.46,S.3-4,s.3

³ EKEN Musa ,Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği Ve Açıklık İhtiyacı AİD.C.27,S.2,MART 1994.s.26

⁴ EKEN Musa ,Kamu Yönetiminde Açıklık Ve Bilgi Edinme Hakkı, doktora tezi,1993,s.13

⁵ EKEN Musa ,a.g.t.,s.13

İdarenin özelliklerinden biri, karmaşık yapıli örgütlerden oluşmasıdır. İdarenin temel niteliğini ise, izlediği amaçlara yönelik her türlü bilgiyi elde etmesi, toplaması, saklaması, değiştirmesi, dönüştürmesi ve aktarması oluşturmaktadır. Bu nitelik de onun toplumsal sistem içinde güçlü bir bilgi tekeline sahip olduğunu göstermektedir. Yönetim zamanla genel toplumsal sistem içinde çeşitli bilgilerin işlendiği ve iletişiminin üstlenildiği bir sistem olarak algılanmaya başlanmıştır.⁶

Yönetimsel işlev ile iletişim kavramı arasında yakın bir bağ bulunması da, yönetimin bu yönünü ortaya koymaktadır; gerçekten de yönetimsel işlev, parlamento ve bakanlar kurulu gibi üst siyasi karar organlarının kararlarının bunların uygulandığı toplumsal tabana, yine bu kararların uygulandığı tabandan gelen tepki, istem ve verilerin de bahsedilen üst karar organlarına iletilmesi faaliyetinden ibaret bulunmaktadır. İdare de bu işlevi yerine getiren örgütlerin toplamından oluşmaktadır ve bu süreç içinde yönetimsel işlevin düzenlenmesinde benimsenen yaklaşım bu iletişim kanallarında yer alan her şeyin bilgi olarak nitelendirilmesini mümkün kılabılır.⁷

Kamu idarelerinin eylemleri, işlemleri ve halkla ilişkilerinde gizlilik ve dışa kapalılığı esas alan politikalar benimsemelerinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bunların, bilgiyi idari karar alma tekelinin ve kamu gücünün kaynağı olarak görmesi, ülkeler arasında varolan rekabet, yöneticilerin daha güçlü olma eğiliminde olması, devletin güvenliğinin ve idari etkinliğin sağlanması gibi nedenlerin idareyi gerek faaliyetlerinde, gerekse yönetilenlerle ilişkilerinde gizliliği ve dış etkilere kapalılığı temel politika olarak benimsemeye ittiği görülmektedir.⁸

İdarenin gizlilik ve dışa kapalılık derecesini belirleyen etmenlerin başında, ülkede varolan siyasi rejimin niteliği gelmektedir. Demokratik ve çoğulcu bir siyasi rejimin varlığı söz konusu ise bürokrasi otoriter bir rejimdeki idareye göre daha açık ve halka daha yakın bir nitelik gösterecektir. Bunun nedeni demokratik sistemlerde siyasi iktidarın halka karşı sorumlu

⁶AKILLIOęLU , “Yönetimde Açıklık...”, s.1

⁷AKILLIOęLU , “Yönetimde Açıklık...”, s.1

⁸ SEZGİNER “ İdari Belgelere Ulaşma Hakkı-Fransa Örneği-“ SÜHFD,C.6,S.1-2,s.300

olmasıdır. Bu nedenle demokratik rejimler yönetimin halka açık olmasını gerektiren rejimlerdir, halka ve kamuoyuna idareyi denetleme imkanı verilebilmesi için, kamuoyu ve medya hükümetin her türlü eylem ve işleminden haberdar olma ihtiyacı içinde bulunmaktadır.⁹

Yönetimde mutlak açıklığın benimsenmesi, karar alma tekelinin dağılmasına ve yönetimin farklı etkilere açık bir hale gelmesine neden olacağından, yönetimin bağımsızlığını sağlama açısından gerçekleşmesi olanaklı gözükmeyen bir durumdur. Ayrıca yine bazı alanlarda çeşitli güvencelerin sağlanması bakımından gizliliğin benimsenmesi gerekebilmektedir.¹⁰

Bu alanlardan biri, bireyler adına yönetim tarafından tutulan bilgilerdir. Bu bilgilere sicil ve disiplin alanındaki kişilerin adına kayıtlı olan ve onların kişiliklerine, özelliklerine ilişkin bilgiler örnek gösterilebilir. Bu bilgiler kişisel olduğu için gizli tutulması gerekmektedir. Vergilere ilişkin bilgiler ve işletmelere ilişkin ticari, ekonomik ve sınai nitelikteki bilgiler de gizliliği gerektiren bilgilerdir. Bunlar gibi çok çeşitli alanlarda tutulan bilgilerde de hemen her ülkede gizliliğin egemen olduğu görülmektedir.¹¹

İdaredeki gizlilik politikalarına devlet güvenliği ve dış politika temel dayanak oluşturmaktadır. Bu alanlardaki bilgilerde gizlilik ilke olarak kabul edilmekte ve tartışılmamaktadır. Bu alanlarda gizliliğin temel politika olarak benimsenmesinin nedeni her devletin iç ve dış güvenliğine ilişkin sakladığı çeşitli bilgilerinin bulunması ve bu bilgilerin devlet güvenliğinin tehlikeye düşeceği gerekçesi ile gizli tutulmasıdır.¹²

---

⁹ EKEN Musa ,a.g.t.,s.14

¹⁰ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık...”, s.2-3

¹¹ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık...”, s. 2-3

¹² EKEN Musa ,a.g.t.,s.16

Gerçekten de bazı bilgi ve belgelerin devletin güvenliği ve dış ilişkileri açısından gizli tutulması gerekmektedir. Fakat bu konuda gizliliğin kapsamı ve gizli tutulan belge ve bilgilerin niteliğinin belirlenmesi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır ve iyi bir değerlendirme yapılmak suretiyle bu konudaki gizlilik politikasının belirlenmesi gerekmektedir.¹³

İdaredeki gizliliği ve dışa kapalılığı gerektiren bazı alanlar ve bu alanlara ait bilgi ve belgeler bulunmakla birlikte, yönetim tarafından bu alanın sınırlarının genişletilmesi ve gizliliğin derecesinin artırılmasının her zaman ve kolaylıkla mümkün olabilmesi karşısında, idarenin elindeki bilgi ve belgelerden yararlanılması şartlarının ayrıntılarıyla düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır.¹⁴

Devlet anlayışına ve idarenin faaliyetlerine, eylem ve işlemlerine tarihi gelişim süreci boyunca egemen olmuş bulunan gizlilik geleneği, hukuk devleti ilkesinin gelişimiyle birlikte değiştirilmek istenmiş; yönetimin elindeki bilgilere yönetilenler tarafından ulaşılabilmesi, yönetim tarafından tutulan dosyaların yönetilenler tarafından görülebilmesi imkanı sağlanması tartışılmaya başlanmıştır. İdari işlem yapma ve karar alma süreci içinde ilgililere bilgi edinme hakkının tanınması ve yönetim tarafından tutulan dosyaların ilgililere açılması, temelini demokrasi ilkesi ve usulün açıklığı, hukuk devleti ve fırsat eşitliği ilkelerinde bulmaktadır.¹⁵

Yönetimin işleyişine ve faaliyetlerine demokrasinin egemen kılınmasını, bireyin yönetim karşısında savunma haklarını ve hak arama özgürlüğünü kullanmasını, yönetimin halka yakınlaşmasını sağlama konusunda yönetimde açıklığın ve açıklığı sağlayacak araçların idarenin tüm eylem ve işlemlerini kapsayacak şekilde genel düzenlemelerle belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan genel bir idari usul yasası ile yukarıda da değinilmiş olan idari usul ilkelerinin ayrıntılı biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

¹³ EKEN Musa ,a.g.t.,s.16

¹⁴ SEZGİNER ,a.g.m.,s. 301

¹⁵ AKYILMAZ, "İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü", Yetkin Yayınları,2000,s.150-151

Bir toplumda sistemin demokratik bir niteliğe sahip olması, kamuyu ilgilendiren özelleştirme, ihale gibi her işlemin kamu oyunun gözü önünde, kişileri ilgilendiren bireysel işlemlerin ise ilgisinin bilgisi dahilinde yapılması gerekmektedir.¹⁶

Yönetimin faaliyetlerinin ve bu faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla yapmış olduğu işlemlerin oluşumundan sonuçlanmasına, sonuçlandıktan sonra ise işlemin yarattığı etkilerin izlenmesi aşamasına kadar her aşamada kamu oyunun bilgilendirilmesi, yapılan denetimlerin sonuçlarının ve istatistiki verilerin yayımlanması; sadece ilgili kişiyi ilgilendiren memur ataması, sicil notu verilmesi, kişi hakkında araştırma yapılması gibi işlemler söz konusu olduğunda ise ilgili kişinin bilgisine sunulması demokratik sistemin ve hukuk devleti ilkelerinin gereklerinden biridir.¹⁷

Demokratik bir toplumda, yönetimin kamu oyunu bilgilendirme ile yükümlü tutulmuş olması karşısında yönetilenlerin bilgi edinme hakkına sahip olması söz konusudur. Yönetimin bilgi verme ödevine karşılık yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınmamış olması durumunda, yönetimin sorumluluğu teoride bulursa bile uygulamada sağlanamayacak, yönetimin bilgiyi istediği şekilde kullanması ve saptırması, sonuçta da keyfiliğin ortaya çıkması mümkün olacaktır.¹⁸

Bunun yanında yönetilenlerin idarenin işlemleri, eylemleri, faaliyetleri, karar alma mekanizmaları ve işleyişi hakkında bilgi edinme hakkının tanınması ve ayrı bir kanunla ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi de çok önemli bir gerekliliktir.

---

¹⁶ DOĞRUSÖZ Bumin, "Bireyin Ve Kamunun Bilgi İsteme Hakkı", 26.04.2001 tarihli Dünya online http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=34321&dept_id=210 17.05.2004

¹⁷ DOĞRUSÖZ Bumin, "Bireyin Ve Kamunun Bilgi İsteme Hakkı", 26.04.2001 tarihli Dünya online http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=34321&dept_id=210 17.05.2004

¹⁸ DOĞRUSÖZ Bumin, "Bireyin Ve Kamunun Bilgi İsteme Hakkı", 26.04.2001 tarihli Dünya online http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=34321&dept_id=210 17.05.2004

Yönetilenlere yönetimin eylem ve işlemleri karşısında bilgi edinmeyi bağımsız bir hak olarak tanıyan genel ve tek bir düzenlemenin bulunmaması durumunda, eylem ve işlemleri hakkında bilgi verip vermeme yönetimin takdirine bırakılmış olacaktır. Bireylerin kendilerine yöneltilen işlem ve eylemler karşısında bilgi edinme talepleri kesin bir kanuni düzenlemeye dayanmayacak ve bu talepleri değerlendirmek konusunda yönetimin takdiri geçerli olacaktır.

Bireylere idari işlem ve eylemler karşısında bilgi edinme imkanı tanınmasının yönetimin takdirine bırakılması, yönetilenlerin yönetim karşısında savunmasız kalmasına, savunma haklarını ve hak arama özgürlüklerini kullanamamalarına neden olacaktır.

Yönetilenlerin hak kaybını önlemek konusunda asıl işlev yargı denetiminin olmakla beraber, yargı denetiminin idari işlemin tamamlanmasından sonra a posteriori olarak işleyen, masraflı ve uzun zaman alan bir denetim yolu olması ve bireylerin çoğu zaman gerekli hukuki bilgiye de sahip olmamaları nedeniyle tam bir korunma sağlanamayabilmektedir. Bütün bu nedenlerle bireylerin idari işlem ve eylemler karşısında bilgi alma hakkının ayrı ve açık bir düzenleme ile tanınmasının çok büyük önemi bulunmaktadır.

Bilgi edinme imkanının yasal düzenleme ile yönetilenlere bir hak niteliği taşıyacak şekilde tanınmaması durumunda; bilginin açıklanması konusunda bir keyfiyet bulunması ve hükümetlerin sadece kendi lehlerine olan bilgileri açıklama, olumsuz durumları yansıtmama açısından bilgi vermeme yoluna gitmesi gibi durumlarla karşılaşılması olasılığı bulunmaktadır.¹⁹

---

¹⁹ K.G.Robertson,Public Secrets: A Study Of Government Secrecy,St.Martin's Press,New York,1982,s.11-12, "Demokrasi Ve Gizlilik" Çeviren :Musa CEYLAN,T.İ.D. Y.66,Mart 1994,S.402-405,s.151

Bilgi edinmenin yönetimin takdirine bırakılmış olmasının doğuracağı bu gibi durumlarla karşılaşılması riski, yönetimin elindeki bilgiye ulaşmanın yasal yollarının düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bilgi edinmenin yasal bir hak olarak düzenlenmesi gereği, yönetimde gizliliğin devletin demokratik niteliği ile bağdaşmaması ile de ilgilidir. Yönetimde gizlilik ile demokratik bir yönetimin temel gereklilikleri arasında bir çatışma bulunmaktadır. Bu nedenle demokratikleşme çabaları açısından da yönetimin gizlilik ve dışa kapalılık niteliklerinin değiştirilmesi ve özellikle yönetilenlere bilgi edinme imkanının talep imkanı verecek biçimde yasal bir hak olarak tanınması gerekmektedir.²⁰

Yönetimin işlem ve eylemleri karşısında yönetilenlere bilgi edinme imkanı sağlanması ve bunun yasal bir hak olarak düzenlenmesi gereği, idari usulün düzenlenmesi ihtiyacı ile bir bütünlük göstermektedir. Bilgi edinme hak ve özgürlüğü idari usul mevzuatının da bir parçasını oluşturmaktadır. Bilgi edinme hak ve özgürlüğünün düzenlenmesi gereği gün ışığında yönetim yada yönetimde açıklık ilkesinin benimsenmesine paralel olarak yirminci yüz yılın ikinci yarısından itibaren gündeme gelmiş ve gelişmeye başlamıştır.²¹

Bilgi edinme hak ve özgürlüğü konusundaki taleplerin dile getirilmeye ve bu ilkenin gelişmeye başlamasında da yönetimde açıklık ilkesinin benimsenmesinde olduğu gibi yöneticiler-yönetilenler ayırımına dayanan anlayışın terk edilerek, kamu hizmeti sunanlar ve kamu hizmetlerinden yararlananlar ayırımına dayanan anlayışın benimsenmeye başlanılmasının etkisi büyük olmuştur.²²

İdarede eskiden beri süregelen olan gizlilik ve dışa kapalılığın aralanması ve yönetimde açıklığın, idari faaliyetlerin halka açılmasının sağlanması ihtiyacı ve talepleri ile eş zamanlı olarak yönetimin işlemleri , eylemleri ve işleyişi ile ilgili olarak bilgi edinme hakkının yasal düzenlemeye kavuşturulması gündeme gelmiştir.

²⁰ K.G.Robertson,a.g.m. ,s.151

²¹ YILDIRIM Ramazan, “İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak Ve Özgürlüğü” TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.227

²² YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.227

Bireylere devletin elindeki bilgi ve belgelere serbestçe erişerek, devlet erkinin faaliyet ve işlemleri hakkında bilgi edinme imkanının verilmesi düşüncesi; özellikle 1960'lı yıllardan itibaren batı demokrasilerinde kamusal bir hakka dönüşmüştür.²³

Demokratik ve hukukun üstünlüğünü temel ilke olarak benimseyen bir devlet anlayışında; şeffaflığın, kamu hizmetlerinde halka yakınlığın, hakkaniyetin ve idarenin halkın denetimine açık bir nitelik taşımasının sağlanması temel hedefleri oluşturmaktadır. Yönetilenlere bilgi edinme hakkının yasal bir düzenleme ile tanınması sözü edilen hedeflerin hayata geçirilmesi ve gerçekleştirilmesi yolunda en önemli araçlardan birini teşkil etmektedir.²⁴

Bireylere yönetimin elindeki bilgilere erişme özgürlüğünün tanınması diğer insan haklarının da temelinde yer almaktadır. Buna örnek olarak düşünce özgürlüğü verilebilir. Düşünce özgürlüğünün bireylere tanınmış olması bilgi ve belgelere ulaşma özgürlüğü tanınmadığı sürece bir anlam ifade etmeyecektir; çünkü bireylerin bir konuda fikir edinebilmesi için öncelikle bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle kamu oyunun sağlıklı oluşması da bireylere bilgi edinme hakkının tanınması ile bağlantılıdır.²⁵

Demokratik bir sistemi benimsemiş olan toplumlarda siyasal katılma toplumun siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısını belirlemede tek yol olarak görülmektedir. Siyasal katılımın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi ise yönetilenlerin üyesi olduğu toplumda, ülkesinde ve dünyada olup bitenlerle ilgili olarak bilgilendirilmesi ile olabilecektir. Demokratik siyasal yaşama işlerlik kazandırmak açısından düşünen, bilgi edinen ve bunların doğrultusunda siyasal tercihlerini yapan insanların varlığı büyük önem taşımaktadır. Yönetilenlerin siyasal yaşama sağlıklı bir şekilde katılabilmeleri

²³ İSHAKOĞLU Erdoğan, "Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı", Adalet Dergisi, Y.94, S.14, OCAK 2003, s.129

²⁴ İSHAKOĞLU, a.g.m., s.129

²⁵ KESMEZ Necdet, "bilgiye erişme özgürlüğü", s.1, http://bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs_hukuk/Mar/att_0043/01_butunlesik_yazi.doc, 30.04.2004

ise ancak yönetilenlere bilgi edinme hakkının sağlanması ile mümkün olacaktır.²⁶

Yine bilgi edinme özgürlüğü temsili demokrasilerde saydamlığı ve katılımı sağlayacak önemli ve zorunlu araçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu yönetiminde dürüstlük en önemli ihtiyacı oluşturmaktadır. Bunun sağlanması ise ancak kamu yönetiminin faaliyetlerine ve yapısına saydamlığın egemen kılınması ile mümkün olacaktır. Temsili demokrasinin günümüzdeki anlaşılış biçimi ve ulaştığı katılımcı demokrasi kavramı, yönetilenlerin sadece seçimlerde değil demokratik karar verme süreçlerinde bu sürece katılımlarının ve görüşlerini iletmelerinin sağlanması gereğini de içinde barındırmaktadır.²⁷

Bilgi edinme özgürlüğü, çağdaş demokratik devlet olma yolunda büyük önem taşıyan iyi yönetim ve hesap verme yükümlülüğünün sağlanmasında da öncül koşulu oluşturmaktadır. İyi yönetim kavramı etkin, verimli, tutumlu ve dürüst bir yürütmeyi ifade etmekte ve günümüzde demokratik ülkelerde yurttaşların aradığı en önemli özelliği oluşturmaktadır. Bireye bilgi edinme hakkının tanınması ile kamu yönetimlerine egemen olan gizlilik ve dışa kapalılık özelliği yerini hesap verilebilirlik niteliği taşıyan bir kamu yönetimine bırakacağından, bilgi edinme özgürlüğünün tanınması hesap verme yükümlülüğü açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu aynı zamanda, yönetilenlerin, idarenin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere ilgisinin ve yönetimin güvenilirliğinin artmasını sağlama ve demokratik hayata canlılık ve ilerleme getirme konusunda büyük rol oynamaktadır.²⁸

Bilgi edinme hakkı ve yönetimin bilgi verme ödevi, geleneksel yönetim sistemlerini dönüştürmeyi hedefleyen yönetimde açıklık ilkesinin bu anlamda iki temel aracını oluşturmaktadır. Bu araçlardan birincisi olan "yönetimin bilgi verme ödevinin düzenlenmesi" konusunda, hemen bütün yönetimlerin bu konuda yönetime yüklenen bir ödev bulunmasa dahi yönetilenlere bilgi verdikleri görülmektedir. Ancak bu bilgi vermenin genellikle yönetilenleri

²⁶ ÖZEK Çetin, "Basın Özgürlüğünden Bilgilendirme Hakkına", İstanbul 1999, s.6

²⁷ KESMEZ, a.g.m., s.2,

²⁸ KESMEZ, a.g.m., s.2

etkileme yada yönetimin buyruklarını yönetilenlere iletme amacıyla kullanılması söz konusudur.²⁹

Yönetimde açıklık ilkesinin gereklerinden birini oluşturması açısından yönetimin bilgi verme ödevi, her şeyden önce kamu görevlilerinin dışarıya bilgi vermesini yasaklayan kuralların kaldırılmasını gerektirmektedir. Bilgi verme ödevi; yönetimlerin gerçekleştireceği tanıtım faaliyetleri, danışma hizmetleri, periyodik açıklamalar, eylem, işlem ve kararların gerekçelendirilmesi gibi faaliyetlerle yerine getirilebilmektedir.³⁰

Bilgi edinme hakkının yasal düzenlemelerle tanınmış olması yönetimde sorumluluğa ve açıklığa giden yolda çok büyük bir adım teşkil edecektir. Günümüzde artık bireyler yönetim tarafından kendi adlarına neler yapıldığını, ödedikleri vergilerin nasıl kullanıldığını ve haklarının nasıl korunacağını bilmek istemektedirler. Bilgi edinme özgürlüğünün yönetilenlere bir hak olarak tanınması demokrasinin ve halkın yönetime olan güveninin gelişmesini sağlayacaktır. Bilgi edinme özgürlüğüne yasal bir hak olarak yer verilmesi ve bu sayede yönetimde gizlilik kültürünün yerini açıklık kültürüne bırakmasına yol açacak, halkın yaşam ve yönetilme kalitesini artıracaktır.³¹

Bilgi edinme hakkının ya da özgürlüğünün çeşitli tanımları yapılmaktadır. Bilgi edinme hak ve özgürlüğü açısından bilgi kavramı, kamu yönetiminin elindeki gerek yönetilenlere ilişkin gerekse idari işlem ve eylemlere ilişkin bilgi ve belgeleri ifade etmektedir.

Bilgi edinme hakkı ve idari usul sürecinde söz konusu olan bilgi; idari makam yada idari işlemde etkilenecek kişiler bakımından, idari faaliyetle ilgili belirsizliği ortadan kaldıran ve idare ile kişiler arasında iletişimi sağlayan, karşılıklı olarak aktarılabilen ve algılanabilen her şeyi ifade etmektedir. İdari usulde ve bilgi edinmede söz konusu olan belge ise, idari işlemleri, raporları,

²⁹ EKEN, "Bilgi Edinme ..."s.63

³⁰ EKEN, "Bilgi Edinme ..."s.63

³¹ THURSTON, Anne, "Açıklık İçin Bilgi Edinme Özgürlüğü", İBD., Y.2002, S.1, Çeviren: Nalan Özbek/www.izmirbarosu.org.tr/dergi/2002/_sayi01_index.htm,30.04.2004

etüdüleri, istatistikleri, manyetik bantları, mektupları ,filmleri ,bilgisayar kayıtlarını ifade etmektedir.³²

Bilgi edinme hak ve özgürlüğü, idarenin tek yanlı iradesiyle hukuk düzeninde yapacağı değişiklikler hakkında ilgili bireylere, söz konusu işlemin niteliği ve sonuçları hakkında bilgi edinme imkanını sağlayan hak ve özgürlüğü ifade etmektedir.³³

Idarenin kararları, eylem ve işlemleri konusunda resmi açıklamaları beklemeden, gerekli belge ve bilgilerin elde edilebilmesi olgusu, bilgi edinme olarak ifade edilmektedir; bu olgunun bir hak olarak yasalarca düzenlenmesi ve kişilere tanınması da bilgi edinme hakkını gündeme getirmiştir. Bilgi edinme hakkı, daha önce de ifade edildiği gibi insan haklarının gelişiminde üçüncü aşamayı oluşturmaktadır. İnsan haklarının gelişiminde birinci aşama, siyasi ve medeni hak ve hürriyetlerden, ikinci aşama ise ekonomik ve sosyal haklardan oluşmaktadır. Üçüncü aşama olarak kabul edilen bilgi edinme hakkı ise yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan yeni bir evreyi ifade etmektedir.³⁴

Bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü, bir başka açıdan bakıldığında bireylerin kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen veya derlenen bilgileri görebilmek ve bu bilgilerden yararlanabilmek hakkı şeklinde tanımlanabilmektedir. Bilgi edinme hakkının kapsamına son zamanlarda ulusal kurum ve kuruluşların yanı sıra uluslar arası kuruluşlar da dahil olmuştur.³⁵

Bilgi edinme hakkı ve özgürlüğü, yönetilenlerin yerel topluluğu etkileyen gelişmelere ilişkin bilgilere ulaşma hakkının, varılan kararları sorgulayabilmelerinin, kamu hizmetlerinin etkin ve işlevli bir biçimde yerine getirilmesinin güvence altına alınmasını da ifade etmektedir. Yine bilgi edinme hakkı, yönetilenlerin yönetim tarafından tutulan dosyalarda bulunan

³² AKYILMAZ, a.g.e.,s.159

³³ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.227

³⁴ EKEN Musa ,a.g.t.,s.68

³⁵ KESMEZ, a.g.m.,s.,s.3,

kendileri ile ilgili kayıtların içeriğini bilme ve bu kayıtlarda bulunan yanlışları düzeltme hakkını da ihtiva etmektedir.³⁶

Yönetilenlere yönetimin elindeki bilgi ve belgelere ulaşabilme serbestisinin tanınmış olması bilgi edinme hakkının temelini oluşturmaktadır. Bireylere yönetimin elinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşma serbestisinin tanınması, idarenin elindeki çeşitli bilgilerin yada dokümanların, halkın veya ilgililerin yararlanmasına sunulmasını ifade etmektedir.

Yönetimde açıklığın sağlanmasını amaçlayan politikaların da temelini oluşturan yönetsel doküman ve bilgilere giriş hakkının tanınması ile aynı zamanda yönetsel faaliyet alanında egemenliğin kullanılmasına yönetilenler de katılmış olmaktadır.³⁷

İdari işlem ve kararların oluşum süreci ve usulü açısından değerlendirildiğinde, idari makamın idari usul süreci sonunda ortaya çıkacak kararı etkileyebilecek vakıalarla ilgili olarak savunma yapabilmeleri yada hukuki yararlarını ileri sürebilmeleri için, mümkün olduğu ölçüde işlemde etkilenecek ilgililere kendisinde bulunan bilgi ve belgeleri inceleme fırsatı vermesi gerekmektedir.³⁸

Belgelere erişim imkanı idari usulün her aşamasında söz konusu olmakta, başlangıçta belli bir işlemin yapılışına yönelik olmayan, yönetimin içsel bir faaliyetinin daha sonradan idari işlem yapmaya yönelik hazırlık işlemi niteliğini alması halinde de bu faaliyete ilişkin bilgi ve belgelerin ilgililerin incelemesine ve bilgilenmesine açılması gerekmektedir.³⁹

Bilgi edinme hakkı aynı zamanda, idari işlem süreci içerisinde ve kamu yönetiminin faaliyetlerinde geçerli olması gereken ve nesnel bir hukuki durumu ifade eden, bilgi ve belgelerin açıklığı ilkesinin bazı hukuk

---

³⁶ THURSTON, a.g.m.

³⁷ EKEN Musa ,a.g.t.,s.69

³⁸ AKYILMAZ, a.g.e.,s.160

³⁹ AKYILMAZ, a.g.e.,s.160

sistemlerinde ilgili kişi yararına kamusal bir hak doğuracak şekilde düzenlenmiş olan halini ifade etmektedir⁴⁰

Bazı hukuk sistemlerinde ise yönetilenlerin bilgi edinme hakkının değil, yönetimin bilgi verme ödevinin düzenlendiği görölmektedir. Bireylerin bilgi edinme hakkı yerine yönetimin bilgi verme ödevinin düzenlendiği sistemlerde, yönetimin hangi alanlarda ve konularda bilgi verme ile yükümlü bulunduğu sınırlayıcı bir şekilde yasa ile belirlendiğinden, bu sistem yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanındığı sistemden daha dar kapsamlı bir bilgi vermeyi içerecektir.⁴¹

Bu şekilde bilgi vermenin yönetime bir ödev olarak yüklendiği sistemlerde ilgililer, sadece bilgi vermenin mümkün olduğu, belirlenmiş konularda bilgi edinme hakkına sahip olacaklardır. Bu sistemde yönetimin genel bir bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Yönetim ancak bilgi verilmesinin açık düzenleme ile yükümlü kıldığı durumlarda bilgi vermek ödevi altında kalacaktır.⁴²

Bilgi edinmenin bir hak olarak yönetilenlere tanındığı sistemlerde ise, yönetimin bilgi verme ödevi geneldir ve yönetim her konuda bilgi verme yükümlülüğü altındadır. Bu durumda bilgi edinme hakkının yada yönetimin bilgi verme ödevinin kapsamı dışında tutulan yani gizli kalması gereken hususların açıkça belirtilmesi gerekmektedir.⁴³

Yönetilenlere yönetimin işlemleri, eylemleri, yapısı ve karar alma süreci ile ilgili olarak bilgi edinme imkanının bir hak olarak tanındığı hukuk sistemlerinde, yönetimin bilgi verme konusunda takdir hakkı bulunmamakta ve yönetim bağlı yetki ile hareket etmek zorunda kalmaktadır. Bilgi edinmeyi bir hak ve özgürlük olarak düzenleyen sistemlerde yönetimde açıklık ve bireyin yönetsel bilgi ve belgelere ulaşması kuraldır. Gizlilik ise istisnai olarak

⁴⁰ AKILLIOĞLU Tekin ,Yönetim Önünde Savunma Hakları,Ankara 1983 TODAİE Yayını,no:206,s.113

⁴¹ AKILLIOĞLU a.g.e.,s.113

⁴² TOPRAK Erkan, Demokratik Ve Etkin Bir Devlet İçin Türk Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Ankara -2000 G.Ü.Sosyal bilimler enstitüsü kamu yönetimi bölümü Doktora Tezi,www.icisleri.gov.tr/yayin

⁴³ TOPRAK ,a.g.t.

söz konusu olmaktadır. Gizliliğin istisna açıklığının kural olduğu bu sistemlerde, bilgi ve belgelere ulaşma konusunda yasalarda açıkça öngörölmüş bilgi ve belgeler için gizlilik söz konusu olabilir.⁴⁴

Bazı hukuk sistemlerinde de yönetime bilgi verme konusunda takdir yetkisi tanınması söz konusu olmaktadır. Bu şekilde bilgi verme konusunda yönetimin takdir hakkına sahip bulunduğu hukuk sistemlerinde yönetimde açıklık ilkesi genel bir ilke olarak benimsenmiş olmamakta ve yönetilenlerin bilgi alma hakkı ve yönetime de genel bir bilgi verme ödevi yüklenmemiştir. Yönetimin idari işlem, eylem ve karar alma süreci hakkında yönetilenlere bilgi vermesi durumu yalnızca bu konuda açık yasal düzenleme bulunması halinde mümkün olmaktadır.⁴⁵

Yönetimin yönetilenlere yönetsel faaliyetler ve işlemler hakkında bilgi vermesi konusu bazı sistemlerde genel bir şekilde düzenlenmeyip, bir konu hakkında bilgi verip vermemeyi yani yönetilenlere bilgi edinme hakkı tanınması konusunu yönetimin takdirine bırakan sistemlerde yönetim bireylere hangi tür bilgi ve belgeleri vereceğini kendisi belirlemekte, yönetilenlerin yönetimin tutum ve davranışları konusunda bilgi isteme hak ve özgürlüğü bulunmamaktadır. Bu durumda yönetilenler bilgi alma açısından yönetimin belirlediği konularda verdiği bilgi ve belgelerle yetinmek durumundadırlar.⁴⁶

Yine bilgi verme konusunda yönetime takdir hakkı tanıyan sistemlerde, yönetilenlerin yönetimden bilgi talep etmesi ancak yasalarda açıkça, özel olarak ve belli konularda yönetimin bilgi verme yükümlülüğü altında bırakılması halinde mümkün olabilmektedir. Yönetilenlere bilgi edinme imkanının tanınması konusunda yönetimin takdirinin belirleyici olduğu bu sistemlerde bireyin bilgi edinme hak ve özgürlüğü istisna olmakta, yönetilenler yönetimin tutum ve davranışlarıyla ve faaliyetleriyle ilgili olarak

⁴⁴ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.231

⁴⁵ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.113

⁴⁶ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.230

yönetimin basına ve kitle iletişim araçlarına verdikleri demeçler vasıtasıyla bilgi edinebilmektedirler.⁴⁷

Yönetime işlemleri, eylemleri, faaliyetleri ve karar alma süreci ile ilgili olarak yönetilenlere bilgi verme ödevi genel bir ödev olarak yüklenmeyip, ancak bu konuda açık kuralın bulunması durumunda bilgi verileceği kabul edilirse, yönetimde açıklığın genel ilke olarak kabul edilmiş olması bir anlam ifade etmeyecek ve sözde kalacaktır. Yönetimde açıklığın sağlanması konusunda en önemli işlevi yönetilenlere bilgi edinme imkanının tanınması görecektir. Bu nedenle de bilgi edinme hakkına ve yönetimin bilgi verme ödevine genel bir düzenleme ile yer verilmesi gerekmektedir.⁴⁸

Bilgi edinme hakkı idari işlem süreci içinde yer verilmesi gereken ve idari usul açısından çok büyük önem taşıyan bir gereklilik olmasının yanı sıra, insan hakları kavramının gelişmesinde de etkili olan, yönetimin keyfi davranışlarını önlemeyi ve kamu hizmetinden yararlananların demokratik yollarla yönetimden hesap sorabilmesi imkanını sağlayan bir ilkedir.⁴⁹

Bilgi edinme hakkı idari usul süreci içerisindeki işlevinden ayrı olarak, yönetimin açıklık niteliğini sağlama ve yönetilenlerin yönetim karşısında korunması açısından bakıldığında, modern hukuk devleti anlayışında hak arama hürriyetinin olmazsa olmaz şartını teşkil etmektedir. Yine bilgi edinme hakkı düşünce özgürlüğü ve onun türevi olan diğer özgürlüklerin kullanılabilmesi içinde temel teşkil eden bir haktır.⁵⁰

---

⁴⁷ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.230-231

⁴⁸ AKILLIOĞLU, “Yönetimde Açıklık...”, s.11

⁴⁹ AKYILMAZ, a.g.e.,s.151-152

⁵⁰ AKYILMAZ, a.g.e.,s.151-152

B. AMACI

Yönetimin işlem, eylem ve kararları karşısında bireylerin korunmaları ve savunma haklarını kullanabilmelerinin temel gereklerinden biri olan bilgi edinme hakkı ve özgürlüğünün benimsenmesinde temel amaç; yönetimin alacağı kararlara hukuka uygun bir şekilde etki edilebilmesi için yönetilenlerin bilgilendirilmesini sağlamaktır.⁵¹

Yönetimde demokrasinin ve yönetime katılımın gerçekleştirilmesinin araçlarından biri olan ve idari uşul süreci içerisinde bireylere tanınması gereken dinlenme hakkının ve yönetime katılma imkanının kullanılabilmesi için, öncelikle bireylerin yönetim tarafından yapılacak olan idari işlem, gerçekleştirilecek olan faaliyet ve yönetimin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Özellikle bireyin dinlenme hak ve özgürlüğünü kullanması söz konusu olduğunda, bu hakkın etkin bir biçimde kullanılabilmesi için bireylerin yönetimin alacağı kararlar hakkında önceden bilgi sahibi olması gerekmektedir.⁵²

Bilgi edinme hakkının düzenlenmiş olması, demokratik sistemi benimsemiş olan siyasi yapıların temel amaçlarından birini oluşturan hesap verme nosyonunun gerçekleştirilmesini sağlamada büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda bilgi edinme hakkını içeren yasal düzenlemelerin amacı, kamu yönetiminin işlemlerinin hukuki bir açıklık temeline dayandırılması suretiyle hesap verme ve açıklık kurumlarının geliştirilmesidir. Bilgi edinme hak ve özgürlüğüne yer veren yasaların uygulamaya iyi bir şekilde geçirilmesi halinde demokratik topluma büyük katkılarda bulunulmuş olacaktır.⁵³

Bilgi edinme hak ve özgürlüğü ile amaçlanan, ilgililerin yapılmakta olan idari işlem hakkındaki bilgilere ulaşabilmesi yanında, yapılmış ve bitmiş idari işlemler söz konusu olduğunda da bu işlemler hakkındaki bilgi ve belgelere birey tarafından ulaşılabilmesidir.⁵⁴

⁵¹ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.228

⁵² YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.228

⁵³ THURSTON, a.g.m.

⁵⁴ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.228

Yönetim ve birey ilişkilerinde bilgi edinme hakkının ve idari usulün temel alınması ve düzenlenmesinde çeşitli amaçlar bulunmaktadır. Yönetilenlerin zamanla yönetim tarafından alınan kararlar konusunda düşünmeye ve fikir sahibi olmaya başlamasıyla, bu kararları olduğu gibi kabullenmeyip sorgulaması ve anlamaya çalışması gibi gelişmeler sonrasında ortaya çıkan idari usul ve bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemeler, yönetimde açıklığın sağlanması ve yönetimin bireylerin hizmetinde olmaya zorlanması amaçlarını taşımaktadır.⁵⁵

Bu sayede halkın bilinçlenmesi ve özellikle yönetime katılma imkanının tanınması ile yönetilenlerin pasif bir konumdan aktif bir konuma geçmesi mümkün olmaktadır. Düzenlemelerde idari usule ve bilgi edinme hakkına yer verilmesi ve bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi ile yönetimin işleyişi hakkında yönetilenlerin bilgi sahibi kılınması ve yönetimin yönetilenlerce denetlenmesinin sağlanması da hedeflenmektedir. Bilgi edinme hakkı ve idari usulün düzenlenmesi, bu anlamda yönetimin halk tarafından denetlenmesine fırsat vermek suretiyle yönetimin işleyişinin iyileştirilmesini de sağlayacaktır.⁵⁶

Gerek genel anlamda yönetim hakkında, gerekse idari işlem sürecinde söz konusu işlem hakkında bilgilenme hakkına yer verilmesi ile gerçekleştirilmek istenen bir diğer amaç; yönetim ile bireyler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesidir. Bilgi edinme hakkı yanında yönetime katılma hakkı ve hukuki güvenliğe ilişkin diğer hakların yönetilenlere sağlanması, yönetim ile yönetilenler arasında güven ortamını oluşturacak, aradaki iletişim kopukluğunu giderecek ve yönetim ile yönetilenler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi sağlanacaktır.⁵⁷

Bilgi edinme hakkı, bireylerin, idarenin işlem ve eylemleri karşısında korunması ve savunma haklarını kullanabilmesi açısından ele alındığında; bu hakka iki şekilde yer verilmesi gerektiği görülmektedir. İdari işlem süreci içerisinde ilgilinin hakkında işlem yapılacağı konusunda bilgilendirilmesi,

---

⁵⁵ AKYILMAZ, a.g.e.,s.88

⁵⁶ AKYILMAZ, a.g.e.,s.88

⁵⁷ AKYILMAZ, a.g.e.,s.89

kendisine konu ile ilgili asgari bilgi verilmesi bilgi edinme hakkının ilk aşamasını oluşturmaktadır. Daha sonraki aşama ise idari işlem süreci içerisindeki gerçek anlamda bilgi edinme hakkını ifade etmektedir. Bu aşamada hakkında işlem yapılacağını öğrenen bireyin savunmasını geliştirmek amacıyla bilgi alması söz konusudur.⁵⁸

Yönetim tarafından, idari işlem süreci içerisinde ilgililere bilgi edinme hakkının tanınması konusunda üzerinde durulması gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Yaptırım içeren idari işlemlerde, yani idari yaptırımlarda yönetim, ilgilinin talebi beklenmeksizin yaptırım uygulama niyetinden ilgiliyi haberdar etmek mecburiyetindedir.⁵⁹

Yönetimin bu konuda bilgi verirken belli bir biçime uyması gerekmediği kabul edilmektedir. Ancak ilgili kişinin işin niteliği gereği hakkında yaptırım uygulanacağını bilmesi durumunda, bu konuda bildirim yapılmamış olmasının kararı etkilemeyeceği öngörülmektedir.⁶⁰

İlgiliye hakkında alınacak kararla ilgili olarak verilecek bilgi, kararın niteliği konusunda yeterli derecede aydınlatıcı olmalıdır, bilgi verme ödevi bu bilginin ayrıntılı olmasını gerektirmemektedir. Bilgi edinme hakkının gerçek anlamı, ilgilinin hakkında alınacak karara yada yapılacak işleme karşı görüşlerini ve savunmasını hazırlamak amacıyla yönetimden bilgi istemesine ilişkin olmalıdır.⁶¹

Bu konuda ise ön koşul olarak ilgilinin bu konuda talepte bulunması aranmaktadır. Bunun istisnası, mevzuatta işlem dosyasının ilgiliye bildirilmesinin mecbur tutulması halidir. İlgiliye kişisel olarak hazır bulunma, sözlü açıklama yapma, danışma organı önünde avukat yardımından yararlanma gibi ek imkanlar sunulması da ancak yasada açık kural bulunması halinde mümkün olacaktır.⁶²

---

⁵⁸ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.144

⁵⁹ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.145

⁶⁰ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.145

⁶¹ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.145-146

⁶² AKILLIOĞLU, a.g.e., s.145-146

İlgili bilgi edinme konusunda talepte bulunmuşsa bu istek geri çevrilemeyecek, ancak ilgiliye işlemin yada isnadın esası hakkında özet bir bilgi verilmesi yeterli olacaktır. İlgilinin idari işlem süreci içerisinde bilgi edinme hakkı, işlem dosyasının içeriğine ilişkin bilgilerle sınırlı bulunmamaktadır. İlgilinin savunma yada dinlenilme hakkını kullanmasından sonraki süreçte ortaya yeni belge çıkması durumunda bu belgenin de kendisine görüşünü bildirmesi için iletilmesi gerekmektedir.⁶³

İlgili bilgi edinme hakkını takiben ve onu tamamlar bir şekilde, işlemle ilgili görüşünü ve savunmasını yazılı olarak sunma, elde ettiği kanıtları gösterebilme, tanıkları dinletebilme imkanına sahiptir. Bütün bu hususlarda ilgiliye istek üzerine uygun süre tanınmış olması gerekmektedir. Ancak anında cevap verilmesinin mümkün bulunduğu durumlarda ilgiliye süre tanınması gerekmemektedir. İlgiliye verilen süre, savunma hazırlığı açısından aşırı derecede kısa veya elverişsiz olmamalıdır.⁶⁴

Savunmanın, hem kararı alacak organa hem de hazırlayan organa karşı yapılması gerekmektedir. İlgili kendisine tanınan süre içinde görüşlerini bildirmişse, karar makamının bu görüşleri dikkate almadan karar vermesi mümkün değildir. İlgilinin bildirdiği görüşlerin karar dosyasına girmiş olması da önemli bir gerekliliktir.⁶⁵

Bilgi edinme hakkının tanınması, halkın yönetime katılmasının en önemli koşullarından biridir. Bilginin olmaması durumunda yönetmek de mümkün olamayacaktır. Çünkü yönetim tekeli günümüzde bilgi sahiplerinin elinde bulunmaktadır. Bilgi edinme hakkının öngörülmesi halinde sınırlarının da düzenlenmesi gerekecektir. Bilgi edinme hakkına sınırlama getirirken ölçüt alınan kavramların çok geniş bir biçimde yorumlanabilir ve göreceli nitelik taşımasının önlenmesi açısından, getirilecek sınırın da sınırlayıcı biçimde öngörülmesi gerekmektedir.⁶⁶

⁶³ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.147

⁶⁴ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.147

⁶⁵ AKILLIOĞLU, a.g.e., s.147

⁶⁶ ÜSKÜL Zafer , Bildiriler, Bildiri I Demokratik Denetim Ve Katılımcılık TBB, Uluslar Arası Anayasa Hukuku Kurultayı 'nda sunulan bildiri, 9-13 Ocak 2001, Ankara, s.435

Bilgi edinme hakkına belirtilen özellikleri ihtiva eden bir düzenleme ile yer verilmesi ve aynı zamanda yönetimin gün ışığında gerçekleştirilmesi yani yönetim anlayışına açıklığın hakim olması ilkesinin de anayasal ilke olarak benimsenmesi halinde, halkın yönetime katılması ve yönetimde demokrasi gerçekleştirilebilecektir.⁶⁷

Bilgi edinme hakkı, demokrasi için kurucu niteliğe sahip olan bir haktır. Bu hak sayesinde toplumdaki tüm bireylerin katılımı ile siyasal irade ve görüşümün oluşması mümkün olmaktadır. Bu anlamda bilgi edinme hakkının iki yönlü işlevi bulunmaktadır. Bunlardan biri, kamu gücünün müdahaleleri karşısında bireysel özelliklere koruma sağlanmasıdır.⁶⁸ Bilgi edinme hakkının amaçlarından biri de yönetimlerin sahip buldukları iktidarı ve yetkilerini kötüye kullanmalarını, tek tek bireylerin yada çoğulcu nitelik taşıyan toplumdaki halkın ortak çıkarlarını gözetmek amacıyla oluşturduğu grupların çıkarlarını zedeleyecek şekilde davranmalarını önlemektir.⁶⁹

Bilgi edinme hakkının ve yönetim karşısında bireyin hukuki güvenliğini sağlayan diğer düzenlemelerin diğer bir işlevi, bu düzenlemelerle yönetilenlere tanınan hakların toplumun nesnel değerleri niteliğinde olmaları nedeniyle yasa koyucuyu , bireylerin bilgiye ulaşmasını ve her görüşün kamusal iletişim alanında ifade edilebilmesini güvence altına alan, kamuoyu oluşturmanın açık sürecinin yaratılmasını mümkün kılacak önlemler almaya zorlamasını sağlamaktır.⁷⁰

Yönetimde açıklık ilkesinin benimsenmesi, yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınması, yönetimin işlemlerinde izleyeceği usulün yasal düzenlemelerle belirlenmiş olması, yönetimin tek taraflı karar alma , eylem ve işlem yapma gücünün aşırı kullanımının önlenmesinde yönetimin denetimi açısından mevcut denetim mekanizmaları yanında çok önemli bir işleve sahip bulunmaktadır. Bu anlamda yönetimin faaliyetlerinin belirli usul kurallarına

---

⁶⁷ ÜSKÜL ,a.g.m.,s.435

⁶⁸ MALARET Elisenda , “Demokratik Denetim Ve Katılım” , Bildiriler,Bildiri I Demokratik Denetim Ve Katılımcılık TBB,Uluslar Arası Anayasa Hukuku Kurultayı ‘nda sunulan bildiri, ,9-13 Ocak 2001,Ankara,s.425

⁶⁹ K.G.Robertson,a.g.m. ,s.152

⁷⁰ MALARET,a.g.m.,s.425

bağlanmasının ve yönetilenlere yönetim karşısında bilgi edinme hakkının tanınmasının amaçlarından birisini, yönetimin daha iyi denetim altına alınması düşüncesi oluşturmaktadır.⁷¹

C. GEREKLİLİĞİ VE FAYDALARI

Yönetimsel işlemlerin, faaliyetlerin yapılmasında, kararların alınmasında uygulanacak prosedürün ve yönetilenlerin bu faaliyetlerle ilgili bilgi talepleri karşısında bilgi verip vermeme ile ilgili kararların yönetimin takdirine bırakılması, değinilen konularda gizliliğin egemen olması, ilgilinin işlemde haberdar edilmemesi ve bilgilendirilmemesi, yönetimin sahip olduğu takdir yetkisini hukuka uygun kullanmaması ve idari işlemlerin yapılışında farklı usuller izlenmesine neden olabilecektir. Yönetimsel sisteme böyle bir yapının hakim olması eşitlik ilkesinin bozulmasına ve yönetime olan güvenin azalmasına yol açacaktır.⁷²

Bilgi edinme hakkına yer vermeyen bir sistemde görülebilecek olan bütün bu olumsuzlukların önlenmesi için, idari işlemlerde ve idari kararlarda yönetimin izlediği sürecin yönetilenler tarafından öngörülebilirliğinin ve bu yolla yönetilenler tarafından yönetimin denetiminin sağlanması gerekmektedir. İdari işlemlerde yönetimce izlenen yolun yönetilenler tarafından öngörülebilir kılınması için, yargılama sürecine ilişkin düzenlenmiş usuller gibi yasal düzenlemelerle usul kurallarına bağlanması ve yine bu süreç içinde yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınması gerekmektedir.⁷³

İdare kamu hizmetlerini kesintisiz ve düzenli bir şekilde yerine getirebilmesi amacıyla, almış olduğu kararları re'sen icra edebilme yetkisine sahip kılınmıştır. Yönetim, sahip bulunduğu kamu gücünü kullanarak yaptığı işlemler ve tek taraflı irade açıklamalarıyla bireylerin hukuksal durumlarında değişikliklerde bulunabilmektedir. İdare, kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla faaliyette bulunduğundan, iradesi bireylerin iradesine üstün

⁷¹ AKYILMAZ, a.g.e.,s.76

⁷² TOPRAK ,a.g.t.

⁷³ TOPRAK ,a.g.t.

tutulmakta, yapmış olduğu işlemler aksi ispat edilinceye kadar hukuka uygun kabul edilmektedir.⁷⁴

Yönetimin yönetilenler karşısındaki bu üstün konumu, yönetimin denetlenmesi gereğini ön plana çıkarmaktadır. Yönetimin kamu gücünden kaynaklanan yetkilerini gerçek kişiler olan kamu görevlileri kullandığından, bu yetkilerin kullanılması sırasında hukuka aykırılıkların engellenmesi, yargısal denetimin yanı sıra idari işlemlerin ve faaliyetlerin gerçekleşmesi sırasında da bir denetim mekanizmasının bulunmasını gerektirmektedir. Yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınması ile, ilgililer kendilerine yönelen idari işlemle ilgili bilgi edinme imkanı bulacak ve hukuka aykırı olduğunu düşündüğü bir işlem söz konusu ise, işleme karşı gereken başvurularda bulunabileceklerdir.⁷⁵

Yönetimin karar alma sürecinin, bu süreç içinde uygulayacağı usulün ve bilgi ve belgelere ulaşma imkanını sağlayan düzenlemelerin mevcut bulunduğu bir sistemin, gerek idarenin işleyişi gerekse bireyler ile ilişkileri ve insan haklarının gelişim düzeyi açısından çok önemli yararları bulunmaktadır. Böyle bir sistemin geçerli kılınması öncelikle hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesini sağlamakta, bu sayede de bireysel çıkarlar vasıtasıyla kamu yararının daha kolay gerçekleşmesi mümkün olmaktadır.⁷⁶

Yönetimde açıklık ilkesinin ve bu ilkenin hayata geçirilmesini sağlayan araçlarından biri olan bilgi edinme hakkının düzenlenmesi, yönetime hakim olan geleneksel anlayış ve uygulamalardan uzaklaşmasını da sağlamaktadır. Geleneksel yönetim anlayışında yönetimin dışarıya bilgi vermeyi reddettiği, genel olarak bireylerin yasal düzenleme ve kararlara uymasının kamu yararını gerçekleştirmek açısından yeterli bulunduğu düşüncesini taşıdığı görülmektedir.⁷⁷

⁷⁴ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.232-233

⁷⁵ YILDIRIM Ramazan, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.232-233

⁷⁶ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından...”, s.231, ÖZAY İl Han, “Günüşığında Yönetim” İstanbul 2002, Alfa Basım Yayım, s.5

⁷⁷ AKYILMAZ, a.g.e.,s.90

Yönetimde idari usul ve bilgi edinme hakkına ilişkin ilkelerin benimsenmeye başlanması ile birlikte açıklığın egemen kılınması, söz konusu geleneksel anlayışın yerini; bireylerin yönetimin işleyişi hakkında bilgisinin olduğu, halka yakınlığa önem veren şeffaf bir anlayışa bırakmaya başlamıştır.⁷⁸

Bireylerin toplu halde yaşamaktan kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanması gereği, kamu hizmetlerinin ve kamu idarelerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. İdare, oluşum nedeni olan ve kamu hizmetlerinin ne yönde ve nasıl yapılacağına, yani kamu görevlerinin belirlenmesinde ihtiyaçları esas alınan toplumdaki kendisini soyutlamak suretiyle, yönetilenlerin görüşlerini ve taleplerini dikkate almaksızın faaliyetlerini sürdürmez. Böyle bir durum çağın gerekleriyle ve toplumsal değerlerle bağdaşmaz niteliktedir. Bu nedenle yönetim ile toplum arasında bir bütünleşme olması ve bunun için de bireylere bilgi edinme hakkının ve idari işlem sürecine katılma imkanının tanınması gerekmektedir.⁷⁹

Yönetimin, kamu hizmetlerinde verimliliği ve etkinliği gerçekleştirilmesi için, yönetsel karar alma sürecinde saydamlığı hakim kılarak, bu sürece bireylerin de katılabilmesi imkanını yaratması gerekmektedir.⁸⁰

İdari usul ve bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemelerin yapılması, yönetimin işleyişi ile ilgili kuralların önceden bilinebilir hale gelmesi, bireylerin kendileri ile yönetim tarafından tutulan bilgilere erişebilmesi, yönetimin yapmış olduğu işlemlere karşı hangi hukuki yollara başvurabilecekleri konusunda bilgilendirilmeleri sağlanacak, böyle bir sistemin geçerli olması aynı zamanda yönetimin faaliyetlerine ve işlevlerini yerine getirmesine de katkıda bulunacaktır.⁸¹

---

⁷⁸ AKYILMAZ, a.g.e.,s.90

⁷⁹ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.232

⁸⁰ GÜRSEL Meltem Kutlu, "İdare Hukuku Bağlamında Yönetime Katılma Ve İdare Hukukunun Stüjelerinden Biri Olarak Bireyin Niteliğindeki Değişim", G.Ü. Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, G.Ü. Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003,s.325

⁸¹ GÜRSEL Meltem Kutlu, a.g.m.,s.325

Yönetimin elinde bulundurduğu ve gizlilik niteliği taşımayan bilgi ve belgelere ulaşma imkanının yönetilenlere tanınması ile yönetimde yasallık ilkesi pratiğe geçirilmekte, ilgililerin ve çoğunluğu ilgilendiren idari işlemlerde , anket gibi uygulamalarla tüm bireylerin yönetime katılımının sağlanması ile çağdaş-çoğulcu bir hukuk devleti niteliği kazanılmış olmaktadır. Bilgi edinme ve belgelere erişim hakkının bireylere tanınmasıyla sadece ortak ihtiyaç ve sorunları ile ilgili olarak seslerini duyurabilmek için bir araya gelmiş bireyler değil, örgütlenmemiş bireyler de yönetime katılma ve yapılacak işlem yada faaliyetle ilgili görüş belirtme imkanına sahip olacaklardır.⁸²

Yönetilenlerin yönetimin işleyiş sürecine de katılması demokrasilerde siyasal katılım yanında çok büyük önem taşımaktadır. Yönetimde demokrasiyi gerçekleştirmek, yönetilenlerin karar alma sürecinde aktif rol alması ve alınacak idari kararların yönünü etkileme imkanına sahip kılınması ile olabilir. Yönetilenlerin yönetime katılabilmeleri için, daha önce de değinildiği gibi, yönetimi yakından tanımaları ve işleyiş mekanizmasını, idari kararları alırken izlediği yolu bilmeleri gerekmektedir. Bilgi edinme hakkının tanınması ile yönetimin işleyiş sürecinden haberdar bulunan yönetilenlerin bilgili katılımıyla demokrasi ilkesi de tam anlamıyla gerçekleştirilebilir.⁸³

Toplumunu oluşturan bireylerin, tebaa konumundan çıkarak kamu hizmetinden yararlananlar statüsüne kavuşmaları, kamu hizmetlerinin finansmanına ödedikleri vergiler ve benzeri mali yükümlülüklerle katkıda bulunmaları, bireylerin doğrudan yönetime başvurup bilgi alma hakkına sahip kılınmalarını gerektirmektedir.⁸⁴

İdarenin, kamu yararını gerçekleştirmek amacıyla sahip kılındığı kamu gücünü ve kamusal yetkileri aşırı ve hukuka aykırı bir şekilde kullanmasının engellenmesini sağlamak, onun denetlenmesiyle mümkün olmaktadır. Yönetimin denetlenmesinde idari denetim, yargı denetimi ve diğer denetim türleri arasında kamuoyu denetiminin de çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Yönetimin yönetilenlerce denetlenmesini ifade eden kamuoyu denetiminin

⁸² ÖZAY İl Han, a.g.e.,s.4

⁸³EKEN, "Bilgi Edinme ..."s.64

⁸⁴ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından ...", s.232

söz konusu olması için, yönetilenlerin yönetimi ve yöneticileri kontrol etmesini sağlayacak yeterlilikte bilgiye sahip olmaları gerekmektedir.⁸⁵

Bilgi edinme hakkının tanınması yalnızca kamuoyu denetiminin değil, idarenin denetlenmesinde ve hukuka uygunluğunun sağlanmasında temel işleve sahip olan yargı denetiminin gerçekleştirilmesi ve yönetilenlere kamusal bir hak olarak sunulan yargı yoluna başvuru imkanının da kullanılabilmesi açısından çok büyük önem taşımaktadır. Yönetilenlerin herhangi bir yönetsel işlem yada faaliyet karşısında yargıya gidebilmeleri için, yönetsel faaliyetler, yönetsel işlem ve kararların gerçek yapısı hakkında bilgilenmeleri gerekmektedir. Çünkü ancak bilinen ve anlaşılan işlem ve kararların eleştirilmesi, denetlenmesi ve düzeltilebilmesine katkıda bulunulması mümkün olabilir.⁸⁶

Yönetilenlere bilgi edinme hakkının ve yönetimin elinde bulunan bilgi ve belgelere ulaşma imkanının tanınması, kamu gücünün ve tek taraflı, icrai işlem yapma yetkisinin yönetim tarafından kötüye kullanılmasını ve keyfi davranışlarda bulunulmasını önleyecektir.⁸⁷

Bilgi edinme hakkının yönetilenler açısından bir diğer faydası ise, yönetilenlerin söz konusu hak ile sahip olacakları imkanları kullanarak yönetim tarafından yapılan işlemin yada alınan kararın yasal olup olmadığını ve alınan kararların gerçek nedenlerini öğrenebilmeleridir. Yine bilgi edinme hakkının tanınması ile yönetilenlerin, kendileri hakkında yapılan işlem ve kararlar dolayısıyla içinde buldukları hukuki durum ve olaylara benzer durumlarda yönetimin daha önceden nasıl bir yol izlediğini, kendilerini ilgilendiren bir yönetsel kararın içeriğini öğrenmeleri mümkündür.⁸⁸

---

⁸⁵ AKYILMAZ, a.g.e.,s.90

⁸⁶ AKYILMAZ, a.g.e.,s.219

⁸⁷ AKYILMAZ, a.g.e.,s.90

⁸⁸ EKEN,a.g.t.,s.69

Yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınmış olmasının sadece yönetilenler açısından değil yönetim açısından da yararları bulunmaktadır. Yönetilenlerin bilgi ve belgelere ulaşma imkanına sahip olması durumunda yönetim de eleştirilere karşı kendisini korumak amacıyla, tutulan kayıtlarla alınan kararlar arasında birbirini doğrulayan bir ilişki bulunmasına dikkat edecektir.⁸⁹ Bilgi edinme hakkına yasal düzenleme ile yer verilmesi, yönetimin dürüst davranmasına da katkıda bulunacaktır. Kamu görevlerini yerine getiren kişilerin yapılan faaliyetler ve alınan kararlarla ilgili olarak olumsuzlukların kamuya yansımalarından çekinmeleri, onların aldığı kararlar ve yaptığı işlemlerde daha dikkatli ve sorumluluk bilinci içinde davranmalarını sağlayacaktır.⁹⁰

Bir sistemde bilgi edinme hakkının yasal düzenlemeye kavuşturulması, yönetimin toplumun çoğulcu çıkarlarına hizmet eder bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştirmesini ve farklı yöndeki çıkarların birbirini ezmemesini sağlamada bir araç niteliği taşıyacaktır. Yine bilgi edinme hakkı sayesinde yönetilenler yönetimin faaliyetlerinin ne derecede rasyonellik taşıdığını ve bu faaliyetlerin mevcut en iyi bilgiye dayandığı varsayımını kontrol etme imkanı bulacaklardır.⁹¹

Bilgi edinme hakkına yer vermeyen sistemlerde, yönetimin elinde bulunan bilginin yöneticiler tarafından farklı amaçlarla kullanılması olasılığı bulunmaktadır. Böyle bir sistemde de halka bilgi verilmesi mümkündür ancak verilen bilgiler seçilerek halka açıklanabileceğinden, bunlar olumsuzlukları göz önüne sermeyen ve sadece olumlu icraatlara ilişkin bilgiler olabilir.⁹²

Bilgi edinmenin yönetilenlere yasal bir hak sağlayacak şekilde düzenlenmiş bulunduğu sistemlerde ise, denetim organları ve yönetilenler yönetimden hesap sorabilme konusunda bir işleve sahip olmaktadır. Bir

---

⁸⁹ EKEN ,a.g.t.,s.72

⁹⁰ THURSTON,a.g.m.

⁹¹ K.G.Robertson,a.g.m. ,s.152

⁹² EKEN ,a.g.t.,s.69

sistemde yönetilenlere yönetimden hesap sorabilme imkanı tanınması, bilgi edinme hakkı ile desteklenmediği sürece hiç bir anlam ifade etmeyecektir.⁹³

Yönetilenlere bilgi edinme hakkının yasal düzeyde sağlanması, bilgilenmeden beklenen işlevlerin gerçekleşmesi açısından yeterli değildir. Bilgi edinme hakkı ile amaçlanan etkilerin gerçekleşmesi ancak çok yönlü, gerçek, saptırılmamış, özgür, bilgi dolaşımı güvenceye kavuşturulmuş, saptırılan bilgileri denetleyen bir bilgilenme sisteminin oluşturulmasıyla mümkün olabilir.⁹⁴

Bilgi edinme hakkının yukarıda değinilen faydaları sağlayabilmesi için uygulamaya yönelik olarak; yönetim tarafından bireylerin bilgi edinme taleplerinin reddedilmesi durumunda, bu karara karşı bağımsız bir organa başvurma imkanı getirilmesi gerekmektedir. Söz konusu organ, istenilen bilginin verilmesi halinde kamu yararının zedelenip zedelenmeyeceği konusunda değerlendirmeyi yapma yetkisine sahip bulunmalıdır.⁹⁵

Yine teorik olarak bilgiye erişme konusunda düzenleme yapılırken bu düzenlemelerin uygulanabilirliği açısından, yönetilenlere, fiili imkansızlıkları ortadan kaldıracak çeşitli imkanlar sağlanması gerekmektedir. Bu konuda gerçekleştirilebilecek uygulamalara; bazı bilgi kategorilerinin yönetimce basılı olarak kamuya dağıtılması, bir konu hakkındaki bilgilerin belli kısımlarının değil, bütününe ulaşılabilir olması, bilgilere makul sürede ulaşmayı sağlayacak düzenlemelerin yapılmış olması, yönetimin bütün bu konularda yönetilenlere gereken yardımı yapması gibi imkanların tanınması örnek olarak verilebilir.⁹⁶

---

⁹³ EKEN ,a.g.t.,s.69

⁹⁴ ÖZEK Çetin, a.g.e.,s.X

⁹⁵ KAYA Cemil, "2000 Tarihli İngiltere Bilgi Edinme Hakkı Yasası Üzerine Bir İnceleme" G.Ü. Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, G.Ü. Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003,s.328

⁹⁶ KAYA ,a.g.m.,s.328

D. KAPSAMI VE SINIRLARI

1. Bilgi Edinme Hakkı Kapsamındaki Bilgi Ve Belgeler

Bilgi edinme hakkının kapsamı, yönetilenlerin bilgi edinme hak ve özgürlüğü vasıtasıyla hangi nitelikteki ve konulardaki bilgi ve belgelere ulaşabileceğiyle ilgili bulunmaktadır.

Bilgi ve belgeler ile ses, görüntü ve bilgisayar kayıtlarına ulaşabilme imkanının sağlanması, bilgi edinme hakkı kapsamında bulunmaktadır. Kişilerin kendi haklarında tutulmuş olan dosyaları, fişleri inceleyebilme ve bunlarda yanlışlık bulunması durumunda, yanlışlık ve hataları düzeltebilme imkanı da bilgi edinme hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Bilgi edinme hakkına devlet güvenliği, diplomasi, milli savunma ve özel hayatın korunması amacıyla bu kategorilerdeki bilgiler açısından sınırlama getirilmektedir.⁹⁷

Bilgi edinme hakkının kapsamına genel olarak bakıldığında bu hakkın kişisel olmayan verileri, raporları, siyasal bağlantılı dokümanları, hazırlık yazışmalarını, idari kuralları kapsadığı görülmektedir. Yine bilgi edinme hakkı, kişinin kendisi hakkında bilgi toplayan ve edinen mercilerden, bunları sağlayabilme olanağını da içinde bulundurmaktadır. Bilgi edinme hakkına yasal düzenlemelerde yer veren ülkelere bakıldığında, kişisel verilerin ilgili kişi dışında diğer kişilere açık olmadığı görülmektedir.⁹⁸

Genel olarak yönetilenlere ulaşabilme imkanı tanınan ve bilgi edinme hakkının kapsamını oluşturan bilgi ve belgeleri belirtmek gerekirse,⁹⁹

- a) Yönetimin elinde bulundurduğu yazılı belgeler, ses ve görüntü kayıtları, bilgisayar kayıtları,

⁹⁷ EKEN, "Bilgi Edinme ..."s.75

⁹⁸ GÜRAN Sait, "Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu", Anayasa Yargısı 9, Ankara, 1993, s.34

⁹⁹ EKEN Musa ,a.g.t.,s.70 ,YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından..." , s.233-234 ,EKEN, "Bilgi Edinme..."s.64-65

b) Yönetimin kamu politikası ile ilgili almış olduğu kararlar, düzenleyici işlemler, yasal düzenlemeler, sirkülerler, direktifler, kanun ve kararları uygulamaya yönelik açıklayıcı notlar, toplantı tutanakları, mali bilançolar, araştırma ve inceleme raporları,

c) Yönetim tarafından uzman kuruluşlara yaptırılan, istatistiki, ekonomik, kültürel ve sosyal bilgileri içeren inceleme ve araştırmalar,

d) Faaliyet ve teftiş raporları,

e) Yönetim ile bazı uzman kuruluşlar arasında gerçekleştirilen ve danışma niteliği taşıyan toplantılar ve çalışmalarda belirlenen görüş ve öneriler ile söz konusu kuruluşların görüş ve önerileri, bu toplantıların tutanakları,

f) Yönetilenlerin kendileriyle ilgili olarak yönetim tarafından tutulan, dosyalardaki kişisel bilgiler. Söz konusu bilgiler sadece ilgili kişinin ulaşımına açıktır. Kişiler kendileri ile ilgili olmayan diğer kişilere ait bulunan dosyalara ve kişisel bilgilere ulaşma hakkına sahip değildirler.

Yukarıda belirtilen bilgi ve belge kategorilerine çeşitli yasalardaki düzenlemeler göz önüne alınarak eklemeler yapılabilmesi mümkündür. Bilgi edinme ve belgelere ulaşmada temel birer istisna teşkil eden bilgi ve belge kategorileri dışında her türlü bilgi ve belgeye ulaşılması esas olduğundan, ilgililerin öğrenimine açık olan bilgi ve belgelerin daha da çoğaltılması mümkündür.¹⁰⁰

¹⁰⁰ EKEN ,a.g.t.,s.70 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından...” , s.233-234 ,EKEN, “Bilgi Edinme...” ,s.64-65

2. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Bilgi edinme hak ve özgürlüğüne yer verilirken, bu hakkın çeşitli nedenlere dayanan sınırlarına da yer verilmektedir. Bilgi edinme hakkına sınırlama getirilmesi birçok bakımdan gereklidir. Çünkü bir kişinin sahip olduğu bilgi edinme hak ve özgürlüğünün sınırlandırılmaması durumunda, bu hakkın kullanımının diğer bir kişinin hak ve özgürlüklerine zarar vermesi olasıdır. Bu nedenle bilgi edinme hak ve özgürlüğünün diğer kişilerin hak ve özgürlükleriyle çatışması önlenmelidir. Bu da ancak bu hakka çeşitli gizlilik gerektiren konularda sınırlama getirilmesiyle mümkün olabilir.¹⁰¹

Bilgi edinme hak ve özgürlüğü bağlamında bireysel çıkar ile kamu yararının karşı karşıya gelmesi durumunda, hakkın özüne dokunulmamak, bilginin elde edilmesindeki bireysel çıkarla, yönetimin bilgi veya belgeyi açıklamamasındaki kamusal yarar arasındaki denge gözetilmek şartıyla bilgi edinme hakkına bazı sınırlamalar getirilmesi mümkün olmaktadır. Kamu yararı açısından hangi bilgi ve belgelerin gizli nitelikte bulunacağı belirlenirken, bireysel çıkarla kamu yararı arasındaki dengenin çok iyi sağlanması gerekmektedir.¹⁰²

Yönetimde açıklık ilkesinin hayata geçirilmesinin yönetimde demokrasi ve hukuk devletinin gelişimi açısından sağladığı faydaları çok büyük olmakla birlikte; uygulamaya bakıldığında yönetimde mutlak açıklığın sağlanmasının gerek fiili açıdan pek mümkün olamaması gerekse böyle bir durumun yönetimin faaliyetlerini sürdürebilmesi konusunda sakıncalar taşıması söz konusudur.¹⁰³

Yönetimde açıklığın mutlak olarak uygulanması aynı zamanda devletin güvenliği, dış politikası, güvenlik hizmetleri gibi alanlarda olumsuz sonuçlar doğurabileceğinden, bilgi edinme hakkına, devletin ulusal güvenliği ve uluslar

¹⁰¹ EKEN, a.g.t., s.72

¹⁰² ALAN Nuri, "İdari Usul Ve İdari Yargı", Danıştay Dergisi, Y.30, S.102, 2000, s.6, YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından...", s.234

¹⁰³ AKILLIOĞLU, "Yönetimde Açıklık...", s.2

arası çıkarlarının korunmasına yönelik olarak sınırlamalar getirilmesi söz konusu olmaktadır.¹⁰⁴

Yönetimde açıklık ilkesine yer verilirken yönetimin elindeki her türlü bilginin gerek halkla ilişkiler, gerekse bilgi edinme hakkı kapsamında olsun hiçbir sınırlamaya gidilmeksizin açıklanmasının sakıncaları bulunduğundan, yönetimin elinde bulundurduğu özel ve gizli nitelik taşıyan bazı bilgi ve belge türlerinin bilgi edinme hakkı kapsamında tutulması gerekmektedir. Söz konusu bilgi ve belgeler adeta doğası nedeniyle gizli tutulması gereken ve bilgi edinme hakkının dışında kalan belgelerdir.¹⁰⁵

Bilgi edinme hakkına getirilen sınırlamalar genellikle devletin ve ülkenin güvenliği, kişilerin özel hayatının korunması ve işletmelerin serbest rekabet imkanının korunması ile ilgili bulunmaktadır.¹⁰⁶

Bilgi edinme hakkı ile ilgili yasal düzenlemelere bakıldığında, ayrıntılarda farklılıklar bulunmakla beraber genel olarak önceden tanımlanmış ve belirlenmiş istisnai bilgiler kategorisi bulundurulmakta ve istisnaya yer verilmediği sürece her türlü bilgiye ulaşılabileceğini kabul etmektedirler. Getirilen kısıtlamalar, yasal koruyucu kısıtlamalar niteliğini taşımaktadırlar.¹⁰⁷

Bilgi edinme hakkının düzenlenmiş olduğu yasalar, ulaşımaya açık olmayan bilgilerin ve kayıtların belirtildiği bir listeyi ihtiva etmektedir. Yasanın ihtiva ettiği bilgi ve belgelerden bazıları daima istisna kapsamına girmekte, bazıları ise ilgili bilgi veya kayıtın herkese açık olması durumunda zarara yol açma olasılığı varsa istisna tutulmaktadır.¹⁰⁸

Genel olarak bilgi edinme yasalarında görüldüğü gibi hangi tür bilgi, belge ve kayıtların gizliliğe tabi olduğu ve bilgi edinme hak ve özgürlüğünün kapsamı dışında bırakıldığının bilgi edinme hakkını ve idari usulü düzenleyen yasalarda açıkça, belli bir liste halinde belirtilmesi yasanın işlevini yerine

¹⁰⁴ ALAN Nuri,a.g.m.,s.6

¹⁰⁵ YILDIRIM, "İdare Hukuku Açısından...", s.235

¹⁰⁶ EKEN ,a.g.t.,s.72

¹⁰⁷ THURSTON,a.g.m.

¹⁰⁸ THURSTON,a.g.m.

getirebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.¹⁰⁹ Bilgi edinme hakkına devletin ve kamunun güvenliğini sağlamak amaçlı olarak milli savunma, dış ilişkiler, mali politikalar, polisiye ve soruşturma ve kovuşturma konularına ait bilgiler ile henüz hazırlık aşamasında bulunan ve yönetimin iç işleyişi ile ilgili olan dokümanlar konusunda sınırlamalar getirilebilmektedir.¹¹⁰

Bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulan bilgi kategorilerini daha geniş ve genel olarak ifade edersek; devlet sırrı niteliğindeki devletin savunmasına, emniyetine, dış ilişkilerine ait bilgilerle, açıklanması veya zamanından önce açıklanması durumunda kamu ekonomik düzenini bozabilecek veya rekabet düzenini zedelemek suretiyle haksız kazançta yol açabilecek bilgiler, kişilerin çalışma hayatını ve mesleki onurunu zedeleyecek nitelikteki istisna olmak üzere askeri veya sivil istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetine ilişkin bilgiler bu hakkın kapsamı dışındaki bilgileri oluşturmaktadır.¹¹¹

Değinen kamu düzenini yada genel piyasa düzenlerini korumaya yönelik sınırlamalar yanında, kişilerin özel hayatına haksız müdahale teşkil edecek, soruşturmacıların güvenliğini tehlikeye sokacak, gizli kalması gereken bilgi kaynağının ortaya çıkmasına neden olacak, suç işlenmesine yol açacak, suçun yada suçluların ortaya çıkarılmasını tehlikeye sokacak, yargılamayı güçleştirecek ve kişilerin adil yargılanma hakkını zedeleyebilecek bilgiler ile haberleşme gizliliği kapsamında bulunan bilgiler, ticari sır niteliği taşıyan bilgiler de bilgi edinme hakkı kapsamının dışında tutulmaktadır.¹¹²

Devletin ve kamunun güvenliğinin sağlanmasına ilişkin sınırlamalar yanında özel kişi ve kuruluşların güvenliğinin ve haklarının korunmasına yönelik sınırlamalar da bulunmaktadır. Çağdaş toplum düzeninin kişilerin özel hayatının ve mahremiyet alanlarının korunmasını gerektirdiğinden, bilgi

¹⁰⁹ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından...”, s.235

¹¹⁰ EKEN, a.g.t., s.72

¹¹¹ DOĞRUSÖZ Bumin, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”, 27.10.2003 tarihli Dünya online http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=148605, 18.05.2004

¹¹² DOĞRUSÖZ Bumin, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”, 27.10.2003 tarihli Dünya online http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=148605, 18.05.2004

edinme hakkına yer verirken kişilerin özel hayatlarına ve mahremiyetlerine girilmemesi gerekmektedir.¹¹³

Yönetimin işlem ve faaliyetlerine ilişkin hazırlık çalışmaları ve yönetimin iç işleyişine ve düzenine ait dokümanların bilgi edinme hakkı kapsamına dahil edilmemesindeki temel amaç, yönetimin çalışmasının ve faaliyetlerinin ciddiyet ve sessizlik içinde sürmesinin sağlanması, yönetimin mevcut plan ve projelerini değiştirip, yenilerini oluşturmasına fırsat verilmesidir.¹¹⁴

Bilgi edinme hakkına kişisel bilgiler ve özel hayata ilişkin bilgiler açısından getirilen sınırlamaların amacını kişi haklarının korunması düşüncesi oluşturmaktadır. Bu anlamda bilgi edinme hakkının kapsamını geniş tutmak kişilerin özel hayatı ile ilgili bilgilerin öğrenilmesi ve dağıtılmasına yol açabilecek, bu durum ise özel yaşamın gizliliği ve mahremiyetini zedeleyebilecektir.¹¹⁵

Özel hayatın korunması amacıyla bilgi edinme hakkına getirilen sınırlamalara örnek olarak; vergi mükelleflerinin dosyalarının gizli tutulması(mali gizlilik), hastalar hakkındaki bilgileri ihtiva eden dosyaların gizli tutulması(tıbbi gizlilik), kişilerin ırk, orijin, siyasi ve felsefi düşünce gibi çeşitli özellikleri hakkında bilgileri içeren fişlerin gizli tutulması, cezai soruşturma ve kovuşturma konusunda gizliliğin bulunması, haberleşmede gizliliği, sınav gizliliği gibi gizliliğin esas olduğu bilgi kategorilerinin bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bulunması gösterilebilir.¹¹⁶

Gizliliğin esas kabul edildiği belirtilen alanlar arasında sınav gizliliği konusunda bazı istisnaların tanınması mümkün olmaktadır. Sınavlarla ilgili bilgilere gizlilik sınavların objektif olarak yapılması amacına yönelik bulunmaktadır. Sınavlarla ilgili olarak sınava katılanların sınav sonuçlarının nasıl değerlendirildiğini, bu değerlendirmede hangi kriterlerin geçerli

¹¹³ EKEN ,a.g.t.,s.73

¹¹⁴ EKEN ,a.g.t.,s.73 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”,s.237,EKEN, “Bilgi Edinme ..”, s.67

¹¹⁵ EKEN ,a.g.t.,s.73 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.235,EKEN, “Bilgi Edinme”, s.67

¹¹⁶ EKEN,a.g.t.,s.73 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.235,EKEN, “Bilgi Edinme...” ,s.67

olduğunu ve sınav kazanılamamışsa bunun nedenini öğrenme imkanı bulunmakta ve sınav gizliliğine bu anlamda istisna getirilmiş olmaktadır.¹¹⁷

Bilgi edinme hakkı kapsamı dışında kabul edilen ticari hayata ait bilgiler de bulunmaktadır. Ticari alanda bilgi edinme hakkına sınır oluşturan bilgi kategorilerinin kabul edilmesinin nedeni, ticari işletmelerin ekonomik ve mali durumlarını ve pazar stratejilerini içeren bilgilerin üçüncü kişiler tarafından öğrenilmesinin işletmeler açısından zararlı sonuçlar doğurmasının mümkün olmasıdır.¹¹⁸

Ticari hayata ilişkin olarak gizliliğin kabul edildiği bazı bilgi türlerinin bulunmasının amacı ticari işletmelerin haklarını korumak, haksız rekabeti önlemek ve serbest piyasa ekonomisinin tam işlemlerini olumsuz rekabet şartlarının doğmamasını sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda ticari hayata yönelik üretim gizliliği ve ticari ve sınai belgelerin gizliliği söz konusudur.¹¹⁹

Bilgi edinme hakkına devlet sırrı konusunda sınırlama getirilerek bazı bilgi ve belgelerin devlet sırrı kapsamına alınması ve bu bilgi ve belgeler açısından gizliliğin benimsenmesindeki amaç, devletin ulusal güvenlik ve savunma politikasının, uluslar arası çıkarlarının ve ilişkilerinin korunmak istenmesidir.¹²⁰

Devlet sırrı konusunda; devlet sırrı kavramının yasal bir tanımının yapılması gereği önemle vurgulanması gereken bir hususu oluşturmaktadır. Yönetimin takdir yetkisini kullanarak bazı bilgileri devlet sırrı olarak nitelendirmesi ve gizlilik kapsamına alması bu anlamda yeterli sayılmamaktadır.¹²¹

¹¹⁷EKEN,a.g.t.,s.73 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.235,EKEN, “Bilgi Edinme...” ,s.67

¹¹⁸ EKEN,a.g.t.,s.73-74 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.236,EKEN Musa, “Bilgi Edinme ...”,s.67

¹¹⁹ EKEN ,a.g.t.,s.73-74 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.236,EKEN, “Bilgi Edinme.” s.67

¹²⁰ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık....”, s.3, YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.236

¹²¹ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık....”, s.3, YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.236

Devlet sırrı niteliği tanınan ve gizlilik kapsamına alınan bilgilerin açıklanmasına cezai yaptırım bağlanması durumunda, cezai sonucun doğması için söz konusu bilgilerin yaptırım öngören yasa tarafından sayma yoluyla, açık bir biçimde devlet sırrı olduğu belirtilmesi gerekir.¹²²

Devlet sırrı kavramının, devlet sırrı kapsamına dahil olan ve gizlilik niteliği taşıyan bilgi ve belge kategorilerinin yasal düzenleme ile açıkça belirtilmemesi durumunda hangi bilgi ve belge türlerinin devlet sırrı sayılacağı ve devlet sırrı kavramının ne ifade ettiğinin belirlenmesi yönetimin takdirine bırakılmış olmaktadır.¹²³

Bilgi edinme hakkından istisna tutulan bilgi ve belgelerin yasa ile belirlenmeyip yönetimin takdirine bırakılması, yönetimin herhangi bir bilgi veya belgeyi devlet sırrı kapsamında değerlendirerek istediği bilgi ve belge türleri ile ilgili olarak bilgi edinme hak ve özgürlüğünü engelleyebilmesine imkan verir. Yine bunun sonucu olarak aslında gizlilik niteliği taşımayan ve taşınması gerekmeyen belge ve dosyalar gizli olarak nitelendirilip ilgililerin bunlara ulaşması ve bilgi edinmesi engellenebilmesi mümkündür.¹²⁴

3. Gizliliğin İstisnaları

Bilgi edinme hakkı kapsamına dahil edilmeyen alanlar içerisinde de mutlak gizliliğin kabul edilmesinin sakınca doğuracağı bazı konular, bilgi ve belgeler bulunabilmektedir. Bilgi edinme hak ve özgürlüğü kapsamı dışında bulunan bilgi ve belgelerin kamu sağlığı ve kamu yararı açısından tehdit oluşturması durumunda, bu bilgilerin gizlilik kapsamından çıkarılıp kamu oyuna açıklanması gerekmektedir.¹²⁵

Belli bir alandaki bilgi ve belgeler açısından bilgi edinme hakkına sınırlamalar getirilirken belli hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Öncelikle belli bir bilgi veya belgeye erişimi sınırlama haklı bir amaca yönelik

¹²² AKILLIOĞLU, “Yönetimde Açıklık...”, s.3, YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.236

¹²³ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.236-237

¹²⁴ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.236-237

¹²⁵ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”s.237

olmalıdır, sınırlamayı gerektiren bu amaç gerçekten önemli bir ihtiyaca cevap vermelidir. Yine belli bir alanda getirilen gizlilik kanunla hükme bağlanmış olmalıdır.¹²⁶

Bilgi edinme hakkına getirilecek sınırlamalarla bazı bilgi ve belge türlerine gizlilik niteliği tanınırken, güvenlik güçleri de dahil olmak üzere hiçbir kamu kurum ve kuruluşunun görevi nedeniyle bilgi edinme hakkının kapsamı dışında tutulmaması gerekmektedir. Bilgi edinme hakkı ve özgürlüğünün düzenlenmiş olduğu yasada gizli tutulan bilgi ve belgeler açıkça sayılarak belirlenmeli ve kavramlar açık bir şekilde tanımlanmalıdır.¹²⁷

Bilgi edinme hakkı kapsamına giren kurum ve kuruluşlar açısından Avrupa ülkelerindeki düzenlemelere bakıldığında, bilgi edinme hakkının kullanım alanına bütün kamu kurum ve kuruluşları ile mahalli idarelerin ve kamu hizmeti yürütmekle görevli özel kuruluşların dahil edildiği görülmektedir. Devlet güvenliğini ve dış ilişkileri sağlayan kamusal birimlerin de bu hakkın kapsamı dışında tutulduğu görülmektedir. Bu durumda, istisnaya tabi tutulmuş bulunan kurum ve kuruluşların ve bilgi ve belgelerin listeler halinde tek tek belirtilmesi, keyfi uygulamaların önlenmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.¹²⁸

Yine bireylere bilgi edinme hakkının tanınmış bulunduğu yasal düzenlemede, bilgi edinme hakkı kapsamına giren bilgi ve belgelerin belirtilmesinden çok; hakkın kapsamı dışında tutulmuş olan ve gizliliğin geçerli olduğu bilgi ve belgelerin belirtilmesi yoluna gidilmeli, yasada belirtilenler dışında kalan bütün bilgi ve belgelere erişim serbest kılınmalıdır.¹²⁹

Bilgi edinme hakkını düzenleyen yasanın uygulamaya geçirilme sürecine yönelik olarak ise, bir bireyin, bir kurum veya kuruluşta bulunan bilgi veya belgeye erişmek istemesi durumunda, söz konusu kurum veya kuruluş tarafından bilgi talebinin reddedilmesi halinde, erişilmek istenen bilgi veya

---

¹²⁶ KESMEZ, a.g.m.,s.4

¹²⁷ KESMEZ, a.g.m.,s.4

¹²⁸ EKEN ,a.g.t.,s.72

¹²⁹ KESMEZ, a.g.m.,s.4

belgeye erişmenin kanunla yasaklanmış bulunduğu kanıtlanması gerekmektedir.¹³⁰

Bilgi edinme hakkı dışında bırakılan alanlardan biri olan üretim alanındaki gizliliğe çeşitli düşüncelerden yola çıkılarak bazı istisnalar getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu alanda tüketicilerin ve çevrenin korunması gereği, üretim teknolojisi ile ilgili ve bunu tamamlayıcı nitelikteki bilgilerin açıklığını gerektirmektedir. Söz konusu bilgiler fabrikaların yarattığı kirliliğin ve her hangi bir ürünün zararlılık derecesini öğrenmeyi sağladığından, bu nitelikteki bilgiler açısından bilgi edinme hakkı söz konusu olmaktadır.¹³¹

Yine bilgi edinme hak ve özgürlüğünün sınırlandırıldığı ve gizlilik niteliğinin tanındığı tıbbi bilgiler konusunda da bazı bilgilere ulaşmanın mümkün olması yada bu bilgilerin açıklanması gerekmektedir. Tıbbi gizlilik açısından tehlikeli ve bulaşıcı hastalıklar, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi konular özellik arz etmekte, bu konularda gizliliğe istisna getirilmesinde beklenen yararlar bulunmaktadır.¹³²

Ticari gizliliğin söz konusu olduğu alanlarda ise, yasa dışı iş yapan ticaret erbabı, çevreyi kirleten ve çalışanları açısından tehlike arz eden iş yerleri, tüketici sağlığı ile bağdaşmayan üretim tekniği kullananların kamu oyuna açıklanması ve herkes tarafından bilinmesi sağlanarak gizlilik kapsamı dışına çıkarılması ve bu konuda gerekli önlemlerin alınmasının sağlanması mümkündür.¹³³

Yine ticari, sınai ve mali gizlilik alanında, bir ürünün oluşum süreci ile ilgilenen tüketicilerin gerekli bilgileri öğrenebilmesi yada hisseleri borsada alınıp satılan firmaların mali durumlarının bilinmesi açısından gizliliğe istisnalar getirilmesi söz konusu olabilmektedir.¹³⁴

---

¹³⁰ KESMEZ, a.g.m.,s.4

¹³¹ EKEN ,a.g.t.,s.74 ,YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.236,EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.68

¹³² EKEN ,a.g.t.,s.75

¹³³ EKEN ,a.g.t.,s.75

¹³⁴ EKEN ,a.g.t.,s.75

4. Bilgi Edinme Hakkı Bağlamında Bireysel Bilgilerin Öğrenilmesi Ve Bireyin Korunması

Bireyin savunma haklarını kullanabilmesi ve yönetsel işlemler karşısında korunması açısından kendisine yönelik yönetsel işlemler hakkında bilgi sahibi olması ve içeriğini tanıması çok önemli bir gerekliliktir.¹³⁵

Bireylere genel bir düzenleme ile bilgi edinme hakkı tanınmış olmasının en çok anlam ifade ettiği ve önem taşıdığı alan, bireyler hakkında isme bağlı olarak yönetimin elinde bulunan ve otomatik işleme tabi tutulan bilgilerdir. Son zamanlarda gerek kamu kesiminde gerekse özel kesimde özellikle bilgisayar ile kişisel bilgilerin tutulması ve işlenmesi söz konusu olmaktadır.¹³⁶

Yine işleme tabi tutulan bu veri veya bilgiler vasıtasıyla kişiler hakkında yeni bilgiler, değerlendirmelerin elde edilmesi mümkün olmaktadır. Bu tür işlemler genelde kişilerin bilgisi dışında gerçekleşmekte, bu durumda bilgiyi elinde tutan otoritenin kişiler karşısında büyük bir güce sahip olmasını sağlamaktadır. Bireylerin özgürlüğü açısından bu tür bilgi işlemleri karşısında bilgi edinme hakkının tanınması ve bu sayede korunmalarının sağlanması gerekmektedir.¹³⁷

Kişisel bilgilerin bilgisayar vasıtasıyla tutulması ve işlenmesi dışında, bu tutulan ve işlenen bilgilerin veya verilerin istek sahiplerine çeşitli amaçlarla aktarılması söz konusu olabilmektedir. Bu durum da kişisel bilgilerin çeşitli merkezler arasında değiş tokuş edilebilmesine ve bir kişi hakkında olduğu kadar yığınlar hakkında da bilgi ve değerlendirmelerin yapılabilmesine ve üretilbilmesine neden olabilmektedir. Bilgi sayesinde oluşan bu büyük güç karşısında kendisi hakkında tutulan kayıtlardan habersiz olan kişilerin korunmasını sağlamak bilgi edinme özgürlüğü dolayısıyla üzerinde önemle durulması gereken bir konuyu oluşturmaktadır.¹³⁸

¹³⁵ EKEN ,a.g.t.,s.71

¹³⁶ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık...”, s.11, YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.235

¹³⁷ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık...”, s.11, YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.235

¹³⁸ AKILLIOĞLU , “Yönetimde Açıklık...”, s.11

Belirtilen bütün bu durumlar karşısında kişilerin kendileri hakkında tutulan söz konusu bilgilerin varlığından ve içeriğinden haberdar edilmesi gerekmektedir. Kişilere kendisi hakkında tutulmuş olan bilgi ve kayıtların içeriğini öğrenme hakkının ve imkanının tanınmış olmasının, eğer kişiler kendileri hakkında tutulan bilgi ve kayıtların varlığından haberdar değilse hiçbir anlamı kalmamaktadır.¹³⁹

Bilgi edinme hakkına uygulamada da etkin bir şekilde yer verilmesi için kişilerin kendileri hakkında yönetimin elinde bulunan ve işleme tabi tutulan kişisel bilgi ve veriler karşısında korunmasının sağlanması için her yönetim biriminin elinde bulunan bilgilerden ve verilerden kişileri haberdar etmesi gerekmektedir. Kişilerin bu bilgilerden haberdar olması, periyodik olarak yapılacak yayınlarla sağlanabileceği gibi kişisel olarak bildirim yapılması suretiyle de sağlanabilir.¹⁴⁰

Kişilere sadece kendileri hakkında tutulan bilgilerin varlığını ve içeriğini bilme hakkının tanınması kişinin korunması açısından yeterli değildir. Bunun yanında kişilere tutulan kayıtlarda bulunan eksik ve yanlış bilgileri de düzeltebilme imkanının tanınması gerekmektedir.¹⁴¹

Kişisel kayıtlarda bulunabilecek yanlışlıklara örnek olarak; kayıtlarda affedilmiş bir cezanın silinmemiş olması ve hala bulunması, iyi yapılmamış bir soruşturma sonucu gerçek dışı bir bilginin yer alması gibi durumlar verilebilir. Söz konusu yanlışlıklar kişinin işe girmesini bile engelleyebilir ve böylece hayatında çok büyük olumsuz etkiler yaratabilir.¹⁴²

Yukarıda belirtilen, ortaya çıkabilecek olumsuz durumların önlenmesi açısından, kişisel bilgi ve verileri elinde bulunduran yönetim birimlerinin, bilgi edinme hak ve özgürlüğü kapsamında kendilerine başvurulması durumunda

¹³⁹ EKEN ,a.g.t.,s.71 EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.65

¹⁴⁰ EKEN ,a.g.t.,s.71 EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.65

¹⁴¹ EKEN ,a.g.t.,s.71, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.65

¹⁴² EKEN ,a.g.t.,s.71, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.65

kişisel bilgiler konusunda ilgili kişi dışındaki kişilere bilgi vermemekle yükümlü tutulmaları gerekmektedir.¹⁴³

Kişisel bilgilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında kişilerin korunması ve kişisel verilerin sınır ötesi değişimi konusunda Avrupa konseyi tarafından bir sözleşme hazırlanmış ve 1984 yılında yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. Sözleşme, kişisel bilgilerin otomatik işleme tabi tutulmasında bireyin korunması açısından genel düzenlemeler getirmekte ve kişisel verilerin sınır ötesi değişimini düzenlemektedir. Sözleşmenin her hangi bir devlet açısından uygulanabilmesi için o devletin iç hukukunda bilgi işleme karşı bireyin korunması konusunda bir yasa çıkarılmış olması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye tarafından sözleşme bu güne kadar onaylanmış değildir. Sözleşmenin uygulanması açısından ülkenin iç hukukunda bilgi işleme karşı bireylerin korunması konusundaki yasa ile bilgi işlemlerinde kişinin nasıl korunacağı ve bilgi alışverişinin nasıl denetleneceği konusunda kurallar bulunması gerekmektedir.¹⁴⁴

Sözleşmenin öngördüğü düzenlemeleri yapan ülkelerde ilgiliye kendisi hakkında tutulan bilgileri öğrenme ve yanlış bilgilerin düzeltilmesini isteme hakkı tanındığı görülmektedir. Kişilere tanınan bu hakkın uygulamaya etkili bir şekilde geçirilmesi açısından bağımsız bir denetim otoritesi kurulması ve yargı denetimi gibi önlemler de yasal düzenlemelerde yer almaktadır.¹⁴⁵

E) KULLANIMI

Bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemelerden beklenen faydaların elde edilebilmesi ve bunların etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi için bilgi edinme hakkına yer veren yasal düzenlemenin uygulama aşamasında, bu hakkın kullanımı konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar bulunmaktadır.

Bireylere tanınmış bulunan bilgi edinme hakkının, olması gerektiği gibi kullanılabilmesi için öncelikle yönetimin bu hakkın kullanımına saygı duyması ve bireylere bu konuda gerekli kolaylığı göstermesi gerekmektedir. Yönetimin

¹⁴³ YILDIRIM, “İdare Hukuku Açısından ...”, s.235

¹⁴⁴ AKILLIOĞLU, “Yönetimde Açıklık...”, s.11-12

¹⁴⁵ AKILLIOĞLU, “Yönetimde Açıklık...”, s.11-12

bilgi edinme hakkının kullanılması konusunda olumsuz tavır sergilemesi ve bilgi vermeye yanaşmaması, talep edilen bir bilgi ve belgeyi yorum yoluyla bilgi edinme hakkından istisna edilmiş bilgi ve belgeler arasına dahil etmesi şeklinde bir uygulama ile olabilir. Bu durumda yönetim bilgi edinme hakkının kullanılması konusunda, uygulamayı zorlaştırıcı bir tavır sergilemiş olacaktır.¹⁴⁶

Yönetimin bilgi edinme hakkının kullanılması açısından sergileyeceği olumsuz tavırların önlenmesi ve hakkın etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması kurulmuş olan denetim sistemine de bağlı bulunmaktadır. Etkinliğin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözülmesi kamu denetçisi, özel görevli komisyonlar oluşturulması suretiyle sağlanabileceği gibi bu görevi yargının üstlenmesi de mümkündür.¹⁴⁷

Bilgi edinme hakkı ile oluşturulacak olan ve bilgi ve belgelere erişmeyi sağlayan mekanizmanın işleme kapasitesi de, yönetimin gizlilik niteliği tanınan bilgi ve belgelerle ilgili istemleri reddetme konusundaki takdir yetkisinin mahkemeler veya bu konudaki itirazları incelemekle görevli olarak oluşturulacak diğer organlar tarafından sınırlandırılmasına ve istenilen bilgi ve belgelerin verilmesi ile ilgili kararlar verilmesine bağlı bulunmaktadır.¹⁴⁸

Bilgi edinme hakkına ilişkin kanuni düzenlemenin uygulama açısından da işlerlik kazanması, yönetimin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelerle ilgili olarak bilgi edinme istemleri açısından bireylerle muhatap olacak, bilgi ve belgeleri vermekle görevli bulunacak, sorumlu memurların belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Bilgi ve belge istemleri ile ilgili olarak görevlendirilecek memurların iyi eğitilmiş, yönetim biriminin faaliyetleri konusunda yeterince bilgilenmiş olmaları ve bireylerle olan diyalogda memurlar tarafından kullanılan dilin basit ve anlaşılabilir olması gerekmektedir.¹⁴⁹

¹⁴⁶ EKEN ,a.g.t.,s.76, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.69 ,THURSTON,a.g.m.

¹⁴⁷ GÜRAN, a.g.m.,s.32

¹⁴⁸ GÜRAN, a.g.m.,s.33

¹⁴⁹ EKEN ,a.g.t.,s.76, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s.69

Bilgi ve belge taleplerinin süratle değerlendirilebilmesi ve karşılanabilmesi açısından önem arz eden bir diğer nokta da, sorumlunun belirlenmesi ve gerekli yetkilere haiz kılınmış olması gereğidir. Bu sayede gelecek bilgi istemleri karşısında memurların hiyerarşik üstlerine danışma durumunda kalması gibi engelleyici durumlarla karşılaşılması engellenebilecektir.¹⁵⁰

Bilgi edinme hakkının kullanımı ile ilgili olarak sağlanması gereken koşullardan belki de en önemlisi ve gereklisi; yönetilenlerin yönetimin elindeki bilgi ve belgelerin içeriğinden önce, bu bilgi ve belgelerin varlığı konusunda bilgilendirilmesi gereğidir. Gerçekten de yönetilenlerin yönetimin elinde kendileri ile ilgili olarak bir bilginin veya dokümanın varlığından habersiz olmaları yada varlığını bilmelerine rağmen söz konusu bilgi yada belgenin hangi kamu kuruluşunun kayıtları içerisinde olduğunu bilmemeleri durumunda bilgi edinme haklarını kullanmaları güçleşecek, hatta imkansız hale gelecektir.¹⁵¹

Bilgi edinme hakkının kullanılması aşamasında böyle bir sorunla karşılaşılmasını önlemek açısından; kamu kurum ve kuruluşlarının ellerinde bulunan bilgi ve belgeleri sınıflandırmak suretiyle yayımlamaları bu konuda yarar getirebilecektir. Bilgi ve belgeler, adını, konusunu, tarihini, hangi birime ait olduğunu ve nerede incelenebileceğini de kapsar bir biçimde sınıflandırılarak yayımlandığında yönetilenlerin bilgi ve belge isteminde bulunmak konusunda sahip oldukları imkanı kullanmaları oldukça kolaylaşacaktır.¹⁵²

Yönetilenlere tanınan bilgi edinme hakkının kullanımında yerine getirilmesi gereken prosedürlerin ve yapılması gereken işlemlerin yavaşlamaması için, yönetilenlere bilgi edinme hakkını aracısız olarak kullanabilme imkanı sağlanmalıdır. Bu anlamda yönetilenler bireysel olarak yada gruplar halinde, yönetime bilgi edinme konusundaki istemlerini araya

¹⁵⁰ EKEN ,a.g.t.,s.76, EKEN, "Bilgi Edinme .", s.69

¹⁵¹ EKEN ,a.g.t.,s.76, EKEN, "Bilgi Edinme .", s.69-70

¹⁵² EKEN ,a.g.t.,s.76, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 70, THURSTON,a.g.m.

herhangi bir organ girmeksizin direkt olarak iletebilme imkanına sahip olmalıdır.¹⁵³

Yönetimin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelere ulaşma konusunda yönetilenlere sağlanması gereken kolaylıklar yanında; yönetsel etkinliğin sağlanması ve bilgi edinme hakkının yönetsel hizmetlerin işlemesine engel olunmadan, söz konusu belgelere zarar verilmeden kullanılması açısından bilgi ve belgelere ulaşmanın bazı şartlara bağlanması mümkün ve gereklidir. Bilgi edinme hakkı kapsamında kişilere bilgi ve belgenin bulunduğu yerde inceleme yapabilme ve istedikleri takdirde bilgi veya belgenin varlığına zarar vermeksizin fotokopisini alabilme imkanının tanınması da gerekmektedir.¹⁵⁴

Bilgi edinme hakkı çerçevesinde yönetilenlerden gelecek bilgi edinme konusundaki istemler karşısında verilecek cevabın kişinin ihtiyacını karşılamaya uygun olması ve genel nitelikte bir cevap olmaması gerekmektedir. İhtiyaca anında cevap verilebilmesi açısından yazılı bilgilendirmeler yanında sözlü bilgilendirmelerin de önemi bulunmaktadır.¹⁵⁵

Yönetilenler tarafından yapılan bilgi edinme ve belgelerin içeriğini öğrenebilme konusundaki istemlerin mümkün olduğunca anında karşılanmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. İstem konusunda yönetimce anında bir cevap verilmesi mümkün olmadığı takdirde, daha önceden belirlenmiş makul nitelik taşıyan bir sürede yönetimin olumlu veya olumsuz bir cevap vermesi gerekmektedir. Burada söz konusu edilen makul sürenin uzun olmaması ve bilgi edinme hakkının etkin bir şekilde kullanımını engelleyecek bir nitelik taşıması gerekmektedir.¹⁵⁶

---

¹⁵³ EKEN ,a.g.t.,s.77, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 70

¹⁵⁴ EKEN ,a.g.t.,s.77, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 70

¹⁵⁵ EKEN ,a.g.t.,s.77, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 70-71

¹⁵⁶ EKEN ,a.g.t.,s.77, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 70-71

Bilgi edinme hakkından yararlanma konusunda eşitlik bulunmaktadır. Bununla beraber toplum içerisinde çeşitli şekillerde bir araya gelmiş bulunan sosyo-ekonomik gruplar ve baskı gruplarının yönetime ve yönetimin elindeki bilgi ve belgelere ulaşmaları daha kolay olabilmektedir.¹⁵⁷

Bilgi edinme hakkının kullanılması açısından çok büyük önem arz eden bir konu, bu hakkın tanınması aşamasında olduğu kadar kullanılması aşamasının da garanti altına alınması yani hakkın kapsamı ve şartlarının yasal düzenleme ile belirtilmesi gereğidir. Aksi halde hakkın kullanımı için gereken koşullar ilgili yönetsel birimin takdiri ile belirlenecek ve bu da subjektif uygulamalara yol açarak hakkın tanınması ile varılmak istenen amaçlara ulaşmayı imkansız kılacaktır. Bilgi edinme hakkının kapsamı ve kullanımı konusunda yasal düzenlemede hükümler yer almaması durumunda, uygulama sırasında takdiri nedenlerle hakkın kullanılması engellenebileceğinden, yönetilenlere yasal düzenleme ile bilgi edinme hakkının tanınmış olmasının bir anlamı kalmayacaktır. Bu nedenle hakkın kapsamı ve şartlarının yasal düzenlemelerle kanun koyucu tarafından belirlenmesi suretiyle garanti altına alınması gerekmektedir.¹⁵⁸

Yönetilenlere tanınmış olan bilgi edinme hakkın etkin ve verimli bir şekilde kullanımının sağlanması için, yönetilenlerin bilgi ve belge edinme taleplerinin yönetimce reddedilmesi karşısında yönetilenlerin başvurabileceği bir mercinin bulunması çok büyük önem taşımaktadır. Gerçekten yönetilenlerin bilgi ve belge istemlerinin çeşitli gerekçelerle reddedilmesi ve bu şekilde bilgi ve belgeye ulaşmanın engellenmesi mümkündür. Bilgi edinme hakkının kullanılması sürecinde bu tür sorunlarla karşılaşılmasının önlenmesi için yönetilenlerin böyle durumlarda karşılaşmaları halinde başvurabilecekleri bir mercii bulunması gerekmektedir. Bu tür başvuruları değerlendirecek merci bu amaç için kurulacak bir örgüt olabileceği gibi, bu durumlarda yönetilenlere doğrudan yargı organına başvurma imkanı da sağlanabilir.¹⁵⁹

¹⁵⁷ EKEN ,a.g.t.,s.78, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 71

¹⁵⁸ EKEN ,a.g.t.,s.78, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 71, THURSTON, a.g.m.

¹⁵⁹ EKEN ,a.g.t.,s.78, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 71

Bilgi edinme hakkının yönetilenler tarafından sorunsuz ve etkin bir şekilde kullanımının sağlanması için, bilgi edinme istemleri karşısında yönetimce red cevabı verilmesi halinde durumu inceleyecek ve uyuşmazlığı çözecek bir ayrı bir merciin kurulması söz konusu ise, bu merciinin uygulama ile ilgili denetim fonksiyonunu da icra edebilecek şekilde düzenlenmesi, görevlerinin açıkça tanımlanması ve yine bu merci tarafından hangi şartlarda müdahalede bulunabileceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Oluşturulacak merciin yetkilerinin müracaat üzerine harekete geçme, yönetim tarafından bilgi edinme istemin reddinin sebeplerini araştırma ve bu yolla en kısa sürede sonuca ulaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.¹⁶⁰ Bilgi edinme hakkının uygulama sürecinde ortaya çıkacak uyuşmazlıkları çözmek amacıyla kurulan örgütün, uyuşmazlıkla ilgili olarak yapacağı inceleme sonucunda ; bilgi edinme istemi ile yönetime başvuran ve istemi çeşitli gerekçelerle reddedilen ilgiliyi haklı görmesi durumunda yönetimden ilgilinin söz konusu bilgi veya belgeye ulaşmasını sağlaması istenmektedir.¹⁶¹

Yönetimin bilgi veya belgeyi vermemekte ısrar etmesi durumunda , uyuşmazlığı çözmekle görevli organa, ilgili yönetim birimine bilgi veya belgeyi vermesi konusunda emretme yetkisi verilmesi yada görevli organın tavsiyelerine uyulmaması karşısında yargı yolunun açık tutulması gibi iki tür çözüm yolunun benimsenmesi mümkündür.¹⁶²

Hakkın kullanılması aşamasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözülmesi amacıyla ayrıca bu işle görevlendirilecek bir organ oluşturmanın dışında, bu uyuşmazlıkların idari yargının görev alanına dahil edilmesi de mümkündür. Bilgi edinme hakkının uygulamaya geçirilmesi ile ilgili çıkabilecek uyuşmazlıklarla ilgili olarak yönetimin her biriminde bilgi edinme

¹⁶⁰ EKEN ,a.g.t.,s.78, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s. 71

¹⁶¹ EKEN ,a.g.t.,s.79, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s. 72

¹⁶² EKEN ,a.g.t.,s.79, EKEN, “Bilgi Edinme .”, s. 72

hakkı ile ilgili uyuşmazlıkları çözmekle görevli bir organın oluşturulması da diğer bir düzenleme tarzı olabilir.¹⁶³

Bilgi edinme hakkı ve özgürlüğünü düzenleyen yasaların uygulanması sürecinde yönetimce bilgi yada belge isteminin reddi dışında da çeşitli sorunlarla karşılaşılması mümkündür. Bilgi isteminin reddi dışında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklardan birini de yanlış veya eksik bilgi verilmesi oluşturmaktadır. Bilgi edinme talepleri karşısında yönetilenlere eksik veya yanlış bilgi verilmesi suretiyle maddi ve manevi zarara uğramalarına yol açılması mümkündür.¹⁶⁴

Bu nedenle bilgi edinme hakkının kullanılmasında bilgi edinme isteminin makul olmayan gerekçelerle reddedilmesi veya bilgi edinme istemi karşısında yönetilenlere yanlış veya eksik bilgi verilmesi gibi sorunlarla karşılaşılmasını önlemek bakımından bilgi edinme hakkının içeriğini, kapsamını ve kullanım şartlarını net bir biçimde içeren düzenlemeler yapılması gerekmektedir.¹⁶⁵

---

¹⁶³ EKEN ,a.g.t.,s.79, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 72

¹⁶⁴ EKEN ,a.g.t.,s.80, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 72

¹⁶⁵ EKEN ,a.g.t.,s.80, EKEN, "Bilgi Edinme .", s. 72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ EDİNME HAKKINA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

A. AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİNİN ÜYE ÜLKELERDE RESMİ BELGELERE ERİŞİM HAKKINA İLİŞKİN OLARAK YAPILACAK DÜZENLEMELERLE İLGİLİ TAVSİYE KARARI

Bilgi ve belgelere erişim hakkı ile ilgili yasal düzenlemelerin incelenmesine geçmeden önce; bu konuda üye ülkelerce yapılacak düzenlemelerin taşıması gereken özellikler konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından tavsiye niteliğindeki çeşitli özelliklere değinilmiştir.

Avrupa konseyi bakanlar kurulunun 21.02.2002 tarihli toplantısında resmi belgelere erişim hakkının ve bu konudaki yasal düzenlemelerin ve uygulamaların taşıması gereken özellikler şu şekilde belirlenmiştir. Öncelikle eşitlik ve açıklık kurallarına uygun olmak koşuluyla resmi belgelere erişim hakkı; yönetilenlerin içinde yaşamakta olduğu toplumun durumu ve bu toplumu yönetenler hakkında, ortak konularda yönetilenlerin bu konulara bilgilendirilmiş bir biçimde katılımını teşvik etmeli ve yeterli görüş kazanılmasına ve eleştiriye imkan vermelidir.¹

Yine yönetilenlere resmi belgelere ulaşım imkanı sağlanması; yönetimlerin etkinliğinin artmasını teşvik etme, yönetimde yozlaşma olasılığını ortadan kaldırarak bütünlüklerin korunmasına yardımcı olur. Aynı zamanda resmi belgelere erişim hakkının sağlanması ile yönetimlerin kamu hizmetleri dolayısıyla meşruluğunun onaylanması ve kamu makamlarına karşı halkın güveninin güçlenmesini sağlar.²

¹ “Avrupa konseyi bakanlar kurulunun üye ülkelerin resmi belgelere erişimi ile ilgili tavsiyeleri”, http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=11 02-05-2004

² “Avrupa konseyi bakanlar kurulunun üye ülkelerin resmi belgelere erişimi ile ilgili tavsiyeleri”, http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=11 02-05-2004

Resmi belgelere erişimin taşınması gereken yukarıda belirtilen genel özellikler dışında bu konuda üye ülkelerce benimsenmesi tavsiye edilen genel prensipler belirlenmiştir. Buna göre;³

a) Üye ülkeler tarafından bu konularda yapılacak düzenlemelerle kamu görevlilerinin elinde bulundurduğu resmi belgelere, isteyen herkes tarafından erişilebilmesi garanti edilmelidir.

b) Resmi belgelere erişim hakkına üye ülkelerce kısıtlama getirilmesi mümkün kılınmıştır. Ancak kısıtlamaların yasada açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Resmi belgelere erişim hakkına getirilecek kısıtlamalar aşağıda maddeler halinde belirtilen konulardaki korumanın sağlanması ile orantılı olmalıdır;

- i. Ulusal güvenlik, savunma ve uluslar arası ilişkiler;
- ii. Kamunun güvenliği;
- iii. Suçların önlenmesi, araştırılması ve kovuşturulması;
- iv. Mahremiyet ve diğer yasal özel çıkarlar;
- v. Gerek özel gerekse kamusal nitelik taşıyan ticari ve ekonomik çıkarlar;
- vi. Dava sürecinde tarafların eşitliği;
- vii. Doğa;
- viii. Kamu yetkilileri tarafından yapılan inceleme, denetim ve gözetim faaliyetleri;

³ “Avrupa konseyi bakanlar kurulunun üye ülkelerin resmi belgelere erişimi ile ilgili tavsiyeleri”, http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=11 02-05-2004

ix. Devletin ekonomik, parasal ve döviz politikaları;

x. Bir konunun dahili hazırlığı sırasında kamu yetkilileri içinde veya arasında yapılan tartışmaların gizliliği

c) Resmi belgelere erişim talebinde bulunulurken kişiler bu taleple ilgili herhangi bir gerekçe bildirmek zorunda olmamalıdır.

d) Resmi belgelere erişim talebi yapıldığında bu talep; belgeyi elinde bulunduran herhangi bir kamu görevlisi tarafından işleme konulmalı, talebin işleme konulması sırasında eşitlik ilkesi gözetilmeli, talep hemen işleme konulmalı; kamu görevlisi talep konusu belgeye sahip olmaması durumunda eğer mümkünse talep sahibini yetkili kamu görevlisine havale etmeli; kamu görevlisi talep edilen belgenin tanımlanması konusunda başvuru sahibine yardımcı olmalıdır, ancak tanımlanamayan bir resmi belgenin talep edilmesi halinde kamu görevlisi bu talebi yerine getirmek zorunda bulunmamaktadır. Yine talebin anlaşılır ve makul olmaması durumunda da reddedilmesi mümkündür. Kamu görevlisince resmi belgeye erişim talebinin kısmen veya tamamen reddedilmesi durumunda nedenlerinin de açıklanması gerekmektedir.

e) Talep edilen belge erişime açık ise bu durumda erişim orijinal kopyanın incelenmesine izin verilmesini yada belgenin bir kopyasının talep sahibine verilmesini kapsamalıdır.

f) Resmi belgede bulunan bilgilerin bir kısmına erişim kısıtlanmış ise belgenin geri kalan bölümüne erişim izni verilmelidir ve atlanan bölümler açıkça belirtilmelidir. Belgenin kısıtlanan bölüm dışındaki kısmı yanıltıcı ve anlamsız bir nitelikteyse bu kismada erişimin reddedilmesi mümkündür.

g) Resmi belgelere erişim talebi tamamen yada kısmen reddedilmiş olan veya belirtilen süre içinde başvurusuyla ilgilenilmeyen kişi mahkemeye, başka bir bağımsız kuruma yada yasalarca kurulmuş tarafsız bir kuruluşa başvurmadan önce temyiz mahkemesine başvurma imkanına sahiptir.

B. DİĞER ÜLKELERDEKİ DÜZENLEMELER

1. İsveç'teki Yasal Düzenlemeler

İsveç'te yönetimde açıklık ve yönetilenlere yönetsel bilgi ve belgelere ulaşma imkanının tanınması ile ilgili düzenlemelerin ,bürokratik sistemin etkin bir şekilde kontrolünün sağlanmasının bir parçası olarak Ombudsman gibi kurumların oluşturulmasıyla birlikte 1766 yılında yapıldığı görülmektedir.⁴ İsveç bu anlamda dünyadaki ilk bilgi edinme özgürlüğü kanununa sahip olan örnek bir ülke konumunda bulunmaktadır. 1766 yılında İsveç parlamentosu tarafından kabul edilen Basın Özgürlüğü Kanunu, bu anlamda İsveç'te bilgi edinme konusundaki ilk yasal düzenlemeyi oluşturmaktadır.⁵ Söz konusu kanun ile yönetilenler tarafından resmi belgelere ulaşılabilmesi ve yönetilenlerin yönetsel konulara ilişkin tam bir bilgilenmeye sahip kılınmalarını yasal güvence altına alınmış bulunmaktadır.⁶

Bu kanuna göre "eksiksiz bilgi edinme ve düşüncelerini serbestçe ifade etmenin faydası dahilinde, bütün İsveç vatandaşları devletin üstün çıkarları ve kişinin özel hayatını korumaya yönelik bazı kayıtlar altında, düşünce ve fikirlerini açıklama, resmi dokümanlara ulaşma ve bunları yayımlama serbestisine sahiptir."⁷

⁴ EKEN,a.g.t.,s.119

⁵ "ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası", http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13_02-05-2004

⁶ THURSTON,Anne, "Açıklık İçin Bilgi Edinme Özgürlüğü",İ.B.D.,Y:2002,S:1,Çeviren: Nalan Özbek/www.izmirbarosu.org.tr/dergi/2002/_sayi01_index.htm,30.04.2004

⁷ EKEN,a.g.t.,s.119

İsveç'te yönetsel belge ve bilgilere erişim ve yönetimde açıklık konusundaki dağınık halde bulunan yasal düzenlemeler, 1 ocak 1972 tarihli kanun ile bir araya getirilmiş ve böylece bu konuda genel bir düzenlemeye gidilmiştir. Söz konusu kanun yönetim yönetilen ilişkilerine yeni ilkeler getirmekten ziyade mevcut ilkelerin genelleştirilmesi ve açıklanması işlevini görmüştür.⁸

Yönetsel bilgi ve belgelere ulaşım hakkının kapsamı oldukça geniş bir şekilde belirlenmiş bulunmaktadır. Hakkın kapsamına yasama, yargı, yürütme organları, kilise, merkezi düzeyde bakanlıklar ve bunlara bağlı bulunan idareler, yerel düzeyde yetki genişliğine ve yerel yönetime dayalı olarak faaliyet gösteren bütün yönetsel birimler, komiteler, askeri bürolar ve parlamento dahil bulunmakta, kamu hizmeti rejimi içine girmeyen alanlarda ticari ve sınai nitelikte faaliyetler sürdüren devlet organları, hakkın kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır.⁹

Hakkın kullanımının kolaylaştırılması ve kapsamının daha iyi bir şekilde belirlenebilmesi için, yönetsel dökümanlara ulaşım imkanı açısından resmi doküman kavramı ile neyin ifade edildiğinin belirlenmesi gereği önem taşımaktadır. hakkın kapsamının oldukça geniş bir şekilde belirlenmesine uygun olarak döküman kavramının da geniş bir şekilde yorumlandığı görülmektedir. Söz konusu hak açısından döküman yazılı belgeler, bunun yanında coğrafik haritalar, planlar, tablolar, istatistiki bilgiler ve manyetik kayıtları (ses, görüntü ve bilgisayar kayıtları) ifade etmektedir. Hazırlık niteliğindeki çalışmalar, hesaplamalar ön proje niteliği taşıyan dokümanlar ancak tamamlanıp son halini aldıktan sonra erişim hakkı kapsamına dahil olabilmektedirler.¹⁰

Taslak, iç takvim, özet niteliği taşıyan belgeler ve bunlar gibi iç işleri ilgilendiren diğer belgeler, dosyalanmış ve kayıtlara girmiş olmadıkları yada herhangi bir kararın verilmesinde önemli bir etken olabilecek yeni bir bilgiyi

---

⁸ EKEN, a.g.t., s.119

⁹ EKEN, a.g.t., s.119

¹⁰ EKEN, a.g.t., s.119

içermedikleri sürece resmi belge niteliğinde sayılmamaktadır. Resmi olmayan belgeler ise erişim kapsamına girmemektedir.¹¹

Bilgi edinme hakkını düzenleyen mevzuatın uygulanma süreci ile ilgili olarak korunması gereken çeşitli alanlar açısından hakkın kapsamında bazı kısıtlamalar söz konusu olmaktadır. Bilgi ve belgelere erişim imkanını getiren bu hak, krallığın güvenliği ve yabancı güçlerle ilişkileri; bazı cezai suçlarda soruşturma, kontrol ve gözlemeye ilişkin olarak alınan önlemler;devletin yerel yönetim organlarının ve bireylerin kanunla yasal ekonomik çıkarlarının korunması;ahlak anlayışı, bireysel güvenlik ve özel hayatın masumiyetine saygı gibi alanlar ve konuların söz konusu olması durumunda bazı kısıtlamalara uğramaktadır.¹²

Yine yukarıdaki istisnalara ek olarak kamu otoritesinin denetime yönelik faaliyetlerinin korunması, bir suçun önlenmesi yada bildirilmesine yönelik koruma, kamunun ekonomik çıkarının korunması, bitki ve hayvan türlerinin korunması açısından da bilgi edinme hakkına istisnalar getirilmesi mümkündür.¹³

Bilgi edinme hakkından istisna edilen belgeler içerdikleri konu ile ilgili durum açıklığa kavuştuğunda, başka bir makama gönderildiklerinde yada bir kamu otoritesince dışarıdaki partilerden alındığında istisna kapsamından çıkarak erişime açık bir hale gelmektedirler.¹⁴

Bilgi edinme hakkına yer veren düzenlemelerin hayata geçirilmesine ve bireylerin bu düzenlemelerle kendilerine sağlanan imkanları kolayca kullanabilmesine yönelik olarak tüm otoritelerin resmi belgelerin bir dizinini tutmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bu dizinlerin büyük çoğunluğu halka açıktır. Yönetilenlere sağlanan bu olanak ile herhangi bir kişi Başbakanlık

¹¹ “ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası”, http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13 02-05-2004

¹² EKEN,a.g.t.,s.120

¹³ “ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası”, http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13 02-05-2004

¹⁴ “ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası”, http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13 02-05-2004

Ofisine giderek kendisi ile ilgili tüm belgelerin kopyasını görebilme imkanına sahip olmaktadır.¹⁵

Bilgi ve belgelere erişim hakkının kullanılması kapsamında her vatandaşın, talep ettiği bilgi ya da belgeyi elde etmede bir çıkarı olduğunu belirtmeksizin, talebinin gerekçesini açıklamak durumunda kalmaksızın veya söz konusu bilgi ya da belgenin kendisini ilgilendirdiğini ispatlamak zorunda olmaksızın belgeleri yerinde inceleme, bilgi alma ve kopyasını isteyebilme imkanına sahip bulunmaktadır. Ayrıca dileyenler bu bilgi ve belgeleri yayımlama imkanına da sahip bulunmaktadır. İdari birimler, hakkın kullanılmasında ve dosyaların incelenmesinde vatandaşlara gereken kolaylıkları göstermek zorundadırlar.¹⁶

Yönetilenlerin kendilerine tanınan yönetsel bilgi ve belgelere ulaşma hakkını kullanması aşamasında bilgi veya belge talebinde bulunan birey ile dokümanın talep edilmiş olduğu ilgili yönetim birimi arasında dokümanın verilir verilmemesi veya gizlilik niteliği taşıyıp taşımadığı konusunda herhangi bir uyuşmazlık çıkması¹⁷; ilgili idari birim tarafından bilgi edinme talebinin geri çevrilmesi¹⁸ durumunda yüksek idare mahkemesine gidilmesi mümkündür.¹⁹

Yine talebin reddedilmesi durumunda yargı yoluna başvurmadan önce üst hiyerarşik otoriteye başvurmak suretiyle düzeltme talebinde bulunabilir. Bu başvurudan sonuç alınamaz ise yargıya gidilebilir. Uyuşmazlığın çözülmesi açısından gidilebilecek bu yolların yanında Ombudsman'a müracaat hakkı her zaman için bulunmaktadır.²⁰

İsme bağlı olarak tutulan kişisel verilerin korunması ile ilgili 1973 yılında yürürlüğe girmiş bulunan bir kanunla, bilgisayarda işlenmiş olan ve isme bağlı olarak tutulan kişisel bilgilerin korunması ve kişilere zarar

¹⁵ "ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası", http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13 02-05-2004

¹⁶ EKEN,a.g.t.,s.120

¹⁷ EKEN,a.g.t.,s.120

¹⁸ "ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası", http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13 02-05-2004

¹⁹ EKEN,a.g.t.,s.120

²⁰ EKEN,a.g.t.,s.120

vermeyecek bir şekilde kullanılması düzenlenmiştir. Söz konusu kanunla aynı zamanda on bir üyeden oluşan bir kontrol komisyonu kurulmuş bulunmaktadır. Bu komisyon kamu kesiminde ve özel kesimde gerçek kişilerle ilgili olarak işlenmiş bulunan bilgileri kontrol ile görevli bulunmaktadır.²¹

Bilgi işleme izin sistemine tabi şekilde yapılabilir. Bilgi işleme faaliyetinde bulunmak isteyen kurum ve kuruluşların öncelikle bunun için komisyondan izin almaları gerekmektedir. Komisyon lisans talebinde bulunan kurum ve kuruluşlara lisans vermeden önce bilgi işlemenin hukukiliğini, işlenecek fişlerin doğruluğunu ve işlenmiş olan kişisel bilgilerin belli bir süre geçtikten sonra silinmesini sağlamaktadır. Kişiler, haklarında işlenen bilgiler ve tutulan fişlere ulaşma ve bunlarda bir hata bulunması halinde düzeltme hakkına sahip bulunmaktadırlar. Ayrıca komisyon gerekli gördüğü durumlarda kendiliğinden ve şikayet üzerine yerinde inceleme, soruşturma ve denetim yapma yetkisine de sahip bulunmaktadır.²²

2. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yasal Düzenlemeler

Yönetimde açıklık kavramının uygulamaya geçirilmesinde önemli bir aşamayı teşkil eden yönetilenlere yönetsel belgelere ulaşma ve bilgi edinme hakkının yasal düzeyde tanınması, ABD'de, 1966 tarihli Bilgi Edinme Hürriyeti Yasası'nın yürürlüğe girmesi ile olmuştur.²³

Bilgi edinme hürriyeti ile ilgili kanunun kabul edilmesindeki amaç; yönetimin işleyişi, işlem eylem ve faaliyetleri üzerinde bilgilenmiş bir kamuoyunun gözetim ve denetimini sağlamak ve geliştirmektir.²⁴

Bu kanunla ilk defa yönetimin elindeki belgelere ulaşma ve bunların içeriğini oluşturan bilgileri öğrenme imkanı yönetilenlere bu konuda bir hak ve talep imkanı sağlar şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle Bilgi Edinme

²¹ EKEN, a.g.t., s.121

²² EKEN, a.g.t., s.121

²³ EKEN, a.g.t., s.110

²⁴ GÜRAN Sait, "Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu", Anayasa Yargısı 9, Ankara, 1993, s.40

Hürriyeti Kanunu, yönetilenlerin yönetim karşısındaki statülerinde büyük ve önemli bir değişiklik getirmiş olmaktadır. Söz konusu kanun geçirdiği değişikliklerden sonra son haliyle yönetsel bilgi ve belgelere ulaşma konusunda bütün federal idari organları ve bunlara bağlı kamu kurum ve kuruluşlarını kapsamına almaktadır.²⁵

Bilgi edinme hürriyeti ile ilgili kanunun çıkması ile yönetilenlerin yönetsel bilgi ve belgelere erişim hakkı ilk defa hukuken korunmuş ve uygulanabilir şekilde yönetimin dosyalarına ve dokümanlarına ulaşma hakkı tanınmış olmaktadır.²⁶

Bilgi edinme hürriyeti yasası vatandaşın yönetim karşısındaki konumunun değişmesini ve bireylerin yönetim karşısında bilgi istemlerinin yasal anlamda sadece bu konuyu düzenleyen bir kanunla desteklenmesini , yönetilenlerin bilgi veya belge istemi karşısında yönetimce verilecek cevabın yönetimin takdirine bırakılmamasını - yönetilenlere bu konuda yasal bir talep hakkı tanımak suretiyle - sağlamıştır.²⁷

Amerikan idaresinde saydamlığın sağlanmasına yönelik çok büyük bir adım niteliği taşıyan Bilgi Edinme Hürriyeti Kanunu ile, yönetime bazı istisnai durumlar dışında elinde bulundurmakta olduğu tüm kayıt, arşiv, evrak ve bunun gibi belgeleri ilgililerin bilgisine sunma yükümlülüğü getirilmiş bulunmaktadır. Kanun uygulama aşamasında yönetimin istisnai durumları genişleterek uygulaması, çeşitli güçlükler çıkarması gibi aksaklıklarla karşılaşıldığından, 1974 yılında istisnai durumların en aza indirgenmesini sağlayan düzeltmeler ve ilavelere konu olmuştur.²⁸

Bilgi edinme hakkından ABD vatandaşları ,ülkede yasal ikametgahı bulunanlar ve yabancılar faydalanabilmektedirler. Bilgi edinme hakkı kapsamındaki bilgi ve belgeler iki grup halinde sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Birinci gruptaki belgeler idarenin iç uygulamaları ile ilgili bilgilerin tanıtılmasına yönelik belgelerdir. Bu sınıflama ile ilgili olarak gerekli tanıtımın

²⁵ EKEN,a.g.t.,s.110

²⁶ GÜRAN,a.g.m.,s.38

²⁷ GÜRAN,a.g.m.,s.38

²⁸ TARHANLI İhtar, "Amerikan İdari Usul Kanunu",İHİD,Y.6,S.1-3,Aralık 1985,s.226

yapılması için; her federal idari organ, teşkilat yapısı, yönetim alanı ve yetkili otoriteler ile ilgili bilgileri; formel ve informel nitelik taşıyan prosedürleri ve kanunun belirlediği faaliyetlerine ilişkin kuralları ve politikasının temel hatları; görev alanlarına ilişkin yayımlanmamış sirkülerleri ve personeline yönelik talimatnameleri; eski kuralların kaldırılması, gözden geçirilmesi, iyileştirilmesi ve bunun gibi değişiklikleri; bir dilekçe vermek ve bir karar elde etmek için izlenecek yolları ve bunlara ilişkin faaliyetlerin yapılacağı yerleri resmi gazetede periyodik olarak yayımlamak suretiyle tanıtmak yükümlülüğü altında bulunmaktadır.²⁹

Hakkın kapsamı içinde bulunan dokümanlardan diğer gruba ise, yayımlanmamış ve arşivde sınıflandırılmış yönetsel dokümanlar dahil edilmiştir. Bu anlamda genel ilkeyi kamuoyunu ilgilendiren yönetsel faaliyetlerin sonuçlarının öğrenilebilmesinin sağlanması oluşturmaktadır.³⁰

Bu ilke doğrultusunda bilgi edinme hakkının kapsamına; teftiş raporları, bir idari faaliyetin hazırlanmasına yönelik olarak alınan kararlar ve bu karara taraf ve karşı olan görüşler ve bunların gerekçeleri, resmi gazetede yayımlanmış bulunan yorum ve beyanlar, komisyon, komite veya meclis şeklinde birden çok üyenin bir araya gelmesiyle karar alan yönetimlerin nihai oylamalarına ilişkin kayıtlar ve bu oylamalarda izlenen prosedür, tüketici şikayetlerini içeren belgeler, yönetim tarafından yapılmış olan ürün karşılaştırma testleri, araçların güvenilirliği ve güvenlik dereceleri hakkındaki bilgiler, federal dairelerce kullanılan ürünlerin niteliklerine ilişkin bilgiler ile bunların test raporları girmektedir.³¹

Bilgi Edinme Hürriyeti Kanunu'nda bazı durumlarda kamusal ve bireysel yararların zarar görmesinin önlenmesi açısından hakka çeşitli istisnalar getirilmiş ve bazı bilgi ve belgeler hakkın kapsamına dahil

---

²⁹ EKEN,a.g.t.,s.111

³⁰ EKEN,a.g.t.,s.111

³¹ EKEN,a.g.t.,s.111

edilmemiştir.³² Bilgi edinme hürriyeti kapsamında bulunmayan ve yönetilenlerin ulaşımına kapalı olan dokümanlar şunlardır.³³

- a) Ulusal güvenliğin korunması ve dış politika gereği gizli tutulması özel olarak öngörölmüş bulunan dokümanlar,
- b) Yönetim birimlerinin ve resmi kurumların işleyişini ve personel ilişkilerini düzenleyen kurum içi kurallar,
- c) Kanunla gizlilik niteliği verilmiş, açıklama dışı tutulmuş olan belgeler,
- d) Ticari sırlar, kişilerden elde edilen ve gizli bulunan ticari ve mali nitelikteki bilgiler,
- e) Kurum içi veya kurumlar arası yazışmalar, düşünceler, müzakereler ve mütaaalalar,
- f) Kişisel bilgi ve belgelere ve kişilerin özel hayatlarına açıkça dokunan erişimi sağlayan bilgi ve belgeler,
- g) Yasaların açıkça erişim hakkı tanıdığı haller istisna olmak üzere soruşturma ve denetim dosyaları ve bunlara ilişkin belgeler,
- h) Mali kurumların düzenlenmesi ve denetimi ile sorumlu olan yönetsel mercilerin bu kurumlar hakkında verdiği raporlar,
- i) Jeolojik ve jeofizik türlerdeki bilgiler.

Bilgi edinme hakkı ile ilgili düzenlemelerin uygulanmasına yönelik olarak bilgi ve belgelerin açıklanması genel kural olarak kabul edilmekte, gizlilik ise istisnai bir nitelik taşımaktadır. Bilgi yada belge talebinde bulunan kişiye herhangi bir ispat yükü düşmemekte, talebi reddeden yönetim bu

---

³² EKEN,a.g.t.,s.111

³³ GÜRAN,a.g.m.,s.40; EKEN,a.g.t.,s.111; AKYILMAZ Bahtiyar-SEZGİNER Murat, “ İngiltere Ve ABD’nde İdari Usule İlişkin Kısa Notlar”,SÜHFD,C.9,S.3-4,2001,S.50 de dipnot 50.

konuda ispat yükü altında bulunmaktadır. Yönetim istenilen bilgi yada belgenin gizlilik kapsamında olduğunu göstermek durumundadır. Bilgi ve belge talebi kanuna aykırı bir şekilde reddedilen kişiler yargı yoluna başvurma hakkına sahip bulunmaktadır.³⁴ Bu çerçevede yönetim bilgi edinme hakkından istisna edilen, gizli nitelik taşıyan belgelerden olmadığı sürece elindeki bilgi ve belgeleri talepte bulunan her hangi bir kişiye temin etmekle görevlidir.³⁵

Bilgi edinme hakkının kullanılmasının kolaylaştırılması açısından uygulama ile ilgili olarak yönetime yüklenmiş bazı yükümlülükler bulunmaktadır. Yönetim, öncelikle dokümanların korunmasına özen gösterme ve bunlara demokratik bir biçimde erişilmesini sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Ayrıca yönetimin kendisine yapılan bilgi ve belge edinme taleplerini en hızlı şekilde karşılama gibi bir zorunluluğu bulunmaktadır.³⁶

Bilgi ve belgelere erişim kapsamında bir görüş, bir siyasi beyan, bir yorum, personelin kullanımına ait bir sirküler yada rehber gibi belgelerin yönetilenlerin bilgilendirilmesine açılması durumunda, kişilerin özel hayatlarına gelebilecek zararların önlenmesi için bu dokümanlardan ilgili kişilerin kimliğini açığa çıkaran isim ve bunun gibi bilgilerin silinmesi mümkündür. Bilgi ve belgelere ulaşmada eşitlik söz konusudur ve yönetim hakkın demokratik bir şekilde kullanılmasını sağlamakla görevli bulunmaktadır.³⁷

Yine yönetilenlerin sahip oldukları imkanları sorunsuz bir şekilde kullanmalarını sağlamakla ve bilgi edinme taleplerini cevaplandırmakla görevli yönetim biriminin yükünün hafiflemesini sağlamak açısından her idari birim, erişime açık olan dokümanların yer aldığı bir indeks yayımlamak zorunluluğundadır. Söz konusu indeksin dokümanı tanımlayıcı bilgileri de (başka bir yayın organında yer almamışsa) belirtmesi gerekmektedir.³⁸

---

³⁴ GÜRAN,a.g.m.,s.38-39

³⁵ GÜRAN,a.g.m.,s.38-39; AKYILMAZ -SEZGİNER,a.g.m,s.49.

³⁶ EKEN,a.g.t.,s.112

³⁷ EKEN,a.g.t.,s.112

³⁸ EKEN,a.g.t.,s.113

Bilgi ve belge talebine ilişkin başvuruların işleme konabilmesi için, talep sahibinin ulaşmak istediği yönetsel bilgi yada belgeyi doğru ve belirgin bir biçimde tanımlaması gerekmektedir.³⁹ Bunun için talep sahibi yönetimce yayımlanan indekste belirtilen yada diğer yayın organlarında yayımlanan tanımlayıcı bilgileri kullanacaktır. Yönetimden bilgi yada belge talebinde bulunan kişinin talepte bulunabilmek için, bunda özel bir çıkarı olduğunu belirtmesi gerekmemektedir.⁴⁰

Bilgi ve belge talebi ile kendisine yapılan başvuru üzerine, ilgili yönetim biriminin başvuruyu izleyen on gün içerisinde talebin yerine getirilip getirilmeyeceği konusunda kararını verip, eğer talebe olumsuz yanıt veriliyor ise bu yanıtın gerekçeleri ile birlikte, üst makama başvuru hakkının bulunduğunu da belirtmek suretiyle bildirilmesi gerekmektedir.⁴¹

Yönetimin herhangi bir yönetsel bilgi veya belgenin erişime ve bilgilenmeye açık tutup tutmama konusunda bir kararsızlığa düşmesi halinde, yönetime, dokümanın yayımlanması ve erişime açık tutulması yönünde hareket etmesi tavsiye edilmektedir. Yönetim tarafından, erişime açık bulunan bir dokümanla ilgili olarak talep sahibine olumsuz yanıt verilmesi durumunda, konu yargıya intikal ettiğinde söz konusu dokümanın erişime açık bulunmadığını ve gizlilik kapsamında olduğunu ispat yükü yönetime düşmektedir.⁴²

Bilgi yada belgeye erişim talebi yönetim tarafından reddedilmiş olan ilgili, bunun üzerine üst hiyerarşik makama müracaat imkanına sahiptir. İlgili kişinin üst makamdan da olumsuz bir cevap alması üzerine, ikamet ettiği yada temel faaliyetlerini sürdürdüğü veya söz konusu dokümanın bulunduğu yerdeki mahkeme nezdinde dava açması mümkündür.⁴³

---

³⁹ GÜRAN,a.g.m.,s.39; EKEN,a.g.t.,s.113

⁴⁰ EKEN,a.g.t.,s.113

⁴¹ GÜRAN,a.g.m.,s.40; AKYILMAZ -SEZGİNER,a.g.m.,s.49

⁴² EKEN,a.g.t.,s.113

⁴³ EKEN,a.g.t.,s.113

1974 yılında bilgi edinme özgürlüğünü düzenleyen kanunda bir takım değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerle; belli kategorideki dokümanların endekslenmesi, başvuruların yanıtlanmasına ilişkin uyulması zorunlu bulunan süre sınırlamaları, kişilerin bilgilere erişimini keyfi bir şekilde engelleyen memurlara disiplin cezası uygulanmasının öngörülmesi, Kongre'ye yıllık rapor verilmesi, harçların doğrudan giderlerle sınırlandırılması; bilginin verilmesinde kamu yararı hakim ise harçtan muaf tutulması yada indirimli harç alınması gibi düzenlemeler öngörülmüş bulunmaktadır.⁴⁴

Amerika birleşik devletlerindeki bilgi edinme hürriyeti kanunu diğer ülkelerdeki düzenlemelere göre daha az karmaşık bir nitelik göstermesine karşın, uygulamaya geçirilmesi daha zor olmaktadır. Bunun nedeni yönetimle bilgi veya belge talebinde bulunan kişi arasında kanunun uygulanma sürecinde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları çözmeye yönelik yargı organı dışında her hangi bir organın, komisyonun yada Ombudsman'ın bulunmamasıdır.⁴⁵

Kişilerle ilgili şahsi bilgilerin tutulduğu fişlerin ve verilerin korunması ve bu kayıtlara erişim açısından bireysel fişlerin kapsamına bakıldığında ; bir yönetim birimi tarafından herhangi bir kişinin eğitimini, mali faaliyetlerini, tıbbi, cezai yada mesleki geçmişini içerecek; ancak bu bilgilerle sınırlı kalmayacak bir şekilde tutulan ve ilgili kişinin adı veya kimlik numarasını, sembolünü yada kimliğini belirtecek, parmak izi, ses kaydı ve sair bilgileri içeren kayıtların bireysel fiş kapsamı içerisinde değerlendirildiği görülmektedir.⁴⁶

Amerikan vatandaşları veya daimi ve yasal bir şekilde Amerika'da ikamet eden gerçek kişiler, kendileri ile ilgili olarak federal dairelerin elinde bulundurmuş olduğu kayıtlara ve bilgilere ulaşma, bunları inceleyebilme kopyasını alma ve bu kayıtlarda yanlışlıkların ve eksikliklerin bulunması durumunda, bunları düzeltebilme hakkına sahip bulunmaktadır. İlgili kişiler

⁴⁴ GÜRAN,a.g.m.,s.39

⁴⁵ THURSTON,Anne, "Açıklık İçin Bilgi Edinme Özgürlüğü",İBD,Y.2002,S.1,Çeviren: Nalan Özbek/www.izmirbarosu.org.tr/dergi/2002/_sayi01_index.htm,30.04.2004

⁴⁶ EKEN,a.g.t.,s.114

tarafından bu konu ile ilgili olarak yapılan başvurulara yönetimce on gün içerisinde cevap verilmesi gerekmektedir. İlgilinin hakkındaki kayıtlara erişim konusundaki talebine yönetim tarafından olumsuz yanıt verilmesi halinde; yanıtın gerekçeli olması ve başvuru mercilerini belirtmesi gerekmektedir.⁴⁷

Kişilerin bireysel kayıtlara erişim taleplerine olumsuz yanıt verilmesi sonucunda ortaya çıkan bu uyuşmazlıkların çözümünde başvurulması gereken ilk mercii, talebi reddeden ilgili yönetim biriminin hiyerarşik üstü konumunda bulunan makam olmaktadır. İlgili kişinin hiyerarşik üste yaptığı başvurusu otuz gün içinde olumlu yönde cevaplanmazsa bu durumda yargı yoluna gidilerek uyuşmazlığın çözülmesi mümkün olmaktadır.⁴⁸

Yönetilenlerin bu düzenlemelerle kendilerine tanınan, haklarında tutulmuş olan kişisel kayıtlara ulaşabilme imkanını kullanabilmeleri için, bu kayıtların varlığından haberdar olmaları gerekmektedir. Bunun sağlanması için de her Amerikan idaresi, bu tür kayıtların listesini ve taşıdığı özellikleri Resmi Gazete'de yayımlamak yükümlülüğü altında tutulmuştur.⁴⁹

3. Fransa'daki Yasal Düzenlemeler

Fransa'da yönetim katı, merkeziyetçi bir yapıya ve kuralcı, bürokratik bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Fransız yönetim sisteminin sahip olduğu bu özellikler, ülkemizde olduğu gibi Fransa'da da yönetime gizliliğin ve kapalılığın egemen olmasına neden olmuştur. Ancak 19. yüzyıldan itibaren Fransa'da yönetim karşısında vatandaşların korunmasına yönelik çalışmalar yürütülmeye başlanmış ve bu sayede zaman içinde yönetimde gizlilik kuralına bazı istisnalar getirilmesi sağlanabilmiştir.⁵⁰

---

⁴⁷ EKEN,a.g.t.,s.114-115

⁴⁸ EKEN,a.g.t.,s.115

⁴⁹ EKEN,a.g.t.,s.115

⁵⁰ EKEN Musa, „Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı, doktora tezi,1993,s.98

Fransa'da idare ile yönetilenler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi amacıyla başlatılan reform çalışmalarının ilki 1973 yılında yönetilenler ile yönetim arasında bir nevi arabuluculuk işlevi üstlenmiş olan Mediatür isimli organın oluşturulmasıdır.⁵¹

Fransa'da, vatandaşın yönetimin eylem ve işlemleri karşısında korunmasına yönelik çalışmalarla başlayan süreç öncesinde de, istisnai nitelik taşısa da, yönetime bilgi verme ödevi yükleyen ve yönetilenlere bilgi alma hakkı tanıyan kurallar bulunmaktaydı. Bu kuralların ilki 1789 tarihli İnsan Ve Vatandaş Hakları Beyannamesi'nde yer almaktadır. Beyannamenin 15. maddesine göre "toplumun, yönetimin bütün memurlarından hesap sorma hakkı vardır."⁵²

Beyanname dışında yasal düzenleme olarak ise, 1884 tarihli Belediyeler Kanunu'nda da yerel halkın, yerel yönetimin elinde bulunan dokümanlara ulaşması ve bunlardan fotokopi alabilmesi imkanını sağlayan bir hüküm bulunmaktaydı. Söz konusu hükme göre, "ikamet eden veya vergi veren herkes, bilgi isteme, belediye meclisi tutanaklarını, belediye bütçesi ve hesaplarını yerinde inceleme, belediye kararının tamamen veya kısmen kopyasını alma hakkına sahiptir. İsteyen bunları sorumluluğu altında yayımlayabilir."⁵³

Fransa'da yönetilenlerin yönetim karşısında korunmasına yönelik olarak yasal anlamda çalışmalar 1978 yılından itibaren süregelen bir dizi düzenleme ile yapılmıştır. Söz konusu yasalarla, temel hakların korunması, yönetimde açıklık ve savunma haklarına ilişkin yeni kurumlar ve kurallar getirilmiş bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden ilkinin 6 Ocak 1978 tarihli "Bilgi İşlem ve Özgürlükler" hakkında kanun oluşturmaktadır.⁵⁴

⁵¹ ÖZKAN Gürsel, "İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa'da İdari Usul Ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeler", GÜHFD, C.II, S.1-2, Haziran -Aralık 1998, s.283

⁵² EKEN, a.g.t., s.99; ŞENGÜL Ramazan "Fransa'da Yönetimsel Açıklık Prensiplerinin Uygulanması Kapsamında 17 Temmuz 1978 Tarihli Yasa", TİD, Y.72, S.427, Haziran 2000, s.179

⁵³ EKEN, a.g.t., s.99; ŞENGÜL, a.g.m., s.179

⁵⁴ AKILLIOĞLU Tekin, Yönetim Önünde Savunma Hakları, Ankara 1983 TODAİE Yayını, no:206, s.149

a) Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Hakkında Kanun

İsme bağlı olarak tutulan kayıtların zamanla giderek çoğalması ve bilgisayar ortamına taşınması, bu kayıtların çeşitli amaçlarla kullanılması yada ihtiva etmiş oldukları yanlışlıklar dolayısıyla, bunlar vasıtasıyla bireylerin hak ve özgürlüklerine zarar verilmesi ihtimalini de artırmış bulunmaktadır.

Kişiler hakkında tutulan ve bilgisayar ortamına aktarılan, şahsi bilgiler içeren kayıtlar aracılığıyla bireylerin özgürlüklerine, özel hayatlarına zarar verilmesi mümkündür. Bu nedenle kişilerin hayatları üzerinde bu derece önemli etkileri olabilen bilgi işlem kayıtlarının gerçeğe uygun olarak tutulmasının ve kişilere bu kayıtlara ulaşabilme, kayıtlarda bulunan yanlışlıkların düzeltilmesini isteme imkanı tanınmasının önemi çok büyüktür.⁵⁵

Bu kayıtların amaçları dışında kullanılması ihtimali de bulunduğundan, kayıtların tutulması ve bu aşamada kişi güvenliğinin sağlanması çok önemli bir gerekliliktir.⁵⁶

Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Hakkında Kanun ile kişilerin ismine bağlı olarak tutulan ve şahsi bilgilerini içeren "fiş" olarak da ifade edilen kayıtlarla ilgili olarak gün geçtikçe yaygınlaşan bilgisayar kullanımının temel haklar ve özgürlüklerin korunması amacıyla sınırlandırılması düzenlenmektedir.⁵⁷

Kanun esas itibariyle kişisel bilgileri içeren isme bağlı olarak tutulan kayıtlara ilgililer tarafından ulaşılabilmesini ve kayıtların kullanımında uyulacak esasları düzenlemektedir. Bilgi işlem, fişler ve özgürlükler kanunu ile ilk olarak yönetimde demokrasiyi gerçekleştirme, yönetimde gizliliğe ve kapalılığa son verme konusu gündeme gelmiş ve uygulamaya yansımıştır.⁵⁸

⁵⁵ SEZGİNER Murat , " İdari Belgelere Ulaşma Hakkı-Fransa Örneği-" SÜHFD,C.6,S.1-2,s.332

⁵⁶ SEZGİNER ,a.g.m.,s.332

⁵⁷ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.150,

⁵⁸ ÖZKAN,a.g.m.,s.283

Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Hakkında Kanun kişilere, kendileri ile ilgili olarak tutulan kayıtları öğrenebilme imkanı tanınmasını, bilgisayarda yada elde işlenen bu kayıtların kişilerin özel hayatına zarar getirmesinin önlenmesini ve özel hayatın korunmasını düzenlenmektedir.⁵⁹ Söz konusu kanunla, bilgilenmenin iyileştirilmesi öngörülmekte ve bilginin işlenmesi sırasında ortaya çıkma ihtimali olan gizli uygulamaların önlenmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla kanunla gerçek kişilere yönetimin elinde bulunan ve kendilerini ilgilendiren bilgileri inceleyebilme ve mevcut olan hataları düzeltme imkanı tanınmaktadır.⁶⁰

Bilgi İşlem, Fişler Ve Özgürlükler Hakkında Kanun'un birinci maddesinde kanunun amacı belirtilmiştir. Buna göre; "bilgi işlem, her vatandaşın hizmetinde olmalıdır. Gelişmesi uluslar arası işbirliği çerçevesinde olmalıdır. Bu, ne insan kimliğine, ne insan haklarına, ne özel hayata, ne de bireysel ve kamusal özgürlüklere zarar vermemelidir." Günümüzde gerek kamu kesimindeki, gerekse özel kesimdeki kuruluşlar, yasal düzenlemeler gereğince yada ticari amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere kişiler hakkında veri ve bilgileri ihtiva eden fişler ve kayıtlar bulundurmaktadırlar.⁶¹

İşte anılan kanunla, gerçek kişilere tanınmış olan yönetimin elinde bulundurduğu kendileri ile ilgili bu tür şahsi bilgileri içeren kayıtları inceleyebilme ve düzeltme imkanı aracılığıyla; bireyler kendileri hakkında düzenlenmiş bir fişin bulunup bulunmadığını veya herhangi bir fişte isminin geçip geçmediğini sorabilmektedirler. Bireyler kendileri ile ilgili bir kaydın bulunması durumunda ise, bu kaydın içeriğini görme, eğer kayıтта yanlış veya hatalı bilgi söz konusu ise bunları düzeltebilme imkanına sahip olmaktadır.⁶²

---

⁵⁹ EKEN,a.g.t.,s.100

⁶⁰ ÖZKAN,a.g.m.,s.284

⁶¹ EKEN,a.g.t.,s.100

⁶² EKEN,a.g.t.,s.100

Bilgi işlem ve özgürlükler hakkındaki kanun, bilgi işlem süreci sonucunda nicel verilere dönüştürülen kişisel bilgilerin yönetim tarafından ilgililerin gerçek durumu dikkate alınmaksızın kullanılmayacağını düzenlemektedir. Kanun aynı zamanda herkesin kendisi ile ilgili olarak tutulmuş bulunan kayıtları öğrenme, aleyhinde bulunan kayıtlara itiraz edebilme ve bunların düzeltilmesini isteme haklarına sahip bulunduğunu belirtmektedir.⁶³

Sözü edilen kanun yönetim tarafından tutulan kişisel kayıtlar vasıtasıyla yapılabilecek işlemler karşısında doğabilecek muhtemel zararlara karşı yönetilenlere bir koruma yöntemi getirmektedir. Kanunun getirmiş bulunduğu bu sistem yalnızca gerçek kişileri ilgilendirmektedir. Bu nedenle tüzel kişiler bilgi işlem yoluyla haklarının ve özgürlüklerinin zedelendiğini, bu kanun hükümlerine dayanarak değil genel kurallar çerçevesinde öne sürmek ve haklarını aramak durumundadırlar.⁶⁴

Bilgi işlem, fişler ve özgürlükler hakkında kanunla; belirlenen amaçların gerçekleştirilmesini, kanunun uygulanması aşamasında ortaya çıkabilecek uyumsuzlukların karara bağlanmasını sağlamak, yasanın yürütülmesine yönelik düzenleyici işlemler yapmak ve yönetime her yıl bir rapor sunmakla görevli olan "Ulusal Bilgi İşlem Ve Özgürlükler Komisyonu" (La Comission Nationale de l'Informatique et des Libertés-CNİL) oluşturulmuştur.⁶⁵

Komisyon devlet kuruluşu niteliğindedir; ancak tüzel kişiliğe sahip bulunmamaktadır. Komisyonun düzenleyici nitelik taşıyan işlemleri üzerinde Danıştay'ın, işlemin yapılmasından sonra uygulanan bir denetimi ve bütçesi üzerinde Sayıştay'ın denetimi bulunmakta, vesayet denetimi söz konusu olmamaktadır.⁶⁶

---

⁶³ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.150

⁶⁴ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.150

⁶⁵ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.150

⁶⁶ EKEN,a.g.t.,s.102; SEZGİNER a.g.m.,s.333

Danıştay, komisyon kararları üzerindeki denetimini kararlara karşı açılan davalara bakmak suretiyle gerçekleştirmektedir. Komisyonun yetkilerini aşması ve kamu hukukuna aykırılık teşkil eden davranışlarına, kararlarına karşı Danıştay'da iptal ve giderim davaları açılması mümkündür. Bu durum da komisyonun verdiği kararların, yönetsel nitelikte olduğunu göstermektedir.⁶⁷

Komisyon; parlamento, yüksek yargı organları tarafından seçilmiş ve yürütme tarafından atanmış, beş yıl görev süreleri olan on yedi üyeden oluşmaktadır. Üyelerinin bir kısmı yürütme organı tarafından belirlenmesine rağmen, komisyon parlamentoya, hükümete, hiyerarşik yada vesayet denetimi yapan bir makama bağlı bulunmamaktadır. Uzman ve bağımsız bir organ niteliği taşımaktadır.⁶⁸

Komisyonu oluşturan üyeler, hiçbir makamdan emir ve talimat almamakta ve yürütme organı tarafından görevden alınamamaktadırlar. Komisyon üyelerinin üyelikle ilgili engel teşkil eden durumlarının bulunması veya üyelikle bağdaşmayan bir görevde bulunmaları halinde ise konu ile ilgili olarak karar verme yetkisi komisyonun kendisine ait bulunmaktadır.⁶⁹

Komisyonunda başbakan tarafından görevlendirilmiş bulunan ve daha önce bilgi işlem alanında görev yapmış bulunan bir hükümet komiseri bulunmaktadır. Hükümet komiserinin, komisyon tarafından alınan kararın on gün içinde ikinci kez görüşülmesini isteme yetkisi vardır, ancak oy hakkına sahip değildir.⁷⁰

Komisyonun görev ve yetkileri arasında; ilgili kişilere hak ve yükümlülükleri konusunda bilgi vermek, tavsiye, karar, duyuru, işlenmiş fiş ve bilgi listesi gibi dokümanları halkın kullanımına sunmak ve bilgi işlem ve özgürlükler kanununun uygulanmasına yönelik düzenleyici işlemler yapmak bulunmaktadır. Komisyona bazı yetkiler istisnai olarak tanınmıştır. Bu yetkilerden bazılarını, soruşturma yapmak, yaptırmak, bilgilerin iletişime açık

⁶⁷ SEZGİNER a.g.m.,s.333; AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.151; EKEN,a.g.t.,s.102

⁶⁸ EKEN,a.g.t.,s.101; AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.151

⁶⁹ SEZGİNER a.g.m.,s.333-334

⁷⁰ SEZGİNER a.g.m.,s.334

olmasını sağlamak, şikayetleri kabul etmek ve bunlarla ilgili incelemeleri sonuçlandırmak, gereken yerlere uyarıda bulunmak ve suç duyurusunda bulunmak oluşturmaktadır.⁷¹

Komisyon gerçek kişilerin kimliğini açığa çıkaran kişisel bilgileri içeren kayıtların tutulması faaliyetlerinde kontrol edici bir görev üstlenmektedir. Bu sayede kişilerin haklarını ve özgürlüklerini korumakta olan komisyon tarafından bu kontrol yetkisi geniş bir şekilde yorumlanmakta ve kimlik tespiti yapılmasına imkan vermeyen kayıtların tutulması da komisyonun kontrol alanına dahil edilmektedir.⁷²

Bilgi işlem ve özgürlükler komisyonunun kurulması ile yönetimin kontrolü alanına yenilik getirilmiştir. Yönetimin kontrolü, yönetimin faaliyetlerini yönetilenlerin bireysel haklarına saygı çerçevesinde sürdürmesini, bu faaliyetlerin düzenliliğini ve etkinliğini sağlamak işlevlerini içeren bir amaca ulaşmayı sağlamaktadır.⁷³

Bilgi İşlem, Fişler Ve Özgürlükler Hakkında Kanun, bireylerin kendileri hakkında tutulan kayıtlara ulaşabilme hakkını genel bir şekilde düzenlemekle beraber; bu hakka devlet güvenliğini, milli savunma ve kamu güvenliğini ilgilendiren bilgileri içeren kayıtlar ve dosyalar açısından istisna getirmiş bulunmaktadır.⁷⁴

Yukarıda sayılan istisna niteliği taşıyan konularla ilgili kayıtlara bireyler tarafından doğrudan ulaşılması mümkün değildir. Bireyler söz konusu alanlardaki kayıtlara bilgi işlem fişler ve özgürlükler komisyonuna başvurmak suretiyle dolaylı yoldan ulaşabilmekte, inceleme ve düzeltim haklarını kullanabilmektedirler.⁷⁵

Komisyon başvuru ile ilgili olarak, üyelerinden birini başvuruya konu olan kayıtların incelenmesi ile görevlendirmektedir. Yapılan incelemelerden ve yapılmış ise düzeltmelerden sonra ilgiliye kaydın içeriği hakkında değil,

---

⁷¹ EKEN,a.g.t.,s.101

⁷² SEZGİNER a.g.m.,s.335

⁷³ EKEN,a.g.t.,s.102

⁷⁴ EKEN,a.g.t.,s.100

⁷⁵ EKEN,a.g.t.,s.101, SEZGİNER a.g.m.,s.337

sadece yapılan başvuru sonucunda kayıta bir düzeltme yapıp yapılmadığı konusunda bilgi verilmektedir.⁷⁶

Kişisel bilgilerin kaydedilmesinde bu verileri kaydetmek isteyen kuruluşların uyacakları esaslar Bilgi İşlem Fişler Ve Özgürlükler Kanunu tarafından düzenlenmiştir. Özel kesim yada kamu kesiminde bulunan ve kişisel bilgileri düzenli bir şekilde kayıtlarına geçirmek, kayıtlarında bulundurmamak isteyen her kuruluş, bu işlemleri gerçekleştirirken kanun tarafından konulan esaslar çerçevesinde ve komisyon tarafından belirlenen ilkeler doğrultusunda hareket etmek durumundadır.⁷⁷

Kamu kesiminde yer alan bir kuruluşun veya kamu hizmetini yürütmekle görevlendirilmiş bir özel kesim kuruluşunun bu tür kişisel kayıtları tutabilmesi için; kanun tarafından bu konuda yetkili kılınmış olması, böyle bir yetkilendirmenin olmaması durumunda ise komisyon tarafından bu konuda uygun görüş belirtilmesi üzerine düzenleyici bir işlemle yetkilendirilmiş olması gerekir. Konu ile ilgili olarak komisyon tarafından uygun görüş bildirilmemesi durumunda, Danıştay'ın görüşü alınmak suretiyle bir kararname ile kuruluşlara izin verilmesi mümkündür.⁷⁸

Herhangi bir özel kesim kuruluşunun, kişiler hakkındaki isme bağlı şahsi bilgilere kayıtlarında yer verebilmesi için bu konuda komisyona bildirimde bulunması gerekmekte, bunun dışında bir koşul aranmamaktadır. Özel kuruluşun komisyona yapacağı bu bildirim içeriğini bu kuruluşun kayıtların tutulmasında ve işlenmesinde bilgi işlem, fişler ve özgürlükler hakkındaki kanunda belirtilen kurallara uygun olarak davranacağı konusundaki taahhüdü oluşturmaktadır.⁷⁹

---

⁷⁶ EKEN,a.g.t.,s.101, SEZGİNER a.g.m.,s.337

⁷⁷ SEZGİNER a.g.m.,s.335

⁷⁸ SEZGİNER a.g.m.,s.335

⁷⁹ SEZGİNER a.g.m.,s.335

Kişisel kayıtların tutulması sırasında uyulması gereken ve düzenleyici işlem niteliği taşıyan kurallar komisyon tarafından yayımlanmaktadır. Bu kayıtların tutulmasını düzenleyen söz konusu kurallar Danıştay'ın yargı denetimi içinde bulunmaktadır.⁸⁰

Kanunda "Ulusal Bilgi İşlem Ve Özgürlükler Komisyonu"nun her yıl Cumhurbaşkanı ve parlamentoya sunulmak üzere bir rapor hazırlayacağı ve bu raporun yayınlanacağı öngörülmüştür. Söz konusu raporun içeriğinde, komisyon tarafından ilgili yılda yapılan çalışmalar ayrıntılarıyla yer alacaktır.⁸¹

Bilgi, İşlem Fişler ve Özgürlükler Hakkında Kanun'da bütün bireylerin, kendilerini ilgilendiren ve bir merkezi işlemci tarafından tutulan bilgileri görme ve gerekirse bunlara itiraz edebilme hakkı bu alandaki özgürlüklerin ve bilişim veri tabanının kontrolü açısından düzenlenmiş bulunmaktadır.⁸²

Özel kesimde faaliyetlerini sürdüren ve kamusal nitelik taşımayan kuruluşlar; serbest ticaret özgürlüğü dolayısıyla müşterilerine ait isme bağlı verileri kayıtlarında bulundurabilmektedirler. Şahsi bilgileri bu şekilde isme bağlı olarak kayıtlarda tutulmak suretiyle bulunduran kişiler, kendileri ile ilgili bilgileri kayıtlardan sildirme hakkına da sahip bulunmaktadır.⁸³

Her birey kendisi ile ilgili olarak kaydedilmiş bulunan toplanması, kullanılması yasak olan, doğrulanmayan ve eksik olan bilgilerin düzeltilmesini, eksiklik bulunması durumunda bunların tamamlanmasını ve açıklığa kavuşturulmasını talep edebilir.⁸⁴

Bilgi İşlem, Fişler Ve Özgürlükler Hakkında Kanun'un getirdiği en önemli düzenleme, kişilere kendileri ile ilgili isme bağlı olarak tutulan ve şahsi bilgileri içeren bu kayıtlara ulaşma hakkı tanınmasıdır. İsteyen herkesin kimliğini beyan etmek suretiyle, otomatize edilmiş bilgi işlemlerin kendi ile ilgili gerçek bilgilere dayanıp dayanmadığını öğrenme ve bilgilere ulaşmak

⁸⁰ SEZGİNER a.g.m.,s.335

⁸¹ AKYILMAZ, "İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü", Yetkin Yayınları, 2000, s.157

⁸² BOUSQUET, Jean-Jacques, "La Procedure Non-Contentieuse En Droit Administratif Français", Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler, 17-18 Ocak 1998 ANKARA, s.101

⁸³ SEZGİNER a.g.m.,s.336

⁸⁴ SEZGİNER a.g.m.,s.336

için ilgili kuruluşa başvurma hakkına sahip olduğu kanun tarafından düzenlenmiştir.⁸⁵

Bilgi İşlem, Fişler Ve Özgürlükler Hakkında Kanun, haklarında kişisel bilgi toplanan kişilerin bu konuda bilgilendirilmesini de öngörmüş bulunmaktadır. Kişiler kendileri hakkındaki şahsi bilgilerin kaydedildiğinden haberdar edilmelidir. Çünkü kendisi hakkında isme bağlı ve şahsi bilgileri içeren bir kaydın tutulmuş olduğundan haberdar olmayan kişinin bu konudaki; kayda ulaşma ve doğru olmayan bilgilerin düzeltilmesini isteme gibi söz konusu kanunca kendisine tanınan hakları ve imkanları kullanabilmesi mümkün değildir.⁸⁶

b) İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanunu

Fransa 'da yönetimin elinde bulundurmuş olduğu kişisel olmayan bilgi ve belgelere ulaşma konusundaki düzenleme 17 temmuz 1978 tarihli İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanunu ile getirilmiştir.⁸⁷

İdari bilgilere giriş serbestisi kanununun kabul edilmesiyle, idarede geleneksel bir hal almış bulunan ve kamu özgürlükleri açısından potansiyel bir tehlike teşkil eden gizliliği ve kapalılığı kırmak ve bilgilenmenin daha iyi olduğu bir katılımcı demokrasi modelinin geliştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır.⁸⁸ Bu kanunla yönetimde açıklık kural, gizlilik istisna haline gelmiş⁸⁹, mevcut yapı değiştirilerek kamusal özgürlüklerin temel güvencesini teşkil eden bilgi edinme hakkının bir ilke olarak benimsenmesi sağlanmıştır.⁹⁰

Kanunun getirdiği sistem eskisinin yerini almış, Bilgi Edinme Hakkı Fransız hukukunda yönetilenlere temel bir hak olarak tanınmıştır.Yine söz konusu kanun ile yönetimin bilgi verme işlemi, diğer bir yönetsel işlemin

⁸⁵ SEZGİNER a.g.m.,s.336

⁸⁶ SEZGİNER a.g.m.,s.336

⁸⁷ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.151

⁸⁸ ODYAKMAZ Zehra, Hazırlanmakta Olan İdari Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma Ve Bireye Tanınan Haklar,GÜHFD Naci Kınacıoğlu'na Armağan C.1,S.2,aralık 1997,s.10

⁸⁹ BOUSQUET,a.g.m.,s.101

⁹⁰ EKEN,a.g.t.,s.102, ÖZKAN,a.g.m.,s.284

hazırlık işlemleri niteliğinden sıyrılarak bağımsız bir yönetsel karar niteliğini kazanmıştır.⁹¹

İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Hakkında Kanunun temel özelliklerinden biri, yönetsel dokümanlara müracaat hakkını kamusal bir özgürlük şeklinde bireylere tanıdığı olmasıdır. Bu sayede gizliliğin temel esas olarak benimsenmiş bulunduğu devlet anlayışı kökünden değişmiş ve açıklık temel ilke haline almış bulunmaktadır.⁹²

Söz konusu kanunun temel özelliklerinden ikincisi ise, kanunla tanınmış olan yönetsel bilgi ve belgelere ulaşma hakkının kullanılması aşamasında ortaya çıkabilecek uyumsuzlukları çözmek üzere idari yargı dışında bir yönetsel otorite yaratılmış olmasıdır. "İdari Bilgilere Ulaşma Komisyonu"(la commission d'accès aux documents administratifs-CADA) adını taşıyan bu kurum kamu yönetiminin dikkate almak zorunda kaldığı içtihatlar oluşturmuş ve kanunun uygulanması aşamasında çok önemli bir yere sahip olmuştur.⁹³

İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanunu, bilgi edinme hakkına kimlerin sahip bulunduğunu ve bu kişilerin yetkilerini; bu hakka konu olabilecek yönetsel belgelerin tanımlarını, bilgi edinme hakkının kullanımı ile ilgili olarak bir uyumsuzluğun söz konusu olması durumunda bu konuda danışma görevini ifa edecek kuruluşun görev ve yetkilerini ve bilgi edinme hakkına sahip olanların bu süreç içerisinde korunmasına yönelik yöntemleri ayrıntılı bir biçimde düzenlemektedir.⁹⁴

Kanunda her hangi sınırlama söz konusu olmaksızın yönetsel bilgileri öğrenme ve belgelere giriş talebinde bulunan herkesin bilgi edinme ve belgelere giriş hakkına sahip bulunduğu belirtilmiştir.⁹⁵

---

⁹¹ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.152

⁹² ŞENGÜL,a.g.m., s.3

⁹³ ŞENGÜL,a.g.m., s.3

⁹⁴ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.152

⁹⁵ AKYILMAZ,a.g.e. s.158

Kanun tarafından getirilen sistemde; yönetimden bilgi veya belge talebinde bulunan bireyin istediği dokümanı elde etmekten yada bilgiyi öğrenmekten dolayı bir çıkarı bulunması aranmamakta ve bu genel bir prensip olarak kabul edilmektedir. Ancak yönetimin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelere ulaşma hakkının kapsamı açısından, söz konusu bilgi veya belgenin isme bağlı olarak tutulan ve kişisel bilgileri içeren bir kayıt (nominatif doküman) olup olmadığı önem taşımaktadır. Kişisel nitelikte olmayan bilgi ve belgeler açısından bunlara erişme hakkının bütün kişilere tanındığı görülmektedir.⁹⁶

Kişisel nitelik taşıyan belgeler açısından ise bu bilgi ve belgelere erişim hakkı herkese değil, sadece bu bilgi ve belgelerle ilgisi olan kişilere tanınmış bulunmaktadır. Kanunda ilgili kişiden ne kastedildiği belirtilmemektedir. Bu nedenle ilgili kişinin belirlenmesinde İdari Belgelere Ulaşma Komisyonu tarafından iki kriter esas alınmaktadır. Daha somut bir ifade şekli olması açısından bu kriterlerden birincisine örnek vererek değinmek gerekirse; hastanede yatmakta olan bir kişi kendi hastalığı ile ilgili olarak tutulan kayıtlar bakımından ilgili kişi sayılmaktadır.⁹⁷

Komisyon tarafından belirlenen diğer kriter ise bilgi veya belge isteminde bulunan kişinin, istediği yönetsel dokümanla kendisinin direkt ilgisi bulunduğunu ve çıkar bağı olduğunu ispat etmesi halidir. Görüldüğü gibi kişisel olmayan yönetsel dokümanlar söz konusu olduğunda istemde bulunanın dokümanı elde etmede çıkarı olduğunu ispat etmesi gereği bulunmazken; kişisel dokümanlarla ilgili olarak kişinin çıkar bağını ispat etmesi gerekmektedir.⁹⁸

İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanunu ile gizlilik niteliği taşımayan bütün yönetsel bilgi ve belgelere ulaşım bireylere temel bir hak sağlar şekilde düzenlenmiş ve aynı zamanda bireylere çıkarlarına aykırı sonuçlar doğuran belgelerin söz konusu olması durumunda, bu belgelerle ilgili olarak görüş ve

---

⁹⁶ ŞENGÜL, a.g.m., s.181

⁹⁷ ŞENGÜL, a.g.m., s.181

⁹⁸ ŞENGÜL, a.g.m., s.181

itirazların belgeye eklenmesini isteyebilme hakkı da tanınmış bulunmaktadır.⁹⁹

Yönetimin elinde bulunan bilgi ve belgelere erişim hakkı yalnızca vatandaşlara tanınmamış, aynı zamanda daimi veya geçici olarak Fransa 'da yaşayan gerçek kişilere, derneklere, şirketlere, sendikalara ve çeşitli gruplara da bu haktan faydalanma imkanı sağlanmıştır. Bilgi ve belgelere erişim hakkının isme bağlı, kişisel verilere ulaşım hakkından farklı olarak tüzel kişilere de tanınmış bulunduğu görülmektedir.¹⁰⁰

Idari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanununun getirmiş olduğu düzenlemeler ile, bireylerin merkezi ve mahalli idarelerin veya bir kamu hizmetinin yürütülmesi ile görevli olan özel hukuk organlarının elinde bulunan yazılı belgelere, ses ve görüntü kayıtlarına, bilgisayar kayıtlarına ve isme bağlı olarak tutulmuş olmayan bütün kayıtlara serbestçe ulaşabilmeleri ve onları inceleyebilmeleri mümkün olmaktadır.¹⁰¹

Herhangi bir kişisel olmayan belgeye yada dokümana ulaşma açısından, yukarıda da değinildiği üzere istemde bulunan kişinin bu dokümana ulaşmada bir çıkarının bulunduğunu belirtmesi gerekmemektedir. İlgili tarafından istenilen dokümanın, istemde bulunan kişinin kendisi ile ilgili bir isme bağlı olarak tutulmuş bir kayıt olması durumunda, bu belgenin aynı zamanda başka bir kişi hakkında da bilgi içermemesi gerekmektedir.¹⁰²

Kanun tarafından erişim hakkı tanınmış bulunan yönetsel belgeden anlaşılması gerekenler; pozitif bir hakkın açıklanmasını veya idari bir usulün tasvirini, görüşleri (Danıştay'ın ve idare mahkemelerinin görüşleri istisna olmak kaydıyla) yazılı bir şekilde alınmış kararları ve öngörülerini, görsel yada işitsel nitelik taşıyan kayıtları, şahsi niteliği bulunmayan bilgisayar kayıtlarının değerlendirilmesini içeren dosya, rapor, etüd, özet rapor

---

⁹⁹ AKILLIOĞLU,a.g.e.,s.152

¹⁰⁰ EKEN,a.g.t.,s.102

¹⁰¹ ÖZKAN,a.g.m.,s.284

¹⁰² ÖZKAN,a.g.m.,s.284

tutanaklar, istatistikler, direktifler, yönergeler, sirküler, bakanlık cevapları ve notlarıdır.¹⁰³

Kanun, yönetsel dokümanlara müracaat hakkını genel bir kural halinde düzenlemiş ve gizliliğe istisnai olarak yer vermiş bulunmaktadır. Kanunca benimsenmiş olan genel prensibe göre, bütün yönetsel dokümanlar başvurma hakkının kapsamına dahil bulunmaktadır. Hakkın kapsamı açısından kanun tarafından getirilmiş istisnalardan bir kısmı, içeriği nedeniyle kanunla getirilmiş bulunan yönetsel bilgi ve belgelere erişim hakkının kapsamı dışında tutulmuştur. Bu bilgi ve belgeler Danıştay'ın ve idare mahkemelerin görüşlerini içeren dokümanlardır.¹⁰⁴

Diğer bir kısım dokümanların ise taşıdıkları önem dolayısıyla gizli kalmaları zorunlu olduğundan hakkın kapsamı dışında tutulmaları söz konusudur. Gizlilik niteliği taşıması gereken bu tür dokümanların açıklanması halinde kanunca korunması gereken çeşitli çıkarlara zarar verilmesi mümkündür. Son olarak istisna edilen diğer dokümanlar ise yönetilenlerin müracaatına hazır bulunmadığından yani daha tamamlanmış ve hakkın kullanımına hazır halde bulunmadığından istisna dahilinde değerlendirilmektedir.¹⁰⁵

Bilgi ve belgelere erişim hakkı kapsamı dışında bulunan ve gizlilik niteliği taşıyan bilgi ve belgeler şunlardır:¹⁰⁶

- a) Yürütme organının sorumluluğunda bulunan otoritelerce yapılmış bulunan müzakerelere ilişkin bilgi ve belgeler; devletin üst düzey otoritelerinin ve hükümetin, alınacak kararlar için yapmış oldukları hazırlık çalışmaları niteliğinde olan görüş alış veriş ve benzeri çalışmalara ilişkin dokümanlar,

¹⁰³ SEZGİNER a.g.m.,s.338; EKEN,a.g.t.,s.102-103

¹⁰⁴ ŞENGÜL,a.g.m., s.181-182

¹⁰⁵ ŞENGÜL,a.g.m., s.182

¹⁰⁶ EKEN,a.g.t.,s.103; AKYILMAZ,a.g.e. s.158; ŞENGÜL,a.g.m., s.182; SEZGİNER a.g.m.,s.338

- b)** İncelenmesi milli savunma, dış politika, kamusal krediler, para politikası ve kamu güvenliği açısından zarara yol açabilecek dokümanlar,
- c)** Kişilerin özel hayatına ilişkin bilgiler, tıbbi dosyalar, ticari ve sınai nitelikteki bilgiler, isme bağlı olarak tutulan (nominatif) bilgiler ve telif ve mülkiyet haklarına ilişkin olan bilgiler,
- d)** Yetkili otoritenin izni bulunan haller dışında, yargı önündeki prosedürün ve bu prosedürleri yerine getirmeye yönelik hazırlık işlemlerinin işleyiş sürecine zarar vermesi mümkün olan dokümanlar,
- e)** Vergi ve gümrük alanlarını düzenleyen kurallara aykırı olan davranışların bu konuda yetkili merciler tarafından araştırılmasına zarar verebilecek dokümanlar,
- f)** Özel kanunlarla korunmuş bulunan gizli alanlara zarar vermesi olasılığı bulunan belgeler.

Yukarıda sayılan ve hakkın kapsamı dışında bulunan gizli alanların uygulamada kapsamının genişlemesinin önlenmesi bakımından bir içtihat geliştirilmiştir. Buna göre istenilen bilgi yada belge; istisna kapsamındaki bilgi yada belgelerden olmakla birlikte, bu belgenin bir kısmı istisna kapsamı dışında kalıyor ve esas belgeden ayrılabilmesi mümkün oluyor ise, bilgi yada belge isteminde bulunan kişi, bu kısmın dokümanın tümü dikkate alındığında anlaşılabilir olması şartıyla, gizlilik niteliği taşımayan kısmını görme hakkına sahip bulunmaktadır.¹⁰⁷

Bilgi edinme hakkının belirtilen istisnalarına teftiş ve denetim kurulu raporları girmemektedir. Yani bunlar bireylerin erişimine açık olan dokümanlardır. İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanununun uygulama aşamasını kolaylaştırmak için her bakanlığın kendi alanıyla ilgili olarak

---

¹⁰⁷ ŞENGÜL, a.g.m., s.182

yönetilenlerin erişimine, incelemesine ve bilgilenmesine açık olmayan; gizlilik niteliği taşıyan dokümanların bir listesini yapması gerekli görülmüştür.¹⁰⁸

Bakanlıkça yapılan listede, kanunla gizlilik niteliği tanınan bir dokümanın yer almaması yada kanunda açık olacağı belirtilen, gizlilik kapsamında bulunmayan bir dokümanın istisnalar listesinde yer almış olması durumunda bu durumun değerlendirilmesini yapmak “İdari Bilgilere Ulaşma Komisyonu'nun”(CADA) veya İdare Mahkemesinin yetkisi dahilinde bulunmaktadır.¹⁰⁹

Bireylere tanınan “yönetimin elinde bulundurduğu bilgi ve belgelere ulaşma ve bunları inceleyip bilgi edinme” hakkına ilişkin düzenlemenin uygulanabilirliği açısından, bireylerin bu haklarını pratikte daha kolay bir şekilde kullanabilmelerini sağlamak gerekmektedir. Bunun için de bireylerin ulaşabileceği bilgi ve belgelerin varlığından haberdar olmaları gerekmektedir.¹¹⁰

Bireylerin, yönetsel bilgi ve belgelere ilişkin bilgi edinme ve inceleme istemlerini kolaylaştırmak için İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanununun 9.maddesi ve 22 Eylül 1979 tarihli uygulama karnamesi ile, büroların çalışması ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak detaylı bilgi ve açıklamalar veren direktif, sirküler, yönerge ve bir kuralın yorumunu içeren bakanlık notları gibi dokümanların resmi bültenlerde yayımlanması ve arşivlerde birer suretlerinin yer alması zorunlu kılınmıştır.¹¹¹

İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanununun uygulama süreci; yönetsel bir dokümana ulaşmak isteyen kişinin dokümanı elinde bulunduran yönetim birimine bir dilekçe ile başvurmasıyla başlamaktadır. Başvuruda hangi dokümanın görülmek istendiği ve hangi serviste bulunduğu da açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Bu nedenle henüz oluşmamış bir

¹⁰⁸ EKEN,a.g.t.,s.103

¹⁰⁹ EKEN,a.g.t.,s.103

¹¹⁰ ÖZKAN,a.g.m.,s.284; EKEN,a.g.t.,s.104

¹¹¹ ÖZKAN,a.g.m.,s.284; EKEN,a.g.t.,s.104

dokümanın istenmesi mümkün değildir. Yine daha önce yayımlanarak kamuya açıklanmış bir doküman da istenemez.¹¹²

Talebin yapılmış olduğu yönetim biriminin bir aylık süre içerisinde ilgiliye direkt olarak dokümanı görme izni vermesi veya dokümanın fotokopisini göndermesi gerekmektedir. Talebin yapılmış olduğu birim başvuruya istenilen dokümanın erişim hakkı kapsamında olmadığı cevabını vermişse, bu kararını gerekçeli bir şekilde belirtmesi gerekmektedir. Eğer ilgili yönetim birimi tarafından talebe bir aylık süre zarfında herhangi bir cevap verilmezse, talep zımnen reddedilmiş sayılır. Bu durumda talepte bulunan ilgilinin uyuşmazlığın çözümü için komisyona (CADA) başvurması mümkündür.¹¹³

Yönetmelik ve belgelere ulaşma hakkı çerçevesinde ulaşılmak istenen dokümanla ilgisi bulunan kişi, bu dokümanın içeriğine ilişkin kendi görüşlerini bildirme, belirsiz durumları netleştirecek açıklamalar yapma ve varsa hataların düzeltilmesini isteme imkanına sahip bulunmaktadır.¹¹⁴

Yukarıda da değinildiği gibi, İdari Bilgilere Giriş Serbestisi Kanunu, kanunun uygulanma sürecindeki uyuşmazlıkların çözülmesi ile ilgili olarak idari yargının yanında bir organın görevli olmasını öngörmüştür. İdari Bilgilere Ulaşma Komisyonu (CADA), kanunun uygulanmasını izlemek, rapor hazırlamak, yönetmelik dokümanlara ulaşmayı düzenleyen mevzuatla ilgili değişiklik önermekle görevli olan ve üç yıl için belirlenen ve yenilenebilen on üyesi bulunan bir komisyondur. Ayrı bir bütçesi bulunmayan komisyonun harcamaları başbakanlık bütçesinden karşılanmaktadır.¹¹⁵

Komisyon, kanun tarafından idari belgelere ulaşma özgürlüğüne saygı gösterilmesini sağlamak; bir idari bilgi yada belgeye ulaşmada güçlükle karşılaşan kişinin başvurusu üzerine görüşlerini açıklamak,¹¹⁶ kişilerin yönetmelik ve belgeyi incelemeye ilişkin taleplerinin reddedilmesi üzerine

¹¹² ŞENGÜL, a.g.m., s.183

¹¹³ ŞENGÜL, a.g.m., s.183

¹¹⁴ ŞENGÜL, a.g.m., s.183

¹¹⁵ EKEN, a.g.t., s.105

¹¹⁶ SEZGİNER a.g.m., s.340

ortaya çıkan uyuşmazlıkta aracılık faaliyetinde bulunmak, gerekirse kanuna aykırı olarak talebi reddettiğini düşündüğü yönetim birimini kamu oyuna teşhir etmek,¹¹⁷ yönetim ile yönetilenler arasında ortaya çıkabilecek sorunları ikna ve tavsiye yoluyla gidermek suretiyle yargıya yapılacak başvuruları azaltmak amacıyla çalışmak, kendisine bilgi veya belge talebiyle başvuru yapılan yönetsel birimin, bilgi veya belgenin gizliliği konusunda tereddüde düşmesi halinde danışmanlık yapmakla da görevlendirilmiş ve yetkilendirilmiş bulunmaktadır.¹¹⁸

İlgili yönetim birimine yapmış olduğu bilgi veya belge edinme başvurusu yönetim tarafından reddedilen kişi, idari yargıya başvurmadan önce bir ay içerisinde uyuşmazlığı komisyonun önüne götürmek zorundadır. Komisyon kendisine yapılan başvuru üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yapıp görüşünü bildirme yetkisine sahiptir. Komisyonun aksi yöndeki görüşüne rağmen yönetim kararında ısrar ederse bu durumda talebi reddedilen kişi uyuşmazlığı çözmek için idari yargı yoluna başvurma imkanına sahip bulunmaktadır.¹¹⁹

Komisyonun başvuru dışında, yönetsel bilgi ve belgelere ulaşma konusunda yönetim ile arasında uyuşmazlık çıkan kişinin idari yargıda dava açması mümkündür.¹²⁰

C. ÜLKEMİZDE KABUL EDİLEN BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

Türkiye'de özellikle Avrupa birliği mevzuatı ile uyum süreci içerisinde önemli bir yeri olan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, TBMM tarafından 9 ekim 2004 tarihinde kabul edilmiş ve 24.10.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bilgi edinme hakkı kanunu resmi gazetede yayımlanmasından altı ay sonra, 24 .04.2004 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

---

¹¹⁷ ŞENGÜL, a.g.m., s.185

¹¹⁸ EKEN, a.g.t., s.105-106

¹¹⁹ ODYAKMAZ, a.g.m., s.11

¹²⁰ EKEN, a.g.t., s.106

Ülkemizde idari usul alanında gerçekleşen en önemli yapısal değişikliği sağlayan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile genel idari usulün ayrılmaz bir parçasını teşkil eden bilgi ve belgelere erişim hakkına Fransa'daki düzenleme ile paralel bir biçimde sadece bu konuyu düzenleyen ayrı bir kanunla yer verilmiş olmaktadır.¹²¹

Yönetimde demokrasinin gerçekleştirilmesini sağlayan üç ana unsurdan birini oluşturan¹²² bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemenin yapılması ile vatandaşların bilgi edinme hakkı güvence altına alınmış olmaktadır. Bunun sağlanması için aynı zamanda kanunun uygulama süreci için de gerekli hazırlıkların yapılması ve tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede bilgi edinme hakkını getiren yasal düzenleme kendinden beklenen işlevleri gerçekleştirebilecektir.

Bilgi edinme hakkı kanunu beş bölümden oluşmaktadır. Kanunun birinci bölümünde kanunun amacı ve kapsamı belirtilmiştir. İkinci bölümde ise bilgi edinme hakkı ve yönetimin bilgi verme yükümlülüğü düzenlenmiş bulunmaktadır. Kanunun üçüncü bölümü bilgi edinme hakkının kullanılması aşamasına yer vermektedir. Bu bölümde bilgi edinme başvurusunun yapılma süreci ve bu süreç içerisinde uygulanacak prosedürler düzenlenmektedir.

Bilgi edinme hakkı kanununun dördüncü bölümünde bilgi edinme hakkına getirilen kısıtlamalara yer verilmektedir. Beşinci bölümde ise son hükümler yer almaktadır.

1. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Amacı

Bilgi edinme hakkı kanunun birinci maddesi kanunun amacını belirtmektedir. Buna göre “ demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek” bilgi edinme hakkı kanununun amacını oluşturmaktadır.

¹²¹ AKYILMAZ Bahtiyar, “İdare Hukuku”, Sayram Yayınları Konya , Ocak 2004, s.248

¹²² ÖZAY İl Han, “Güneşinde Yönetim”, İstanbul 2002, Alfa Basım Yayım, s.3

Kanunun amacı ile ilgili hükmüne bakıldığında bilgi edinme hakkının yönetimde demokrasinin sağlanması için önemli bir gerek olarak görüldüğü¹²³ ve bunun yanında şeffaf bir yönetimin sağlanması açısından da bilgi edinme hakkına yönelik bu düzenlemenin gerçekleştirildiği görülmektedir.

2. Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Kapsamı

a) Bilgi Verme Yükümlülüğü Altında Bulunan Kurum ve Kuruluşlar Açısından

Bilgi edinme hakkı kanununun kapsamı ikinci maddede belirlenmiş bulunmaktadır. Kanunun kapsamına bütün kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dahil edilmiştir. Dolayısıyla bütün bu kuruluşlara vatandaşlardan gelecek bilgi talepleri doğrultusunda bilgi verme yükümlülüğü yüklenmiş bulunmaktadır.

Kanunun kapsamına bakıldığında kamu gücü kullanmak suretiyle ve kamu gücünden kaynaklanan yetkilerine dayanarak idari işlem niteliği taşıyan irade açıklamalarında bulunabilme gücüne ve yetkisine sahip kamu yönetimi birimlerinin kanun kapsamında olduğu görülmektedir.¹²⁴

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller hakkında Yönetmelik hükümleri birlikte dikkate alındığında, bilgi edinme hakkı kanununun uygulanması kapsamında kanunda belirtilen bilgi edinme istemleri karşısında bilgi verme yükümlülüğü altında bulunan kurum ve kuruluşlar; merkezi idareye dahil olan kamu idareleri ve bunların bağlı, ilgili veya ilişkili kuruluşları, köyler istisna olmak üzere mahalli idareler ve bunların bağlı ve ilgili kuruluşları ile birlik veya şirketleri, T.C. Merkez Bankası, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, üniversiteler de dahil bulunmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz olarak enstitüsü, teşebbüs, teşekkül, fon ve sair adlarla kurulmuş olan bütün kamu

¹²³ DEMİR Oğuzhan, "bilgi edinme hakkı kanunu ne getiriyor?", http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/diger/od_bilgi%20edinme.htm 30.04.2004

¹²⁴ DEMİR Oğuzhan, a.g.m.

kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Kanunun getirmiş olduğu bu hüküm dolayısıyla, kamu gücü ve yetkisini kullanmak suretiyle yönetilenlerin hukuki durumları üzerinde etkili olabilecek irade açıklamalarında bulunabilen ve kamu hizmetlerinin asli sahibi ve sorumlusu olan hiçbir kamu kurum ve kuruluşu bu anlamda kanun kapsamı dışında tutulamayacaktır. Yine bu çerçevede içerisinde iktisadi nitelikte kamu hizmetleri sunan kamu iktisadi teşebbüsleri ve askeri kuruluş niteliğinde olan kamu kurumları (istisna kapsamındaki dışarda) kanunca düzenlenmiş bulunan bilgi verme yükümlülüğü altında bulunmaktadır.¹²⁵

b) Bilgi Edinme ve Belgelere Erişim Talebinde Bulunabilecek Kişiler Açısından

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 4.maddesinde getirmiş olduğu hükümlerle bilgi edinme hakkına kimlerin sahip olduğu konusunda genel bir kural koymuş bulunmaktadır. Bilgi edinme hakkına herkesin sahip olduğunu belirten bu temel düzenlemeye paralel olarak bilgi verme yükümlülüğü de düzenlenmiş bulunmaktadır.

Buna göre kanun kapsamında bulunan kamu kurum ve kuruluşları kanun tarafından bilgi edinme hakkından istisna tutulmuş ve gizlilik niteliği verilmiş bilgi ve belgeler dışındaki her türlü bilgi ve belgeyi bilgi edinme talebinde bulunacak kişilerin ulaşımına ve öğrenimlerine sunmakla yükümlü kılınmışlardır.¹²⁶

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bilgi edinme hakkına herkesin sahip olduğuna ilişkin genel kuralı koyarken, yabancılarla ilgili olarak bilgi edinme hakkına sınırlı bir şekilde yer vermiş bulunmaktadır. Kanunun ilgili hükmünde Türkiye’de ikamet etmekte olan yabancılar ve yine Türkiye’de faaliyette bulunan tüzel kişilerin bilgi edinme haklarını kullanma çerçevesinde bilgi ve belgelere erişim talebinde bulunmaları, talep edilen bilginin kendileri ile yada

¹²⁵ DEMİR Oğuzhan, a.g.m.

¹²⁶ EKİCİ Şerafettin, “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine”, Güncel Hukuk Dergisi, S:4, Nisan 2004, s.18

faaliyet alanları ile ilgili bulunması şartına bağlanarak bilgi edinme hakkı sınırlı olarak tanınmış bulunmaktadır.

Yabancı gerçek ve tüzel kişilerin ulaşmak istedikleri bilgi yada belgenin taşınması gereken bu nitelik yanında bilgi edinme hakkından karşılıklılık ilkesi çerçevesi içinde yararlanabileceği de belirtilerek bu açıdan da bir sınırlama getirilmiş bulunmaktadır. Bu hükümlerle aynı zamanda Türkiye'nin taraf bulunduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklı tutulmuş bulunmaktadır.

c) Bilgi Edinme ve Belgelere Erişim Başvurularına Konu Olabilecek Belgeler Açısından

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun kapsamı içerisinde kanun çerçevesinde erişim imkanı tanınan belge teşkil eden materyallerin neler olduğuna da değinmek gerekmektedir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu anlamında belge kavramı içerisine; yazılı basılı ve çoğaltılmış, dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plan, film, fotoğraf, teyp, video kaseti, harita, elektronik, ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını ifade etmektedir.

Bilgi edinme hakkı kanununun 3. maddesinde belge kavramının neleri kapsadığının tek tek sayılmak suretiyle düzenlenmiş bulunması bu konuda ihtilafa düşülmesinin önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Yine maddenin teknolojik gelişmelerin getirdiği yenilikleri de içermesi olumlu bir düzenleme teşkil etmektedir.¹²⁷

Kanunda sayılmamış olan yada ileride geliştirilip kullanılmaya başlanacak olan bilgi ve belge, veri taşıyıcılarını da kapsam bakımından belge olarak nitelendirilen materyaller belirtildikten sonra "elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcıları" ifadesi maddeye eklenmiş

---

¹²⁷ EKİCİ,a.g.m.,s19

bulunmakta ve bu açıdan da ileride ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkları önlemiş bulunmaktadır.¹²⁸

Bilgi edinme hakkı kapsamında erişime açık olan bilgi ve belge türlerinden birini; kamu kurumlarının hazırlamış oldukları bilgilendirici niteliği bulunan bilgi notları, teklif ve tavsiyeleri içeren bilgi ve belgeler oluşturmaktadır. Söz konusu bilgi ve belgeler kurum veya kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadığı sürece bilgi edinme hakkı kapsamında bulunmaktadır.

Bilgi edinme hakkı kanunu çerçevesinde öğrenime ve erişime açık olan bir diğer bilgi ve belge türünü; bilimsel , kültürel, istatistiki, teknik, tıbbi, mali, hukuki ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş bildirmekle yükümlü bulunan kişi, birim yada kurumların görüşleri oluşturmaktadır. Bu görüşler kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi şartıyla bilgi edinme ve belgelere erişim taleplerine açık bulunmaktadır.

Yargı denetimi dışında kalan işlemler genel olarak bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bulunmaktadır. Ancak bu tür işlemlerden, kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar için bilgi edinme başvurularında bulunulması mümkün olacaktır.

Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi belgeler de esas itibariyle bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş olmakla birlikte, bu tür bilgi ve belgelerden kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ve ilgilisi hakkında bir işleme dayanak teşkil etmek üzere işlenmiş veya değerlendirilmiş olan bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamına dahil bulunmaktadır.

İstihbarata ilişkin bilgi ve belgelere ilişkin yapılacak olan bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularını bizzat ilgili kişi veya konuya ilişkin özel vekaletname ile yetkilendirilmiş olmak koşulu ile kişinin vekili yapabilecektir.

---

¹²⁸ EKİCİ,a.g.m.,s19

Kurum veya kuruluşların kamuoyunu ilgilendirmeyen, sadece kendi personeli ve kurum içi uygulamalarına ilişkin bulunan düzenlemeler hakkındaki bilgi ve belgeler de genel olarak bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır. Ancak bu düzenlemelerden etkilenen kurum çalışanları açısından bu türdeki bilgi ve belgeler bilgi edinme ve erişime açık bulunmaktadır.

Bilgi edinme ve belgelere erişim başvurusuna konu olacak bilgi yada belgenin bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir. Buna göre bilgi edinme başvurusunun, başvuru alan kurum ve kuruluşların ellerinde bulundurdukları bilgi ve belgelere ilişkin olması gerekmektedir. Kurum ve kuruluşlar elde edilebilmesi için, ayrı ve özel bir çalışma, araştırma, inceleme yada analiz gerektiren bilgi ve belgelere erişim ile ilgili başvuruları reddetme imkanına sahip bulunmaktadır. Bilgi ve belgelere erişim hakkına duruma göre istisna teşkil edebilen bu hüküm, uygulama açısından da geniş yorumlama sonucunda; kendisine bilgi ve belgelere erişim başvurusunda bulunulan ilgili yönetim biriminin bu nitelikte olmayan bilgi ve belgelere ilişkin başvuruları da reddetmesi gibi bir risk taşımaktadır.

Belirtilen nedenden dolayı söz konusu hüküm suistimal edilmeye müsait bir nitelik taşımaktadır. İstenen bilgi veya belgenin başvuru alan kurum da bulunmayıp, bilgi veya belgeyi başka bir kurum yada kuruluş elinde bulunduruyorsa, başvuru alan kurum dilekçeyi bilgi yada belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa gönderir.¹²⁹

Erişim başvurusuna konu olan bilgi veya belgeler gizlilik derecesi taşıyan olan yada açıklanması yasak olan bilgilerle, açıklanabilir olan bilgileri birlikte bulunduruyor ve bunlar birbirinden ayrılabilir ise başvuruya konu olan bilgi yada belge, içinden gizlilik derecesi taşıyan yada açıklanması yasak olan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulabilecektir.

---

¹²⁹ DEMİR Oğuzhan, a.g.m.

Yine bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularına konu olacak belge ve bilgilerin niteliği açısından getirilmiş bir hükümde bilgi ve belgenin daha önce yayımlanmış olup olmadığı ile ilgilidir. Kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanmış veya yayın, broşür, ilan ve bunun gibi çeşitli yollarla kamuya açıklanmış bulunan bilgi ve belgeler bilgi edinme başvurularına konu olamayacaktır. Bu çerçevede belli bir tarihte açıklanacağı veya duyurulacağı önceden belirtilmiş olan ve zamanından önce açıklanması durumunda kamu yararını zedeleyecek yada kişisel menfaat temininde kullanılabilir bilgi veya belgelere bilgi edinme hakkı açısından değinildiğinde sözü edilen nitelikteki bilgi belgelerin açıklanacağı belirtilen tarihten önce açıklanması yada bunlara erişimin sağlanması mümkün olmamakta, bu nedenle bu süre içinde bu tür bilgi ve belgelere erişim kısıtlanmış bulunmaktadır.

İstenilen bilgi yada belge, yayımlanmış olduğu için başvuru karşısında olumsuz cevap verildiğinde, bu cevapla birlikte yayımlanmış yada bir şekilde kamuya açıklanmış bulunan söz konusu bilgi veya belgenin ne şekilde, ne zaman ve nerede açıklanmış yada yayımlanmış bulunduğu başvuru sahibine bildirilecektir.

3. Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bilgi edinme ve belgelere erişim hakkına genel olarak yer verirken, bu hakkın istisnalarını da düzenlemiş yani bilgi edinme ve belgelere erişim hakkı çerçevesindeki başvurulara konu olamayacak bir bilgi ve belge grubu da oluşturmuş bulunmaktadır.

a) Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler

Bilgi edinme hakkına getirilen ilk sınırlama, yargı denetimi dışında kalan işlemlerle ilgili bulunmaktadır. Buna göre yargı denetimi dışında bulunan idari işlemler genel olarak bilgi edinme hakkının sınırlarından birini oluşturmakta ve bu hakka istisna teşkil etmektedir. Yargı denetimi dışındaki idari işlemlerle ilgili olarak bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularında

bulunulamamasına karşın bu işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, bilgi edinme hakkı kanunu kapsamına dahil edilmiştir.

Ancak yargı denetimi dışında kalan idari işlemlerden belirtilen nitelikleri taşıyanların bilgi edinme ve belgelere erişim başvuruları kapsamına alınması suretiyle bunlarla ilgili bilgi edinme hakkı tanınması söz konusu işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmamaktadır.

Kanunun bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bırakmış olduğu yargı denetimi dışında bulunan Yüksek Askeri Şura kararları, Hakimler Ve Savcılar Yüksek Kurulunun kararları ve Cumhurbaşkanının tek başına yapmış olduğu idari işlemlerle ilgili olarak bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularında bulunulması genel itibariyle mümkün olamayacak, ancak bu işlemler dolayısıyla çalışma hayatı ve mesleki onuru etkilenenler yönetime başvurarak, yönetimden bilgi isteyebileceklerdir. Değınilen işlemlerin genelde kişilerin mesleki yaşamlarıyla ilgili olarak yapılan işlemler olması bu işlemler dolayısıyla genelde bilgi edinme başvurularının mümkün olabileceğini göstermektedir.¹³⁰

b) Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkına istisna teşkil eden bilgi ve belgelerden bir diğer kısmı ise devlet sırrına ilişkin bilgi ve belgeler oluşturmaktadır. Bu istisna kapsamında açıklanması durumunda devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek nitelikte olan ve niteliği itibariyle devlet sırrı olan, gizlilik dereceli bilgi veya belgeler bilgi edinme ve belgelere erişim taleplerine konu olamayacaklardır.

Bilgi edinme hakkına getirilen bu istisna ile devletin milli güvenliğine zarar verecek her türlü bilgi değil, açıkça zarar verme potansiyeline sahip olan bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur. Bunun yanında niteliği itibariyle gizlilik derecesine sahip olan bilgi ve belgeler de bilgi edinme hakkının kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır. Ancak gizli niteliğe

---

¹³⁰ DEMİR Oğuzhan, a.g.m.

sahip olmasına rağmen sonradan gizliliği kaldırılmış olan bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkına getirilen diğer istisnalar kapsamına da girmiyor ise bilgi edinme ve belgelere erişim konusundaki başvurulara açık bir hale geleceklerdir.¹³¹

Devlet sırrı kavramının ve devlet sırrı kapsamında hangi tür bilgilerin ve belgelerin bulunduğu belirlenmesi amacıyla Devlet Sırları Kanunu Tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır. Tasarıda devlet sırlarına ilişkin kanunun amacının; devlet sırrının ve niteliği itibariyle gizli kalması gereken bilgi ve belgelerin tanımı, mahiyeti, hangi makam ve kurullarca oluşturulacağı ve korunacağı, bu bilgi ve belgelerin yargı organlarına hangi hâllerde gönderileceği ve yükümlülüklerle ilişkin esas ve usulleri düzenlemek olduğu belirtilmiş bulunmaktadır.

Tasarıda devlet sırrı kavramı tanımlanmış bulunmaktadır. Buna göre devlet sırrı; yetkili bulunmayan kişilerce hakkında bilgi sahibi olunması hâlinde, devletin güvenliği, millî varlığı, bütünlüğü, anayasal düzeni ve dış ilişkilerini tehlikeye düşürebilecek her türlü bilgi ve belgelerden oluşmaktadır.

Tasarıda devlet sırrı yanında devlet sırrı niteliğinde olmamakla birlikte, niteliği itibariyle gizli kalması gereken bilgi ve belgeler adı altında bir kısım bilgi ve belgeler de belirlenmiş bulunmaktadır. Tasarıya göre; askerî makamlar tarafından tesis olunan savunma ve askerî konulara ilişkin işlemler, devlet çapında veya kendi görev alanlarında istihbarat çalışmaları yapan kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen istihbarata dair görev ve faaliyetler, açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde devletin ulusal ekonomik politikasının yürütülmesine zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanç sebep olacak bilgi ve belgeler ile diğer yetkili makamların faaliyetlerine ilişkin olarak özel kanunlarında gizli olduğu belirtilen bilgi ve belgeler devlet sırrı niteliğinde olmamakla birlikte gizli kalması gereken bilgi ve belgelerdir.

---

¹³¹ DEMİR Oğuzhan, a.g.m.

Tasarıda devlet sırları ve gizli kalması gereken belgeler aralarında gizlilik derecelendirilmesine tabi tutularak devlet sırrı niteliği taşıyanlar “çok gizli”, gizli kalması gereken bilgi ve belgeler “gizli” gizlilik derecesi ile nitelendirilmiş bulunmaktadır.

c) Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Bilgi edinme hakkına getirilen istisnalardan bir diğerini ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin olan bilgi ve belgelerle ilgili olarak getirilmiş bulunan istisna oluşturmaktadır. Bu konuda getirilmiş bulunan istisna ile açıklanması yada zamanından önce açıklanması durumunda ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabete ve haksız kazanç sebep olacak bilgi ve belgeler bilgi edinme ve belgelere erişim hakkı kapsamı dışında tutulmuştur. Bu istisnanın bir sonucu olarak; istisna dahilindeki söz konusu bilgi ve belgeler bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularına konu olamayacaklardır.

d) İstihbarata İlişkin Bilgi ve Belgeler

Bilgi edinme hakkı kanununda yer alan ve bilgi edinme hakkına istisna teşkil eden diğer bir kısım bilgi ve belge türünü ise istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler oluşturmaktadır. Bilgi edinme hakkı kanunu bilgi edinme hakkını düzenlerken sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bulunan bilgi ve belgeleri kanun kapsamı dışında tutmuştur.

Ancak yine yargı denetimi dışında bulunan işlemlerle ilgili istisnada olduğu gibi istihbarata ilişkin bilgi ve belgelerle ilgili olarak da bu bilgi ve belgelerin kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte bulunması durumunda söz konusu bilgi ve belgelerin kanun kapsamı içinde olacağı düzenlenmiş bulunmaktadır.

Yukarıda değinilen istisna niteliğindeki bu düzenleme ile sivil istihbarat faaliyetlerini yürütmekte olan milli istihbarat teşkilatı ve askeri istihbarat faaliyetlerini yürütmekte olan jandarma istihbarat teşkilatının görev ve

faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuştur.

Söz konusu kurumların faaliyet alanlarına ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularına konu edilemeyecektir. Ancak bu faaliyetlerle ilgili belgelerin kişilerin çalışma hayatını yada mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olması halinde, bu bilgi ve belgelerle ilgili olarak bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularında bulunulması mümkün olacaktır.¹³²

e) İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi ve Belgeler

Bilgi edinme hakkına konu teşkil etmeyen bir diğer bilgi ve belge türü de idari soruşturmaya ilişkin olan bilgi ve belgelerdir. Kanunda idari soruşturmaya ilişkin olan belgelerden, açıklanması halinde ilgili maddede sayma yoluyla belirtilmiş hakların yada hukuken korunmuş yararların zedelenmesine neden olacak bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır.

Kanunun ilgili hükmü ile kurum ve kuruluşlar tarafından yetkili birimleri eliyle yürütülen idari soruşturmalarda ilgili olup, açıklanması durumunda; kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak, kişilerin yada soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını yada güvenliğini tehlikeye düşürecek, gizli kalması gereken bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek bilgi veya belgeler kanun kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır. Bu nedenle sayılan niteliklerdeki bilgi ve belgeler bilgi edinme ve belgelere erişim taleplerine konu edilemeyeceklerdir.

f) Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

Kanunda yer verilen bir başka istisnada adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi ve ya belgelerle ilgili bulunmaktadır. Bu istisna idari soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgelerle ilgili olarak yer verilen istisna ile paralel bir şekilde adli kovuşturmaya ilişkin olan ve açıklanması durumunda zarara yol açacak bilgi ve belgeler için sayma yoluyla düzenlenmiştir.

¹³² DEMİR Oğuzhan, a.g.m.

Kanun bu istisna ile de açıklanması veya zamanından önce açıklanması durumunda; suç işlenmesine yol açacak, suçların önlenmesi ve soruşturulması yada suçluların kanuni yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek, yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek, hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlal edecek nitelikteki bilgi veya belgeleri bilgi edinme ve belgelere erişim hakkı kapsamı dışında tutmuş bulunmaktadır.

g) Özel Hayatın Gizliliği ile İlgili Bilgi veya Belgeler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile bilgi edinme ve belgelere erişim hakkının kapsamı dışında tutmuş olduğu diğer bir bilgi veya belge türü de kişilerin özel hayatı ve özel hayatın gizliliğine ilişkin olan bilgi veya belgelerdir. Özel hayatın gizliliği ile ilgili istisna kapsamında açıklanması halinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine , mesleki ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır.

Kanunda sayılmış olan özel hayat ile ilgili haklara zarar verecek bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkından istisna edilirken, bilgi edinme ve belgelere erişim halinde özel hayatı zarar uğrayacak olan kişinin bilgi edinmeye rıza göstermesi durumunda söz konusu bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamına dahil olacağı ve erişime açık hale geleceği düzenlenmiş bulunmaktadır.

Ayrıca kamu yararını gerektirdiği hallerde, kişisel bilgi veya belgelerin kamu kurum ve kuruluşları tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek, kişinin bu konudaki yazılı rızası alınmak suretiyle açıklanabileceği de düzenlenmiş bulunmaktadır.

h) Haberleşmenin Gizliliği ile İlgili Bilgi veya Belgeler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu haberleşmenin gizliliği ile ilgili bilgi ve belgeleri de bilgi edinme ve belgelere erişim hakkının kapsamı dışında tutmuştur. Buna göre haberleşmenin gizliliği ilkesine haksız müdahale

oluşturacak bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır.

ı) Ticari Sır Niteliğindeki Bilgi veya Belgeler

Kanun, ticari sır oluşturan bilgi veya belgeleri de bilgi edinme ve belgelere erişim hakkı kapsamı dışında tutmuştur. Kanunda bu konu ile ilgili olarak yapılmış bulunan düzenleme ile kanunlarda ticari sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ve kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticari veya mali bilgiler, bilgi edinme hakkı kanunu ve hak kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Ticari sır kavramına açıklık kazandırmak, genel ve yasal bir tanımını yapmak için Ticari Sırlar Kanunu çıkarılması gündemde bulunmaktadır. Bu amaçla hazırlanmış bulunan Ticari Sırlar Kanunu Tasarısının birinci maddesi ticari sırlar kanununun amacını belirlemektedir.

Buna göre, ticari sırlar kanunu ile amaçlanan, iktisadi ve ticari sektörler ile mali sektörde üretim, tüketim ve hizmet alanlarında faaliyet gösteren ticari işletme ve şirketler, bankalar, sigorta şirketleri ve sermaye piyasası aracı kurumları ile bunlarla ticari ilişkide bulunan müşterilerin; ticari sır, banka sırrı ve müşteri sırrının açıklanması, verilmesi, kullanılması, korunması ve sınırlandırılmasına ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesidir.

Tasarıda ticari sır kavramı da tanımlanmış bulunmaktadır. Buna göre ticari sır, bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, rakiplerince bilinmemesi ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme

bağlantılarına ilişkin bilgi, belge, elektronik ortamdaki kayıt ve verilerden oluşur.

Tasarı ticari sır, banka sırrı ve müşteri sırlarının açıklanmasına ilişkin ortak kurallar ve sınırlamaları da düzenlemiş bulunmaktadır. Tasarının söz konusu düzenlemesi ile kanuna aykırılık teşkil etmeyen durumlar belirtilmiştir. Tasarının ilgili hükmü; kamuya mal olmuş herkes tarafından bilinen veya kanunlarda hükme bağlanmış açıklık ilkesi uyarınca resmî sicillerde veya bilançolar ile faaliyet raporlarında yer alan, ilgili sır sahibinin açıkça muvafakati bulunan, kanunî yükümlülüğün ifası için gerekli olan, bilgi ve belgelerin açıklanması, kullanılması ve verilmesinin kanuna aykırılık teşkil etmeyeceğini düzenlemiş bulunmaktadır.

Yine tasarıda bu düzenleme dışında taraflar arasındaki sözleşmelerde bulunan, ticarî sır, banka sırrı ve müşteri sırlarının açıklanması, kullanılması ve verilmesine dair hükümlerin de saklı tutulduğunu belirtilmiştir.

Tasarı kapsamı dahilinde bulunan sırların, yürütülen görev ve konuyla doğrudan bağlantılı ve sınırlı olmak kaydıyla;

a- Türkiye Büyük Millet Meclisinin gizli olarak yapılması gereken meclis araştırması ve meclis soruşturması oturumları ile meclis araştırması ve meclis soruşturması komisyonları toplantılarındaki müzakerelerde,

b- Adlî, idarî ve askerî yargıda görülmekte olan hukuk, idarî, vergi ve ceza davaları ile idarî, malî ve cezaî kovuşturma ve soruşturmalarda,

c- Çıkar amaçlı suç örgütlerinin mal varlığının tespiti ile kara paranın aklanmasının önlenmesine ilişkin inceleme, araştırma, soruşturma ve kovuşturmalarda,

d- Devlet adına gözetim ve denetim görevini yapan denetim elemanları ile bağımsız kurum ve kurulların gözetim, denetim, araştırma ve inceleme faaliyetlerinde,

e- Uluslararası adli yardım işlemlerinde,

f- Diğer kanunlarda gösterilen hallerde,

verileceği belirtilmiştir.

Söz konusu madde ile Sırlarının gizliliğine ilişkin karşılıklılık esası öngören uluslararası antlaşma hükümleri saklı tutulmuş bulunmaktadır.

i) Kurum İçi Düzenlemeler ile İlgili Bilgi veya Belgeler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bilgi edinme hakkına kurum içi düzenlemeler ile ilgili bilgi veya belgeler açısından da istisna getirmiş bulunmaktadır. Söz konusu istisna hükmü ile, kurum ve kuruluşların kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin bir nitelik taşıyan düzenlemeleri hakkındaki bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş bulunmaktadır.

Bilgi edinme ve belgelere erişim hakkına getirilmiş bulunan söz konusu istisna, bilgi veya belgenin kamuoyunu ilgilendirmemesi hali ile sınırlı bir istisna niteliğindedir. Bilgi edinme ve belgelere erişim başvurusuna konu olan bilgi veya belgenin kamu oyunu ilgilendiren bir niteliği bulunuyor ise bilgi edinme ve belgeye erişim mümkün olabilecektir.¹³³

Kurum içi uygulamalara ilişkin olan ve kamuoyunu değil sadece kurum personelini ilgilendiren düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının ise bilgi edinme hakları saklı tutulmuş bulunmaktadır.

Değinilen düzenlemeye paralel olarak; kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere elde etmiş olduğu görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgelerin kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadığı sürece bilgi edinme hakkı kapsamı dışında bulunacağı düzenlenmiş bulunmaktadır. Yine buna benzer olarak bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, mali, hukuki ve bunlara benzer alanlarda yasal olarak görüş

---

¹³³ DEMİR Oğuzhan,a.g.m.

verme yükümlülüğü altında bulunan kişi, birim yada kuruluşların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi şartıyla bilgi edinme istemlerine açık tutulmuştur.

j) Tavsiye ve Mütalaa Talepleri ile İlgili Bilgi veya Belgeler

Tavsiye ve mütalaa taleplerine ilişkin olarak getirilmiş bulunan istisna hükmü ile tavsiye ve mütalaa talepleri bilgi edinme kapsamı dışında tutulmuştur.

4. Bilgi Edinme Hakkının Kullanımı

a) Başvuru Usulü

Bilgi edinme ve belgelere erişim hakkının kullanım süreci bu talebi içeren bir başvuru dilekçesi ile başlamaktadır. Bilgi edinme ile ilgili başvurunun yapılacağı dilekçe başvuru sahibinin adı ve soyadını, imzasını, oturma yerini veya iş adresini, başvuru sahibinin tüzel kişi olması durumunda, tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içermelidir.

Bilgi edinme talebine yönelik olarak yapılacak olan başvuru değinilen bilgileri içeren bir dilekçe ile ulaşılmak istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılacaktır. Başvuru dilekçesinde istenen bilgi veya belgelerin açık ve ayrıntılı olarak belirtilmesi gerekmektedir. Bilgi veya belgeye erişimin kısa süre içerisinde sağlanması amacıyla, erişilmek istenen bilgi veya belgenin konusu, varsa tarihi, sayısı ve kurum veya kuruluşun hangi biriminden istendiği ve ihtiyaç duyulan diğer hususların da bilgi edinme başvuru dilekçesinde belirtilmesi gerekmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, bilgi edinmeye ilişkin başvuruların elektronik ortamda yada diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilmesini mümkün kılmıştır. Ancak başvurunun belirtilen şekillerde yapılabilmesi için kanunda

başvuru sahibinin kimliğinin ve imzasının yada başvuruyu içeren yazının kim tarafından yazıldığıнын tespitine yarayacak diğer bilgilerin yasal olarak belirlenebilir olması şartı getirilmiş bulunmaktadır.

Bilgi edinme hakkı kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelik ile; kurum ve kuruluşlar ellerinde mevcut olan ve bilgi edinme başvurusuna konu olabilecek bütün bilgi veya belgeleri, bilgi edinme hakkının kullanımını kolaylaştıracak şekilde tasnif etmekle görevlendirilmişlerdir.

Yönetmelik aynı zamanda kurum ve kuruluşları; yine bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılmasının sağlanmasına yönelik olarak; görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki bilgi veya belgelerin konularını ve bunların hangi birimde mevcut olduğunu ihtiva eden kurum dosya planlarını, görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki temel nitelikli karar ve işlemlerini, mal ve hizmet alımlarını, satımlarını, projelerini ve yıllık faaliyet raporlarını, görev ve hizmet alanlarına giren konulardaki kanun, tüzük, yönetmelik, Bakanlar Kurulu kararı veya diğer düzenleyici işlemlerin neler olduğunu, yayımlanmışsa hangi tarihli ve sayılı Resmi Gazetede yayımlandığını, görev ve hizmet alanlarıyla ilgili mevzuatın değişiklikleri işlenmiş halini, bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak suretiyle kamuoyunun bilgisine sunmakla ve kesinleşen faaliyet ve denetim raporlarını uygun vasıtaları kullanarak kamuoyunun bilgilenebilmesine açık bir hale getirmekle görevlendirmiş bulunmaktadır.

Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşlar; kanunun uygulanması çerçevesinde kendilerine gelecek bilgi edinme ve belgelere erişim taleplerini içeren başvuruları etkin, hızlı ve doğru bir şekilde işleme koymak ve sonuçlandırmak için gereken bütün idari ve teknik tedbirleri almakla da yükümlü bulunmaktadır.¹³⁴

Kanunda böyle bir hükme yer verilmesi ile bilgi edinme hakkının kullanımını sağlam temellere bağlanmış olmaktadır. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarının yerine getirmek durumunda bulunduğu bu yükümlülükler bilgi

---

¹³⁴ EKİCİ, a.g.m., s18

edinme hakkına istisna teşkil eden bilgi ve belgeler dışındaki bilgi ve belgeler için getirilmiş bulunmaktadır.¹³⁵

Bilgi edinme hakkı kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelikle bilgi edinme hakkının etkin olarak kullanılabilmesi ve bilgi veya belgelere erişimin zamanında sağlanabilmesi amacıyla, bilgi edinme hakkı kapsamında kendilerine başvurulacak olan kurum ve kuruluşların, basın ve halkla ilişkilerle görevli birimlerinde, bilgi edinme birimleri oluşturulması da öngörülmüş bulunmaktadır. Kurulacak olan bilgi edinme birimlerinde görevlendirilecek olan personel, bilgi edinme hakkını kullanmak üzere başvuruda bulunan kişilerin istemde bulunmaları durumunda, bilgi edinme başvurusunun nasıl yapılacağı, talep konusu bilgi veya belgenin kurum veya kuruluşun hangi biriminde bulunabileceği ve başvuru sonrasında izlenecek prosedür hakkında bilgi vermek, açıklama yapmak, başvuru sahiplerine gerekli yardımı sağlamak ve bilgi edinme başvuruları ile ilgili işlemleri yapmakla yükümlü bulunmaktadır.

Bilgi edinme başvurusu sonucu talep edilen bilgi ve belgeye erişimin; başvuru kurum yada kuruluş tarafından başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasının verilmesi şeklinde sağlanması gerekmektedir. Başvuru konusu bilgi veya belgenin niteliği kopyasının verilmesine imkan vermez yada kopyasının çıkarılması durumunda belgenin aslının zarara uğraması söz konusu olur ise; bu durumda ilgili kurum veya kuruluşun; başvuru konusu belgenin yazılı veya basılı bir belge olması durumunda, başvuru sahibinin belgenin aslını incelemesini ve not alabilmesini, ses kaydı şeklindeki bir bilgi veya belgenin söz konusu olması durumunda ilgilinin bu kayıtları dinleyebilmesini, eğer istenilen bilgi yada belge görüntü kaydı şeklinde ise ilgilinin bunları izleyebilmesini sağlamak durumunda olduğu düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bilgi edinme hakkı kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelik, erişimin sağlanması kapsamında, bilgi edinme ve belgelere erişim başvurusu yapılan kuruluş tarafından söz konusu bilgi yada belgeye erişimin ne zaman

---

¹³⁵ EKİCİ,a.g.m.,s19

ve nerede sağlanacağı ve gerekli görülen diğer konuların başvuru sahibine erişim süresi içinde bildirileceğini düzenlemiş bulunmaktadır.

Bilgi edinme başvurusu ile talep edilmiş olan bilgi veya belgeye belirtilen haller dışında bir erişim şekli söz konusu ise ilgili kurum veya kuruluş tarafından belgeye zarar vermemek koşulu ile bu olanağın sağlanacağı da kanun tarafından düzenlenmiş bulunmaktadır.

Ayrıca başvurunun yapılmış olduğu kurum ve kuruluşun erişimi sağladığı bilgi ve belgeler için başvuru sahibinden erişimin maliyeti tutarında bir ücret alması kanunda öngörülmüştür.

b) Başvuru Üzerine Yapılacak İşlemler ve İtiraz Usulü

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluşları başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye başvuru sahibi tarafından erişimin on beş iş günü içinde sağlanması ile yükümlü tutmuştur. Başvuru konusu bilgi veya belgenin başvurunun yapıldığı kurum veya kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanmasının; başvuru ile ilgili olarak başka bir kurum veya kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi yada bilgi edinme ve belgelere erişim ile ilgili başvurunun içeriğinin birden fazla kurum veya kuruluşu ilgilendiriyor olması hallerinde bilgi veya belgeye erişimi sağlama süresi otuz iş günü olarak düzenlenmiş bulunmaktadır.

Belirtilen durumların söz konusu olması ve bunun sonucunda bilgi yada belgeye erişim için öngörülen sürenin uzaması halinde; sürenin uzatıldığı ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve on beş iş günü sürenin bitmesinden önce bildirilmesi gerekmektedir.

Bilgi edinme ve belgelere erişim ile ilgili başvurunun, kamu görevlilerinin ihmali veya kusurlu davranışları nedeniyle kanun tarafından belirlenen süreler içerisinde cevaplandırılmaması, başvuruda bulunulan

kurum yada kuruluşun başvuruyu cevaplandırma yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.

Bilgi edinme hakkı kanunu ve bilgi edinme hakkı kanununun uygulanmasına ilişkin esas ve usulleri düzenleyen yönetmelikte getirilen ceza hükümleri ile; bilgi edinme hakkı çerçevesinde yapılan başvurular neticesinde elde edilen bilgi ve belgelerin ticari amaçlarla çoğaltılması, kullanılması ve söz konusu bilgi veya belgeye erişimi sağlamış olan kurum veya kuruluşun izni bulunmaksızın yayınlanması yasaklanmış bulunmaktadır. Bu yasağa aykırı olarak erişilen bilgi veya belgeleri ticari amaçla çoğaltanlar, kullananlar veya yayınlayanların cezai ve hukuki sorumluluğu bulunacağı da belirtilmiş bulunmaktadır.

Bilgi edinme hakkı kanunu çerçevesinde bilgi edinme hakkının kullanılması sürecinde, ilgili kanun ve yönetmeliğin uygulanmasında ihmali yada kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri içinde ceza hükümleri getirilmiş bulunmaktadır. Buna göre söz konusu memurlar ve diğer kamu görevlilerine; işledikleri fiilin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak şartıyla, tabi oldukları mevzuatta bulunan disiplin cezaları uygulanacaktır.

Bilgi edinme hakkı kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelik daha önce cevaplandırılmış olduğu halde, aynı kişilerce yapılan tekrar niteliği taşıyan ve soyut ve genel nitelikte olan bilgi edinme başvurularının işleme konulmayacağını ve durumun başvuru sahibine bildirileceğini düzenlemiştir.

Bilgi edinme ve belgelere erişim başvuruları ile ilgili olarak başvuru kurum veya kuruluşun cevabını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine iletmesi mümkündür.İlgili kurum veya kuruluş tarafından başvurunun reddedilmesi durumunda, red kararının gerekçesi ve bu karara karşı başvurulabilecek yolların neler olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Bilgi edinme ve belgelere erişim istemlerinin konusunu oluşturan bilgi veya belgelerin açıklanması halinde devletin emniyetine ,dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibariyle

devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgelerden olması durumunda bu nitelikteki bilgi veya belgeler bilgi edinme hakkının kapsamı dışında bulunduğundan geri çevrilecektir. Yine bilgi edinme istemine konu olan belge veya bilginin; açıklanması yada zamanından önce açıklanması durumunda, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek yada haksız rekabet ve kazanç sebep olacak nitelikteki bilgi veya belgelerden olması halinde, bu tür belgeler de bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmuş bulunduğundan bu nitelikte bilgi ve belgelerle ilgili olarak yapılan bilgi edinme başvurularının reddedilmesi söz konusu olacaktır.

Bilgi edinme isteminin yukarıda belirtilen ve bilgi edinme hakkı kanununun 16. ve 17.maddelerinde düzenlenmiş olan bu nedenlere dayanılarak reddedilmesi durumunda başvuru sahibinin, konuyu yargı organının önüne götürmeden önce başvurunun reddine ilişkin kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde bilgi edinme değerlendirme kuruluna itiraz edebilmesi mümkündür. İtiraz üzerine bilgi edinme değerlendirme kurulunun on beş iş günü içerisinde konuya ilişkin kararını vermesi gerekmektedir.

Bilgi edinme başvurusuna, başvuru yapılan kurum yada kuruluş tarafından kanunda belirtilen süreler içinde olumlu veya olumsuz hiçbir şekilde cevap verilmemesi durumunda, başvurunun idari yargılama usulü kanununun onuncu maddesi uyarınca altmış gün sonunda reddedilmiş sayılacağı ve başvuru sahibinin başvurusunun bilgi edinme hakkı kanundaki on altı ve on yedinci maddelere ilişkin olması durumunda bu altmış günün sona ermesinden yani dava açma süresinin başlangıç tarihinden itibaren on beş gün içerisinde bilgi edinme değerlendirme kuruluna itiraz edebileceği yönetmelikte düzenlenmiştir. Bu başvuru ile ilgili kararını kurul otuz gün içerisinde verecektir.

Kurum ve kuruluşlar bilgi edinme ve değerlendirme kurulu tarafından istenen her türlü bilgi veya belgeyi on beş iş günü içerisinde vermekle yükümlü kılınmışlardır. Başvuru sonucu ile ilgili, kurula yapılan itiraz, başvuru sahibinin idari yargıya müracaat süresini durdurur.

c) Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Bilgi edinme hakkı kanunu ile bilgi edinme ve belgelere erişim konusunda kurum ve kuruluşlara yapılan başvurulara verilen cevaplarla ilgili itirazları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere bilgi edinme değerlendirme kurulu oluşturulmuş bulunmaktadır. Bilgi edinme ve belgelere erişime ilişkin başvurunun bilgi edinme hakkı kanununun devlet sırları ve ülkenin ekonomik çıkarları ile ilgili istisna hükümlerine(16. ve 17.maddeler) dayanılarak reddedilmiş olması durumunda başvuru sahibinin idari yargı yoluna başvurmadan önce bilgi edinme değerlendirme kuruluna başvurması mümkündür.

Bilgi edinme değerlendirme kurulu dokuz üyeden oluşmaktadır. Kurulun birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idari görevlerde çalışan hakimler arasından Bakanlar Kurulunca seçilirler.

Kurul üyelerinin görev süresi dört yıldır. Görev süresi sona eren kurul üyelerinin yeniden seçilmeleri mümkündür. Kurulun başkanı kurul üyeleri tarafından kendi aralarından seçilmektedir. Bilgi edinme değerlendirme kurulunun ayda en az bir defa olmak üzere, ihtiyaç duyulan her zaman kurul başkanının çağrısı üzerine toplanacağı düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bilgi edinme hakkı kanunu bilgi edinme değerlendirme kurulunun kamu tüzel kişiliğine sahip olup olmadığı konusunda her hangi bir hüküm getirmemiştir. Kurul idari nitelikte bir kurul olduğu için idari işlem niteliğinde işlemler yapabilmektedir.

Bilgi edinme ve belgelere erişim konusundaki başvurusu reddedilen ilgilinin kurula yapmış olduğu itirazın da kurul tarafından reddedilmesi durumunda, idari yargıda dava konusu yapılacak işlem kurul kararı değil, kendisine bilgi edinme ve belgelere erişim talebiyle başvuruda bulunulan kurum yada kuruluşun talebin reddine ilişkin işlemi olacaktır.¹³⁶

Bilgi edinme değerlendirme kurulunun görevlerinden birini de bilgi edinme başvuruları ile ilgili istatistiki verileri içeren genel bir rapor hazırlamak oluşturmaktadır. Genel raporun hazırlanmasına yönelik olarak, kurum ve kuruluşların bir önceki yıla ait; kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını, olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını, reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri, gizli yada sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak yada bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını, başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını, gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna göndermeleri gerekmektedir.

Bilgi edinme değerlendirme kurulunun, hazırlayacağı genel raporu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporları ile birlikte her yıl Nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine göndereceği ve bu raporların takip eden iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca kamuoyuna açıklanacağı kanunda ve yönetmelikte düzenlenmiş bulunmaktadır.

---

¹³⁶ DEMİR Oğuzhan,a.g.m.

SONUÇ

Kamu yararını gerçekleştirmek için kamu hizmetlerini yürütmekle görevli olan idare, bu görevini yerine getirebilmesi için kamu gücü ile ve bu güçten kaynaklanan kamusal yetkilerle donatılmış bulunmaktadır. İdare sahip olduğu bu güç ve yetkiler sayesinde, tek taraflı iradesi ile idari işlemler yapabilmekte, idari işlemlerin sahip olduğu icrailik özelliği dolayısıyla bu işlemler başkaca bir karara gerek kalmaksızın kişilerin hukuki durumları üzerinde etkili olmakta ve yönetim aynı zamanda yapmış olduğu bu işlemleri yine her hangi bir karara gerek olmaksızın direkt icra edebilmektedir.

Devletin görevlerinin neler olması gerektiği ve müdahale edeceği alanların sınırları ile ilgili düşünce nin değişmesiyle devletler sosyal ve ekonomik alanlarda da görevler üstlenmeye başlamıştır. Bu durum da kamu hizmetlerinin yaşamın hemen her alanında yer almasına neden olmuştur. Dolayısıyla kişiler yaşamlarının hemen her alanında yönetimin kamu hizmetlerini yerine getirmek için kamu gücünü ve bundan kaynaklanan kamusal yetkilerini kullanarak yapmış olduğu işlem ve eylemlerle karşılaşmaktadırlar.

İdarenin faaliyet gösterdiği alanlarla birlikte yapı olarak da genişlemiş ve hantallaşmış olması, yapılan işlem ve eylemlerde bürokratik niteliği ve dolayısıyla hukuka aykırılıkların bulunması olasılığını da arttırmış bulunmaktadır.

Kişilerin, yönetimin hukuka aykırı ve hatalı işlemleri ve eylemleri karşısında yargı yoluna başvurarak korunmalarını ve uğradıkları zararları tazmin ettirme imkanları bulunmasına karşılık yargı yolunun, işlem ve eylemlerin yapılışından sonra işleyen ve uzun süren aynı zamanda da masraflı bir yol olmasından dolayı bazen kişilerin bu yola başvurmadan kaçındıkları söylenebilir.

İşte yönetimin yönetilenler karşısında sahip bulunduğu bu tek taraflı karar alabilme ve uygulayabilme yetkisine karşılık olarak yönetilenlere de işlem ve eylemlerin yapılışı sırasında onları denetlemeyi ve haklarını korumayı sağlayacak olan, yönetimin işlem, eylem, faaliyetleri, işleyişi ve yapısı hakkında bilgi edinme hakkının tanınması gerekmektedir.

Bilgi edinme hakkının düzenlenmediği sistemlerde de yönetimin faaliyetleri ile ilgili olarak yönetilenlere bilgi verdiği görülmektedir. Yine yönetilenlere bilgi edinme hakkının tanınmadığı ancak yönetimin genel bir bilgi verme ödevi bulunduğu sistemlerde de yönetim bilgi verme ödevi doğrultusunda bilgi vermektedir. Ancak bütün bu durumlarda yönetilenlerin bilgi edinme hakkının bulunduğu söylenemez; çünkü her iki durumda da bilgi verme yönetimin takdirine bırakılmış bulunmaktadır. Bu nedenle kişilerin yönetimden bilgi talep etme imkanı tanıyan bir hakka sahip olmamaları yönetimin verdiği bilgilerle yetinmek zorunda kalmalarına neden olacaktır.

Yönetimin bilgi verme ödevi bulunan sistemlerde yönetim bilgi verme ödevini yerine getirirken bilgileri seçerek açıklama imkanına sahip olmaktadır. Bu da yönetilenlerin öğrenmek istedikleri bilgilerle yönetimin açıklamak istediği bilgilerin örtüşmemesi gibi bir durum ortaya çıkarabilecektir.

Bilgi edinme hakkına yer verilmemiş olan sistemlerde, bireylerin yönetimin işlem ve eylemleri karşısında korunmasına yönelik, dinlenilme hakkı, gerekçe ilkesi, yönetime katılma gibi diğer haklara ilişkin düzenlemelerin yapılmış olması bir anlam ifade etmemektedir. Bilgi edinme hakkı, söz konusu hakların kullanılması açısından temel bir gereği oluşturduğundan, bilgi edinme hakkına sahip olmayan ve bu nedenle de yönetimce yapılan işlem yada eylemden haberdar olmayan yada bunların içeriği konusunda bir fikir edinemeyen bireyin bu süreç içerisinde kendisine sağlanmış olan dinlenilme yada yönetime katılma gibi diğer usuli haklarını da kullanması mümkün değildir.

Bireylere yönetimin işlem, eylem ve faaliyetleri, yapısı ve işleyişi konusunda bilgi edinme hakkının bu konuda bir talep imkanı sağlar şekilde genel bir yasal düzenleme ile tanınmış olduğu sistemlerde ise, bireyler yönetimin işlem ve eylemleri karşısında yargısal güvence dışında, işlem veya eylemin oluşumu aşamasında da bir güvenceye kavuşmuş olacaklardır.

Bilgi edinme hakkının, insan hakları içinde dayanışma hakları olarak da adlandırılan üçüncü kuşak haklar içinde yer aldığı kabul edilmektedir. Bilgi edinme hakkı ile bireylere yönetimin elinde bulundurduğu resmi bilgi ve belgelerden ve tuttuğu kayıtlardan haberdar olma, bunlara ulaşabilme ve bunların içeriğini öğrenebilme imkanı sağlanmış olmaktadır.

Bilgi edinme hakkı bireylerin, yönetim tarafından kendileri hakkında isme bağlı olarak tutulmuş bulunan ve kişisel bilgileri içeren kayıtlara ulaşabilme, bunların içeriğini öğrenebilme ve bu kayıtlarda yanlışlıkların bulunması durumunda bunların düzeltilmesini talep edebilme haklarını da içermektedir. Bu tür isme bağlı kayıtlardan öncelikle bireylerin haberdar edilmesi ve değinilen haklardan yaralandırılması, özellikler de bu kayıtların gerçeğe uymayan yanlış bilgi içermesi halinde doğabilecek sonuçlar açısından düşünüldüğünde büyük önem taşımaktadır.

Bilgi edinme hakkına bu şekilde yer verilmekle birlikte, bazı bilgi ve belge türleri söz konusu olduğunda sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Genelde bilgi edinme hakkı dışında tutulan bu alanlar; devlet güvenliği, dış ilişkiler, milli savunma, özel hayatın gizliliği gibi alanlardır.

Bilgi edinme hakkına sözü edilen alanlarla ilgili bilgi ve belgeler açısından sınırlama getirilirken yapılacak düzenlemenin belirgin ve açık olması, farklı anlamalara gelebilecek biçimde olmaması çok büyük önem taşımaktadır. Bilgi edinme hakkına yer veren düzenlemenin uygulanması sürecinde de sınırlamaları düzenleyen hükümlerin suistimal edilerek genişletici bir şekilde yorumlanmasının önlenmesi açısından da sözü edilen nitelikleri taşıması önemlidir.

Bilgi edinme hakkını düzenleyen kanunun uygulanması ve bireylerin sahip oldukları bu haktan doğan imkanlarını zorluk çekmeden kullanabilmeleri amacıyla, idari birimlerin ellerinde bulunan bilgi ve belgeleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmasına yönelik uygulamalar yapılması da söz konusu olabilmektedir. İdari birimlerin ellerinde bulunan bilgi ve belgelerin içerdikleri konu, tarih, ve hangi idari birimlerde bulunduğu da belirtilmiş olduğu bu sınıflandırmaları yayımlamaları şeklinde gerçekleştirilecek bu uygulama ile bilgi edinme başvurusunda bulunacak bireylerin bu başvuruya muhatap olacak birimin bu süreç içerisinde zorluk çekmemesi ve yapılan bilgi edinme ve belgelere erişim başvurularının daha kısa sürede cevaplandırılması sağlanabilecektir.

Bireylere tanınmış olan bilgi edinme hakkının uygulama açısından da güvenceye kavuşturulabilmesi için bu hak çerçevesinde yapılacak başvuruların yönetim tarafından reddedilmesi durumunda, bu karara karşı yönetilenlerin başvurabileceği ve söz konusu kararı değerlendirme yetkisine sahip olan yargı dışında bir kurum yada kuruluş oluşturulması da mümkün olabilmektedir.

Sayılan tüm bu nedenler yönetimde açıklığın, demokrasinin, ve bireyin yönetimin işlem ve eylemleri karşısında korunmasının sağlanması açısından bilgi edinme hakkına diğer haklar kapsamında yada diğer haklar dolayısıyla değil açıkça talep imkanı sağlar şekilde genel bir yasal düzenleme ile yer verilmesi ve söz konusu düzenleme ile bireylerin yönetimin bilgi vermesini beklemeden yönetimin elinde bulundurduğu bilgilere, belgelere ve kendileri hakkında tutulmuş olan kayıtlara ulaşma imkanının gerek yasal zemin gerekse uygulama açısından sağlanması gereğinin önemini vurgulamaktadır.

Ülkemizde yakın zamanda yürürlüğe girmiş bulunan bilgi edinme hakkı kanunu ile de ulaşılmak istenen bu amaçların sağlanması açısından kanunun uygulanması sürecindeki etkinlik büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede başvurulara muhatap olacak yönetimde ve kanunun sağladığı imkanlardan yararlanacak olan halkta açıklık kültürünün yaratılması ve kanunun sağladığı imkanların kullanılabilmesi için kolaylık sağlayıcı uygulamalara yer verilmesi ve halkın bilgilendirilmesi yoluyla yönetimde açıklık kültürünün yaratılması çok önemlidir.

KAYNAKLAR

AKILLIOĞLU Tekin, "Bireyin Yönetmel İşlemler Karşısında Korunması Ve Yönetim Hukukumuz",Amme İdaresi Dergisi,c:14,s:3 eylül 1981

AKILLIOĞLU Tekin, "Yönetmel İşlemlerde Gerekçe İlkesi",Amme İdaresi Dergisi,c:15,s:2 haziran 1982

AKILLIOĞLU Tekin "Yönetimde Açıklık-Gizlilik Ve Bilgi Alma Hakkı, AÜSBFD, 1991, C.46, S.3-4, s.9

AKILLIOĞLU Tekin, "Yönetim Önünde Savunma Hakları" Ankara 1983

AKYILMAZ Bahtiyar, "İdari Usul İlkeleri Işığında İdari İşlemin Yapılış Usulü", Ankara 2000

AKYILMAZ Bahtiyar, "İdari Usul İlkeleri Işığında Rekabet Kurulunun Çalışma Usulü", Ankara Barosu Uluslar Arası Hukuk Kurultayı, Fikri Mülkiyet Ve Rekabet Hukuku, 08-11 Ocak 2002,

AKYILMAZ Bahtiyar, "Bir İdari Usul İlkesi Daha: Anayasa M.40/2 Başvuru Yollarının Gösterilmesi" Galatasaray Üniversitesi, Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003

AKYILMAZ Bahtiyar, Yeni Bir İdari Usul Kanunu Örneği:İspanya Kamu İdarelerinin Hukuki Rejimi Ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun, TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA

AKYILMAZ Bahtiyar-SEZGİNER Murat, " İngiltere Ve ABD'nde İdari Usule İlişkin Kısa Notlar",Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,C:9,S:3-4,2001,

ALAN Nuri, " İdari Usul Ve İdari Yargı",Danıştay Dergisi, Y:30,S:102,2000

"Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulunun Üye Ülkelerin Resmi Belgelere Erişimi İle İlgili Tavsiyeleri",

http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=11, 02-05-2004

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi. " İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması"(Çeviren: İhsan Kuntbay) Amme İdaresi Dergisi s:4 aralık 1978

AZRAK A.Ülkü, " Umumi İdari Usul Ve Kodifikasyonu meselesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası C:XXXIII,S:1-2,1967-1968,

Bilgi edinme hakkı kanunu

Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik

BOUSQUET,Jean-Jacques, "La Procedure Non-Contentieuse En Droit Administratif Français", Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA,

BURAN Hasan, "Yönetim Yurttaş İlişkileri Ve Katılımlı Yönetim",Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri,C:1,Ankara Kasım 1995, Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını

DEMİR Oğuzhan, "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Ne Getiriyor ?",http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/diger/od_bilgi%20edinme.htm , 30.04.2004

Devlet Sırları Kanunu Tasarısı

DOĞAN İlyas "Yönetilenlere Katılım Yollarının Kısıtlanması Güçlü Devlet Anlamına Gelir mi?"İdari Usul Kanunu Sempozyumu 17-18 Ocak 1998,Ankara

DOĞRUSÖZ Bumin, "Bireyin Ve Kamunun Bilgi İsteme Hakkı", 26.04.2001 tarihli Dünya online http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=34321&dept_id=210 ,17.05.2004

DURAN Lütfi "İdari Usul İlkeleri Ve Kapsadığı Konular" İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu 17-18 Ocak Ankara 1998

EKEN Musa ,Kamu Yönetiminde Açıklık Ve Bilgi Edinme Hakkı, doktora tezi,1993

EKEN Musa, "Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği Ve Açıklık İhtiyacı", Amme İdaresi Dergisi,.C:27,S:2,MART 1994.

EKEN Musa "Bilgi Edinme Hakkı",İnsan Hakları Yıllığı Dr. Muzaffer Sencer'e Armağan,c:17-18,1995-1996

EKİCİ Şerafettin, "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine",Güncel Hukuk Dergisi,S:4,Nisan 2004

ERYILMAZ Bilal, "Kamu Bürokrasisinin Denetlenmesinde Yeni Gelişmeler", Amme İdaresi Dergisi, C:26,S:4,Aralık1993

FINDIKLI Remzi, Yönetimde Açıklık-Açık Yönetim Türk İdare Dergisi. ,S:412,Yıl:68,Eylül 1996

Genel İdari Usul Kanunu Tasarısı

GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, "Yönetim Hukuku" Ankara 1997

GÜNDAY Metin, " İdare Hukuku", Yenilenmiş 5. Baskı İmaj Yayıncılık Ankara 2002

GÜRAN Sait, " Yönetimde Açıklık", İdare Hukuku Ve İlimleri Dergisi, Yıl 3,sayı 1-3 1982,s:2,3,

GÜRAN Sait, "Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu",Anayasa Yargısı 9,Ankara,1993

GÜRSEL Meltem Kutlu, "İdare Hukuku Bağlamında Yönetime Katılma Ve İdare Hukukunun Søjelerinden Biri Olarak Bireyin Niteliğindeki Değişim", Galatasaray Üniversitesi Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003

İSHAKOĞLU Erdoğan, "Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı", Adalet Dergisi,Yıl:94,S:14,OCAK 2003

KANLIGÖZ Cihan "Katılımcı Demokrasi Yada "İdari Usul Kanunu Hazırlığı" Sempozyumu Üzerine", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ,C:45,S:1-4,1996

KANLIGÖZ Cihan, İdari İşlemlerde Yazılı Bildirim, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,C:XL,1988,S:1-4,

KAYA Cemil, "2000 Tarihli İngiltere Bilgi Edinme Hakkı Yasası Üzerine Bir İnceleme" Galatasaray Üniversitesi Prof.Dr. Yıldızhan YAYLA'ya Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları Armağan Serisi: No:4,2003,

KESMEZ Necdet, "bilgiye erişme özgürlüğü "
s.1,http://bilisimsurasi.org.tr/listeler/tbs_hukuk/Mar/att_0043/01_butunlesik_yazi.doc,30.04.2004

K.G.Robertson, Public Secrets: A Study Of Government Secrecy,St.Martin's Press,New York,1982,s.11-12, "Demokrasi Ve Gizlilik" Çeviren :Musa CEYLAN, Türk İdare Dergisi. Y:66,Mart 1994,S:402-405,

KÜÇÜK Adnan, " Fikir Hürriyetinin Unsurlarıyla Birlikte Arz Ettiği Ayrılmaz Bütünlük",http://www.akader.org/khuka/2003_mart/fikir_hurriyeti.htm,30.04.2004

MALARET Elisenda , "Demokratik Denetim Ve Katılım" , Bildiriler, Bildiri I Demokratik Denetim Ve Katılımcılık Türkiye Barolar Birliği,Uluslar Arası Anayasa Hukuku Kurultayı 'nda sunulan bildiri, ,9-13 Ocak 2001,Ankara,

ODYAKMAZ Zehra, Hazırlanmakta Olan İdari Usul Kanunu Açısından Demokratikleşme Sürecinde Şeffaflaşma Ve Bireye Tanınan Haklar,Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi ,Naci Kınacıoğlu'na Armağan C:1,S:2,aralık 1997

OĞURLU Yücel "İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma" Seçkin Yayınevi ,Ankara 2000

"ÖRNEK ÜLKE İSVEÇ- Dünyadaki İlk Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası",
http://www.bilgilenmehakki.org/pages/infDetail.php?a_id=13 02-05-2004

ÖZAY İlhan " Demokratik Yönetim Ve Yönetimde Demokrasi" İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu 17-18 Ocak Ankara 1998

ÖZAY İlhan "Gün Işığında Yönetim" Alfa Basım Yayım İstanbul 2002

ÖZBUDUN Ergun, "Türk Anayasa Hukuku"Yetkin Yayınları Gözden Geçirilmiş 7. Baskı Ankara-2002

ÖZEK Çetin, "Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına", İstanbul 1999

ÖZKAN Gürsel "İdari Rejim Olarak Örnek Aldığımız Fransa'da İdari Usul Ve Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Düzenlemeler" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Prof.Dr. İhsan Kınacıoğlu'na Armağan Haziran Aralık1998 Cilt:2,Sayı:1-2

ÖZKAN Gürsel "İdari Usul Kanununda Düzenlenmesi Gereken İdari Usul İlkeleri" İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu,17-18 Ocak Ankara 1998

POLAT Necip, " Saydamlık, Hesap Verme Sorumluluğu Ve Denetimin Etkinliği", Sayıştay Dergisi ,S:49

SEZGİNER Murat. "İdari Belgelere Ulaşma Hakkı-Fransa Örneği" Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,Prof.Dr.Süleyman Arslan'a Armağan,c:6,s:1-2,1998

SEZGİNER Murat, " Usul Kanunlarında İdari İşlemin Dış Görünüşü", TC. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler,17-18 Ocak 1998 ANKARA,

ŞENGÜL Ramazan "Fransa'da Yönetmelik Açıklık Prensiplerinin Uygulanması Kapsamında 17 Temmuz 1978 Tarihli Yasa",Türk İdare Dergisi,Y:72,S:427,Haziran 2000

TANÖR Bülent, "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri",Bülent Tanör 'ün 1997 yılında TÜSİAD için yaptığı araştırma, <http://www.ideapolitika.com/BulentTanor/perspektifs2.htm>, 19.05.2004

TARHANLI İştah, "Amerika'da İdari Yöntem Yasası" İdare Hukuku Ve İlimleri Dergisi, Versan'a Armağan Özel sayısı,Yıl:6,s:1-3, İstanbul 1985

Ticari Sırlar Kanunu Tasarısı

THURSTON Anne, "Açıklık İçin Bilgi Edinme Özgürlüğü", İzmir Barosu
DergisiY:2002,S:1,Çeviren: Nalan
Özbek/www.izmirbarosu.org.tr/dergi/2002/_sayi01_index
.htm,30.04.2004

TOPRAK Erkan, "Demokratik ve Etkin Bir Devlet İçin Türk Kamu
Yönetiminde Yeniden Yapılanma" Ankara -2000
G.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü
Doktora Tezi,www.icisleri.gov.tr/yayin

ÜSKÜL Zafer, Bildiriler, Bildiri I Demokratik Denetim Ve Katılımcılık
Türkiye Barolar Birliği, Uluslar Arası Anayasa Hukuku
Kurultayı 'nda sunulan bildiri, 9-13 Ocak 2001,Ankara

YILDIRIM Ramazan, "İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hakkı Ve
Özgürlüğü" İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslar Arası
Sempozyumu 17-18 Ocak 1998 Ankara

ÖZGEÇMİŞ

Nermin ADALI , 1979 yılında Ankara 'da doğdu. İlk öğrenimini Etlik İlkokulunda orta öğrenimini Ankara Atatürk Lisesinde tamamladı.1996 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. 2000 yılında bu fakülteden mezun oldu. 2000-2001 yılları arasında Ankara Barosunda avukatlık stajını tamamladı. Aralık 2001'de Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalına Araştırma Görevlisi olarak atandı. Göreve başlamasıyla eş zamanlı olarak Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansa başladı. Halen bu göreve devam etmektedir.